

1927 ADANA DEMİRYOLU GREVİ

1927 ADANA DEMİRYOLU GREVİ

Hazırlayan:
Şeyda Oğuz

Genel Sıra No: 36
İşçi Hareketi Dizisi: 4

© TÜSTAV - Türkiye Sosyal Tarih Araştırma Vakfı
Bu yapının telif hakları TÜSTAV'a aittir,
izin alınmadan kullanılamaz.

1. Basım Mayıs 2005

ISBN 975-8683-45-4

TÜSTAV İktisadi İşletmesi
Kocatepe Mah. Feridiye Cad.
No: 20 Taksim - İstanbul
Tel : 0212 237 98 92
Faks : 0212 237 98 93
Url : www.tustav.org
e-posta : bilgi@tustav.org

Kapak Tasarımı: Selim Talay
Ofset Hazırlık: EKOL Tanıtım
Baskı-Cilt: Kayhan Matbaası

Kapak Resmi: Nusaybin-Adana şimendifercilerinin
grevi hakkında onu idare edenlerden biri olan Fahrof yoldaşın raporu

TÜSTAV (Türkiye Sosyal Tarih Araştırma Vakfı);
ülkemiz işçi ve sol hareketinin tarihini eksiksiz biçimde
kucaklamayı, bu tarihin belge ve canlı tanıklıklarını toplamayı,
bu alana yönelik araştırmaları özendirmeyi kendine görev biliyor. Bu
çerçevede oluşturduğumuz TÜSTAV Yayınları olarak, ülkemiz işçi ve sol
hareketi tarihini ilgilendiren belge, anı ve araştırmaları tarihseverlere
ulaştırarak ülkemizin aydınlık geleceğine katkıda bulunmayı umuyoruz.
Açıktır ki, TÜSTAV bugüne dek çalışmalarında benimsemiş olduğu bu
tarihin "olduğu gibi" yansıtılması anlayışını, TÜSTAV Yayınları'nda da
sürdürecektir. Buna uygun olarak, yayımladığı belge, anı ve
araştırmalardaki tez, görüş ve yaklaşımlar konusunda, bir kurum olarak
taraf olmamaya özen gösterecektir. Nitekim aynı tarihsel döneme ilişkin
olabildiğince farklı tarafların görüşlerini yansıtan belge, anı ve
araştırmalara yayınlarında yer vermeye çalışacaktır.

1927 ADANA DEMİRYOLU GREVİ

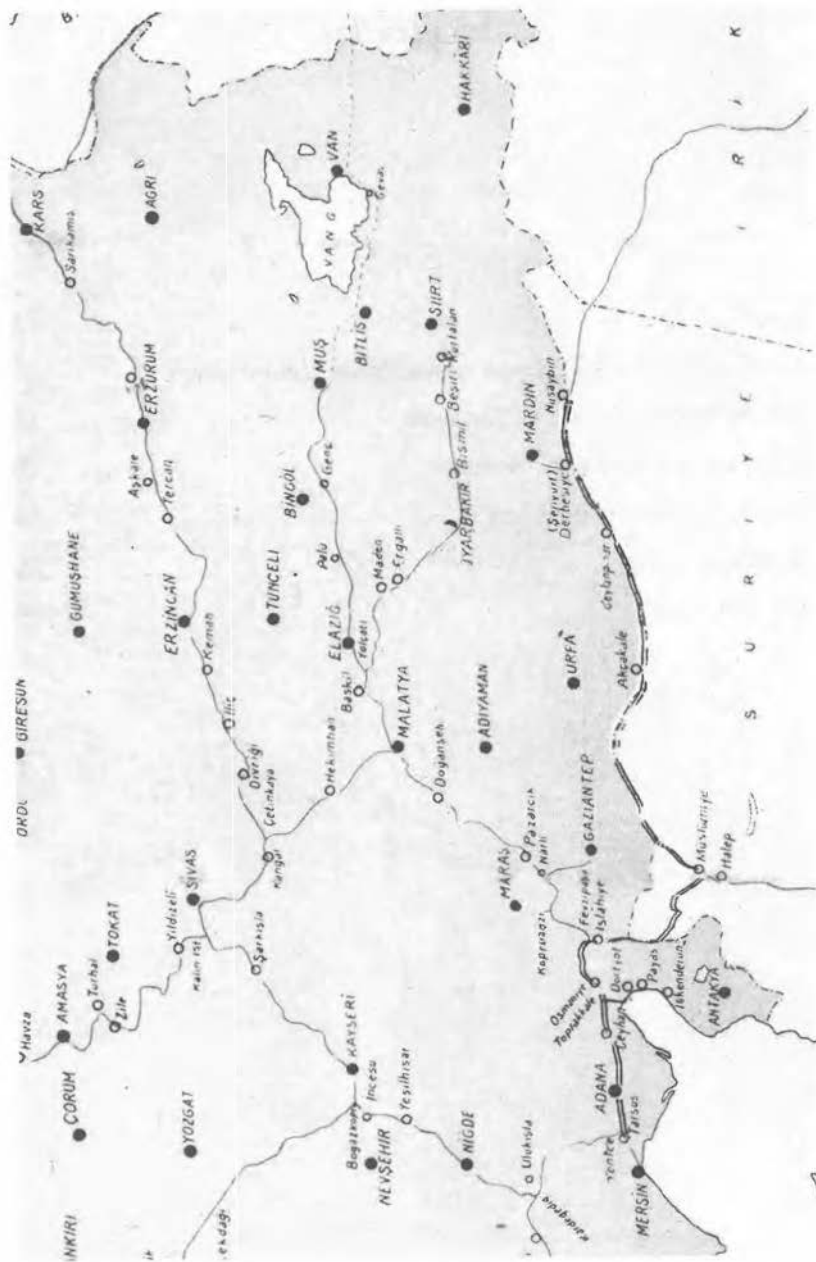
Hazırlayan:
Şeyda Oğuz

TÜSTAV
Türkiye Sosyal Tarih Araştırma Vakfı

İçindekiler

Sunu	7
2 Ağustos 1927 Adana Depo Amelelerinin Umum Grevi	
Grevin Sebeb-i Zuhûru ve Tarihçesi	11
İkinci Greve Hazırlık ve Neticesi	15
Cumhuriyet Arşivi Belgeleri	83
Gazete Haberleri	91
Son Söz Yerine	139

Sunu

Bu kitabın esası, Adana grevinde önderlik eden (Komünist Partili) işçi temsilcisi Alaaddin'in hemen o günlerde elyazısıyla (ve doğal olarak eski harflerle) kaleme aldığı 47 sayfalık anlatısıdır. Kitabı hazırlayan arkadaşlarım, bu metnin çevrimyazısını yaptıktan başka, konuyla ilgili belli başlı bakanlık yazışmalarını toplamışlar ve günlük gazetelerde çıkan haber ve yorumları da derlemişler. Böylelikle, yararlı bir örnek olay çalışması ortaya çıkmış. Elbette, bu nesnel bir tarih çalışması değildir; ama baş eylemcinin ağzından otantik bir tanıklıktır.

Millî Mücadelenin ardından Cumhuriyet ilân edileli henüz dört yıl bile olmadığı, Türk milliyetçiliğinin coşkun bir döneminde yaşandığı düşünülecek olursa, bu olayda basının yabancı şirkete karşı işçileri desteklemesi daha kolay anlaşılır.

Osmanlı zamanında demiryolları yabancı şirketler tarafından, hükûmetten alınan imtiyazlarla inşa ediliyor ve işletiliyordu. Cumhuriyetin ilk yıllarından itibaren, devletçe yeni hatlar yapılmaya başlandı. Fakat iki büyük şebeke hâlâ yabancıların elindeydi: Biri Paris'ten İstanbul'a (Sirkeci) uzanan Şark Demiryolları'nın Trakya topraklarımızdaki bölümü, ötekiyse İstanbul'dan (Haydarpaşa) Bağdat'a giden hattın sınırlarımız içinde kalan Anadolu Demiryolları. Bunların ilki ancak 1936 sonunda satın alınıp Devlet Demiryolları'na katıldı; ötekinin alınması için 1927 ilkbaharında yapılan görüşmeler hayli uzadı ve satın alma işi 1929 Ocak ayının başında gerçekleşti. Bu arada, 1927 Ağustosunda Anadolu Demiryolları'nın Yenice-Nusaybin hattında bir grev oldu.

1927 güzünde, gizli TKP kâtib-i umumîsi Vedat Nedim'in [Tör] ihbarıyla başlayan Komünist tutuklamasına bu Adana grevcilerinden bazıları da dahil edildi ve bütün sanıklar İstanbul Ağır Ceza Mahkemesi'nde yargılandılar. Alaaddin yakalanmamıştı; gıyabında 3 ay hapse mahkûm oldu. Alaaddin'in kimliği hakkında fazla bir şey bilmiyoruz.

TKP'nin uzun yıllar MK genel sekreterliğini yapan İsmail Bilen (Marat), elli yıl sonra yazdırdığı *Kısa Biyografi*'sinde, kendisinin 1926 başında "Kasım Benekli" takmaadıyla gittiği Adana'da partinin il komitesini kurduğunu söylemektedir (s. 57). Komiteye aldığı beş üyenin de adını veriyor: Demiryolcu makinist Çerkez Osman, Sanat okulu fizik-matematik öğretmen Haydar, şoför Ragıp, makinist Şevket, makinist Celâl. (Bu isimlerin bazılarını doğru hatırlamamış olabilir: 1927 sanıkları arasında Osman ve Celâl'in adı yok; Adana'dan beraat edenler arasında "Ali Galip" diye de tanınan bir Ali Haydar var, ama öğretmen değil, makinist; beraat eden bir başka Adanalı ise, Ziraat mektebi muallimlerinden Ali İlhami. İ.Bilen Alaaddin ustayı kendisinin partilediğini söylemiyor; hatta onu kötülüyor. Zaten İ.Bilen 1926 yılı bitmeden İstanbul'a dönüp Vedat Nedim-Şevket Süreyya önderliğiyle parti işlerini tartışmaya girişmiş; 1927 Ağustos grevi sırasında İstanbul'daymış. Yine de, Adana'da imişcesine, olayları doğrudan tanıklık anlamına gelen basit di-li geçmiş cümlelerle anlatıyor. ("Kasım" da gıyabında 4 ay hapis cezası almıştır.)

İstanbul Ağır Ceza Mahkemesi, 18 ve 19 Ocak 1928 günlerinde Adana sanıklarını sorgulamıştır [*Vakit* gazetesinin ertesi günkü sayılarından 1927 *Komünist Tevkifatı*-Birikim Yay., 1978, s. 102-113]. Bunlar Demirci Mehmet Kaplan, Kazancı İsmail, Tornacı Ahmet, Makinist Ali Haydar ve Kadri, Şevket, Şoför Ali Şahin, İşçi Elâzizli Hasan ve Lavajcı Yusuf'tur. Hepsi de komünistlikle ilgileri olmadığını iddia etmişlerdir, 23 Ocak 1928'de verilen karara göre, yargılanan 14 Adanalı sanıktan 9'u beraat etmiş; Şoför Ragıp (iki buçuk aya indirilerek), Makinist Hilmi (bir buçuk aya indirilerek), üç kişi de indirimsiz olarak 3'er ay hapse mahkûm edilmişlerdir. Kasım (Lâz İsmail) ile Alaaddin ise, belirttiğim gibi, gıyaplarında 4 ve 3 ay ceza almışlardır.

İ.Bilen'in *Kısa Biyografi*'sinin iki yerinde Alaaddin için söyledikleri şöyle:

(s. 89-90) "Adana demiryolu deposundaki parti komitesinin sekreteri Kazancı İsmail yoldaş... depoya Alaaddin adında bir 'demirci usta-

sı'nın geldiğini bildirdi. Bu 'usta' gerçekten demirciymiş. Ama karanlık biriymiş. Onu İstanbul'dan, polisten, Birinci Şube'den gelen birisiyle sık sık konuşurken görmüşler. Kumpanyaya küfrediyor, Türk işçisini eziyor diyormuş. Arkasından da: 'Hükûmeti tutmayı, onun sözünden çıkmamayı' salık veriyormuş. Grev değil, 'gözdağı vermek' diyormuş."

İkincisi, daha açık bir suçlama. (s. 98) "Polis ilk günlerde yandan seyirci gibi duruyordu. Sivil polisler iyice artmıştı. Depoya, çekme ve onarım atelyesine 'yeni işçiler' alınmıştı. Hepsi 'ateşli' görünüyordu. Bunlardan iki kişi başı çekiyordu. Biri İstanbulluydu. Elleri hiç eğe tutmamıştı. Pek belli oluyordu kimliği. Elleri değil, kulakları çalışıyordu. Çenesi durmuyordu. Kumpanyayı boyuna kalaylıyordu, incecik, esmer, yılan gözlüdü. Ötekisi iri-yarıydı. Demirciydi. Kolları, kasları yerindeydi. Cemiyetin kapısından pek ayrılmıyordu. Adı Alaaddin'di. 'Sanat' okulundanmış.

Bu demirci, grev komitesine bir öneri yapıyor. Aldığı millî piyango biletine yüklü bir para vurduğunu, komiteye vermek istediğini söylüyor, üstelik yalnız bir şart koşuyordu: 'Komiteye ben de girmeliyim' diyor. Polis açık oynuyordu."

Ben, İ.Bilen'in yaptığı bu suçlamaların doğru olduğunu düşünmek için bir neden göremiyorum. Ancak, Millî Piyango ikramiyesi [aslında henüz Tayyare Piyangosu vardı; Millî Piyango daha başlamamıştı] söylencesinin gerisinde başka bir gerçek var. Alaaddin (elyazmasının 7'nci sayfasında), işçilerin moralini pekiştirmek için, annesinden kalma on liralık bir hisse senedini tahrif ederek onbin liralıkmiş gibi yaptığını ve bunu şirket yanlısı işçilere gösterdiğini anlatıyor. Hükûmetin tutumu konusunda aktardığı bir bilgi de hayli ilginç: (yazmada s. 30) İşçi temsilcileri gizlice çağınlarak, kendilerine grevi yasal olarak on gün daha sürdürebilirlerse ve bu süre boyunca şirket hattı işletemezse, hükûmetin bütün hatta el koyacağı, işçilere de talep ettikleri düzeyde ücret verileceği söylenmiş.

Peki, İ.Bilen Alaaddin hakkında niçin kötü konuşuyor? Bilmiyoruz. Fakat, anlaşılan Alaaddin daha sonra İstanbul'a gelip çalışmaya

başlamış, 1930'lu yıllarda partiden kovulmuş ve adı Kara Listeye alınmıştır. Gizli yayımlanan *Orak Çekiç*'in 20 Aralık 1935 ve 1 Haziran 1936 tarihli sayılarındaki listede 25'inci sırada şöyle yazılı: "Aleattin (Fahrof): Manastırlı, uzun boylu iri yarı. Ayvansaray çivi fabrikasında ustadır." *Kızıl İstanbul'un* 15 Mayıs 1935 tarihli sayısında yer alan listede ise şöyle tanımlanmış: "3- Alaidin: Şemsa'nın kocası, uzun boylu geniş omuzlu, sporcu, iri manda gibi gözlü Balatta çivi fabrikasında ustabaşı, demirci."

Mete Tunçay

2 Ağustos 1927 Adana Depo Amelelerinin Umum Grevi Grevin Sebeb-i Zuhûru ve Tarihçesi

1- Grev denince, öteden beri patronların yükü altında bir kuru ekmek bahasına çalışan ameleler[in], yedikleri kuru ekmeklerine bir parça yağ sürdürmek isteyip aynı zamanda da ellerinde ve ayaklarındaki zincirleri kırmak ve patron esaretinden kurtulup yaşamak hakkı için, atıldıkları ilk mücadele ve isyandır. İşte herhangi bir amele kitlesi bu hareket esnasında ellerinde ve ayaklarındaki zincirleri tamamiyle kırmaya ve hakkını almaya muvaffak olursa, Sovyet ittihadına ilk adımı atmış demektir ki, bu hareketle amele ittihadı, amele hâkimiyeti ve amele hükümeti meydana gelmiş olur. İşte bu ufak başlangıçtan sonra asıl meseleye geçiyorum.

Yalnız Adana Şimendifer Fabrikası Depo Amelelerinin İlk Grevi

Yukarıda zikr ettiğim veçhile, Adana şimendifer fabrikası ameleleri de uzun seneler patronların yükü altında bir kuru ekmek bahasına çalıştıktan sonra, 10 Haziran 927 tarihindeki bayram dolayısıyla her sene verildiği gibi amelelerin çalıştıkları yevmiyelerine mukabil bir hafta evvel bir avans bordrosu tanzim edilmişti. Bundan maksat da amelenin daima zayıf noktalarını gören patron, ameleye karşı kendisini lütufkâr gösterip onların çalışmalarından istifade ederek fazla kâr temini içindir. Halbuki amelelerin bir çoğunun öteden beri hâsıl olan zihniyet dolayısıyla, çoluk ve çocuklarını güldürmek için istihkaklarını vaktinden evvel veren patrona karşı yine hüsn-i niyetle çalışmalarının neticesidir. İşte, amelenin bu hissiyatı patronun ylmeyeceği! Hakkımızı zorla almaya çalışmalıyız. Çünkü, hak denilen şey hiç bir zaman verilmez, daima alınır. Biz de sebatımızla alacağız. İşte bakınız hakkımızı almaya kalktığımız için, bizi kanuna davet ediyorlar ve işe başlamaklığımızı söylüyorlar. Halbuki, yarın bayram, onlar bizi düşünemez ve akıllarına da gelmez, değil mi? Bizlerin ise ceplerimizde ve evlerimizde beş paramız yok. Biz ameleler bugün çalıştığımızı bugün yiyen işçileriz. Aldığımız yevmiye-

TL;DR: Doğrudan 11/1'den okumaya başlayın.

Özür ve Düzeltme

1927 *Adana Demiryolu Grevi* kitabımızın 11. sayfası, bir teknik hata nedeniyle önemli bir bölüm eksik olarak yayımlanmıştır. Kitabın 11. sayfasında *Yalnız Adana Şimendifer Fabrikası Depo Amelelerinin İlk Grevi* altbaşlığının altındaki 11. satır ortalarından itibaren başlayan bu atlama, yaklaşık 2 sayfa tutmaktadır. Aşağıdaki düzeltme, atlamayla birlikte 11. sayfanın bütününe kapsamaktadır. Düzeltme metni kitabın 11. sayfası yerine okunmalıdır. Bir diğer deyişle, düzeltme sayfasının sonu kitabın 12. sayfasına bağlanmaktadır.

Bu hata için başta kitabı derleyen Şeyda Oğuz olmak üzere tüm okurlarımızdan içtenlikle özür dileriz.

2 Ağustos 1927 Adana Depo Amelelerinin Umum Grevi Grevin Sebeb-i Zuhuru ve Tarihçesi

1 - Grev denince, öteden beri patronların yükü altında bir kuru ekmek bahasına çalışan ameleler[in], yedikleri kuru ekmeklerine bir parça yağ sürdürmek isteyip aynı zamanda da ellerinde ve ayaklarındaki zincirleri kırmak ve patron esaretinden kurtulup yaşamak hakkı için, atıldıkları ilk mücadele ve isyandır. İşte herhangi bir amele kitlesi bu hareket esnasında ellerinde ve ayaklarındaki zincirleri tamamiyle kırmaya ve hakkını almaya muvaffak olursa, Sovyet ittihadına ilk adımı atmış demektir ki. bu hareketle amele ittihadı, amele hâkimiyeti ve amele hükümeti meydana gelmiş olur. İşte bu ufak başlangıçtan sonra asıl meseleye geçiyorum.

Yalnız Adana Şimendifer Fabrikası Depo Amelelerinin İlk Grevi

Yukarıda zikr ettiğim veçhile, Adana şimendifer fabrikası ameleleri de uzun seneler patronların yükü altında bir kuru ekmek bahasına çalıştıktan sonra, 10 Haziran 1927 tarihindeki bayram dolayısıyla her sene verildiği gibi amelelerin çalıştıkları yevmiyelerine mukabil bir hafta evvel bir avans bordrosu tanzim edilmişti. Bundan maksat da amelenin daima zayıf noktalarını gören patron, ameleye karşı kendisini lütufkâr gösterip onların çalışmalarından istifade ederek fazla kâr temini içindir. Halbuki amelelerin bir çoğunun öteden beri hâsıl olan zihniyet dolayısıyla, çoluk ve çocuklarını güldürmek için istihkaklarını vaktinden evvel veren patrona karşı yine hüsn-i niyetle çalışmalarının neticesidir. İşte, amelenin bu hissiyatı patronun yapmış olduğu hileye vâkıf olur olmaz, insiyakî bir mahiyette birdenbire isyana tebeddül etmiştir.

1 - Amele neden isyan etti?

Bayramdan bir hafta evvel patronun yaptığı bordrolardan arife gününe kadar hiç bir netice görememiş ameleler, bu listenin sahte ve

ameleyi aldatmak için yapıldığına vâkıf olur olmaz, hemen avanslar talep edilmiş ise de Adana direktörü “Odvan” tarafından red edilmiştir.

İşte böyle haftalardan beri aldatılıp çalıştırılan amelelerin, öteden beri besledikleri kin bu defa da doğrudan doğruya izzet-i nefis ve gururlarına dokunulduğundan, avansları vermekten imtina eden patrona karşı, yalnız Adana deposu ameleleri isyan edip birdenbire grev yapmışlardır.

Fakat bununla da kalmayıp, böyle bir fırsat her zaman ele geçmediği için işlerini terk eden ameleler, hemen birlik merkezinde içtima ederek (15) on beş maddelik bir metalib listesini de Birlik Reisi Mustafa Hakkı Efendi’ye imza ettirerek, aralarında intihap ettikleri Alaaddin Usta ile kumpanyaya göndermişlerdir. İlk evvela kumpanya buna ehemmiyet vermeyip, böyle ufak bir kitlenin metalibini nazarı itibara almak istememiş. Velâkin amelelerin faaliyete geçerek makineleri zabt etmeye başladıklarını görünce korkmaya başlayarak, hemen hükümete müracaat edip amelelerin bu gayr-i kanunî hareketlerinden dolayı tecziyelerini [cezalandırılmalarını] istemiştir.

İşte bu galeyandan ancak üç saat sonra, meseleye hükümet vazıy ederek [el koyarak] , amelelerin bu gayr-i kanunî hareketlerinden dolayı müsebbibleri aramaya başlamıştır. İlk evvela on beş maddelik metalib [talepler] listesini imza eden cemiyet reisi Mustafa Hakkı Efendi’yi karakola çağırdılar. Orada bulunanlar (polis müdürü İbrahim, serkomiser Sabri, vali vekili Raif, hat komiseri Kadri, direktör Odvan, ameale düşmanı hareket müfettişi Nevres) ve bütün polisler bulunuyorlardı. İşte Hakkı Efendi karakola girer girmez yapmış olduğu bu gayr-i kanunî hareketten ve ameleyi uçuruma sürüklemeye sebep olduğundan dolayı, Tatil-i Eşgal [grev] Kanunu mucibince tecziye edileceği, velâkin bu yanlış hareketi hemen tashih edip ameleyi işe başlatacak olursa, af edileceğini söyleyip eline bir de Tatil-i Eşgal Kanunu sıkıştırarak, ameleyi kanuna davet ve bu işten vaz geçirtmek üzere göndermişlerdir. Neticeyi bekleyen ameleler, hemen Hakkı Efendi’nin etrafını sararak dinlemeye başlamışlardır.

Hakkı Efendi ilk evvela Tatil-i Eşgal Kanunu’nu ameleye okudu ve bundan sonra vermiş olduğumuz on beş maddelik mutalebatın

gayr-i kanunî olduğundan kabul edilmediğini ve işe başlayarak hakkımızı kanun dairesinde arayacak olur isek, hükümetin de müzaheret ederek avansların da bayramdan sonra verileceğini, aksi takdirde kanun hilâfında hareket ederek tecziye edileceklerini söyleyerek, amelelerin fikrini sormuştur.

İşte o zaman amele adına söz söylemeye memur olan Alaaddin, usta amelelere hitaben: “Arkadaşlar, madem ki vermiş olduğumuz on beş maddelik mutalebatımız kanunî suretle verilmediği için kabul edilmiyor, biz bu hakkımızı umumî bir şekilde ve kanun dairesinde de talep edebiliriz. Velâkin bizim şimdiki asıl iddiamız, yarın bayram olması dolayısıyla avansların verilmemesidir. Halbuki kumpanya bayramdan sonra vereceğini söylüyor ki zannedersen hiç kimse kabul etmez. Çünkü biz kumpanyadan sadaka istemiyoruz. İçeride çalıştığımız yevmiyelerimize mukabil bir miktar para istiyoruz ki, hepimizin bildiği veçhile bu her sene ve her bayram tatbik edilen bir usuldür. İşte bu hakkı vermekten imtina eden patronun maksadı meydanda olduğu gibi, bir sene mütemadiyen ateş karşısında ve yük altında günlerce esir gibi çalıştığımız bizlere, bir gün bile güler yüzle bayramımızı yaptırtmak istememesidir. Arkadaşlar, bu ana kadar tahammül ettik; fakat bundan sonra tahammülümüz kalmamıştır. Bu bayram gününde herkes[in] gülüp eğlendiği bir zamanda çocuklarımızın ağlamasını ve yetim gibi onun bunun eline bakmasını arzu etmiyor iseniz, bu hakkımız verilmedikten sonra katiyen çalışmayacağız ve çalıştırmayacağız. Ve bu hareketimizden dolayı da hükümet bizi tecziye edecek olursa ne ehemmiyeti olabilir? Esasen biz ölüme mahkum ve ölmüş kimseleriz. Fakat ölmeyeceğiz! Hakkımızı zorla almaya çalışmalıyız. Çünkü, hak denilen şey hiç bir zaman verilmez, daima alınır. Biz de sebatımızla alacağız. İşte bakınız hakkımızı almaya kalktığımız için, bizi kanuna davet ediyorlar ve işe başlamaklığımızı söylüyorlar. Halbuki, yarın bayram, onlar bizi düşünemez ve akıllarına da gelmez, değil mi? Bizlerin ise ceplerimizde ve evlerimizde beş paramız yok. Biz ameleler bugün çalıştığımızı bugün yiyen işçileriz. Aldığımız yevmiye-

ler bizi ancak bir gün yaşattırıyor. Yarın kelimesi bizler için mefhumdur. İşte arkadaşlar, benim fikrim bu merkezde. İsteyenler çalışsın ben çalışmayacağım!” diyerek sözüne nihayet vermiştir. İşte bundan sonra bilumum depo ameleleri, avanslar verilmedikten sonra katiyen işe başlamayacaklarını karar veren ameleler, Alaaddin usta ile Hakkı Efendi’yi tekrar karakola göndermişlerdir. İşte karakolda amelenin vereceği cevabı bekleyen yukarıda zikr ettiğim eşhaslardan ilk evvela polis müdürü İbrahim Bey başlayarak, Hakkı Efendi’ye hitaben yanındaki Alaaddin’i niçin getirdiğini ve amelelerin kararını sormuştur.

Hakkı Efendi cevaben: “Tatil-i Eşgal Kanunu’nu ameleye okudum, kabul etmediler ve amele namına söz söylemeye de Alaaddin ustayı gönderdiler.” demesi üzerine, polis müdürü gayet sert ve amirane bir lisanla Alaaddin’e hitaben: “Sen hangi kanuna istinaden ve elinde ne gibi bir salâhiyetle buraya amele namına söz söylemeye geldin? Demek ki, ameleği sen teşvik ediyorsun. Söyle bakalım bir de sizi dinleyelim de sonra görüşürüz.”.

İşte hiddetli lisana hiddetle cevap: bundan sonra Alaaddin söze başlayarak: “Efendiler, siz burada hükümet mümessilleri bulunuyorsunuz ve bizim bu hareketimizi doğru bulmayıp, müşevvik ve müsebbib arıyorsunuz değil mi? Halbuki bu tasavvur ettiğiniz hiç kimse, bu saf amele kitlesi arasında yoktur. Biz kumpanyadan çalıştığımız yevmiyelerimize mukabil bir miktar para istiyoruz. Yarın bayramdır ve biz de insanız. Herkes gibi biz de, hiç olmazsa çocuklarımızla bir gün yaşamak istiyoruz. Bu hakkı bile çok gören patrondan hakkımızı istedik işek, hatamı ettik? İşte madem ki vermiş olduğumuz on beş maddelik mutalebatımız kanunî telakki edilmiyor, biz bundan sarf-ı nazar ediyoruz. Velâkin burada umum arkadaşlarımdan mümessili bulunmaklığım dolayısıyla, sizlere şimdiden söyleyebilirim ki, istediğimiz avanslar verilmedikten sonra hiçbir veçhile ve hiçbir kuvvetle işe başlamayacağız. Bu vücutlar bizimdir, kanunun benim çalışıp çalışmamaklığımla hiçbir alâkası yoktur.” diyerek nihayet vermiştir. Fakat bundan sonra polis müdürü İbrahim Bey, hiddetle ayağa kalkarak amele murahhasının yanına gelince “Senin çalışıp çalışmadığın mevzubahis değildir. Madem ki bu mesele umumî bir şekil almıştır, ferdi olamaz. İşte kanunu tatbik etmek mecburiyetindeyim. Ve sen de bu hareketinden nadim olacaksın.” diye-

siyle yanındaki komişere ve polislere emir vererek serbest bırakmalarını söylemiştir.

Fakat beş dakika kendi aralarında müzakereden sonra bir defa da amelelerin içine girerek, umumiyetin de fikrini almak ve kendilerinden işitmek istediklerinden, amele murahhası Alaaddin'i ve Hakkı Efendi'yi de beraber alarak oradaki bilumum erkân ve polislerle depoya ameleler içersine girmişlerdir. Polis müdürünün ilk sözü, amelenin niçin çalışmadıklarını ve yalnız Hakkı Efendi'yi çağırdıkları halde Alaaddin ustayı niçin karakola gönderdiklerini sormuştur. Amelenin cevabı: "Sizin işittiklerinizi söylemek üzere gönderdik. Hepimiz gelmiş olsaydık, belki hükümete karşı isyan telakki edilir diye gelmedik. İşte burada neticeyi bekliyoruz. İstedğimiz avanslar verilmedikten sonra hiç birimiz katiyen işe başlamayacağız!" diye cevap vermişlerdir. Bunun üzerine tekrar hükümet mümessilleri umum ameleye hitaben: "Yaptığınız bu hareketin gayr-i kanunî olduğunu bildiğiniz halde ısrar etmeniz hepinizi uçuruma sürüklüyor. Halbuki siz kumpanyadan istediğiniz hakla hükümetin kanunlarına da karşı geliyorsunuz. Tatil-i Eşgal Kanunu mucibince hareket edecek olursanız hükümet de sizinle beraberdir. Ve o zaman hakkınızı istediğiniz gibi alırsınız. Hakkınız verilmezse ancak o zaman kanunu dairesinde grev yapabilirsiniz. Şimdiki hareketiniz gayr-i kanunî ve tecziye edilmekliğiniz lâzımdır. Fakat bu yanlış hareketinizi hemen şimdi işe başlamakla tashih eder iseniz, avanslarınızı da almaya çalışırız." demesi üzerine direktörün yüzü gülmeye başladı.

Fakat amelelerin cevabı top gibi tesir yaptı. Buna karşı amelelerin hepsi birden: "Biz o kanunları okuduk ve biliyoruz. Siz o kanunları şu karşıda gülen kumpanya direktörüne okutunuz. Biz açız ve ölüme mahkum işçiler olduğumuzu bildiğimiz halde tahammül ediyoruz. Fakat bir haftadan beri avans verilecek diye aldatılıp bizim çalışmamızdan istifade etmeye çalışan patrona karşı da, elinizdeki kanunları istimal edecek olursanız, fena olmaz zannederiz. Yok ellerinizdeki kanunlarla hakkımızı almaktan vazgeçirmek istiyor iseniz, yanılıyorsunuz. Biz bu hakkımızı kendi kuvvetimizle alırız. Bizler hükümetten bir şey istemediğimiz gibi kumpanyadan da sadaka istemiyoruz. Eğer hepimizi açlıktan öldürüp, hiç olmazsa bir gün bile hayram yapıp güldürmek istemiyor iseniz, hepimizi ve bütün ailelerimizi öldürünüz de biz de bu cemiyet içinden

silinmiş olalım...". İşte bundan sonra polis müdürünün emri üzerine, umum ame le zâbita kuvvetiyle sarıldı. Ameleler tevkif edilmek istenmiş ise de, umurunun tevkifi intihab zamanına isabet ettiği için, çok büyük hadise tevlid edeceğinden korktuklarından sarf-ı nazar edildi.

Fakat yalnız ame le murahhası Alaaddin'in tevkifi münasip görü lerek, zâbita kuvveti ile götürülmek istenilmiş ise de, bütün ame leler hü cum ederek mani olmaya çalıştıkları için, polis müdürü İbrahim Bey tabancasını çekerek ameleyi durdurmak istedi. Fakat ölümü gözlerine gayet hakir ve bir şeref telakki eden ame leler, tabancaların soğuk namlularına ehemmiyet verneyip: "Tavuk mu öldürüyorsunuz?" hitabeleriyle zâbitanın elinden murahhaslarını kurtarıp aralarına almışlardır. Ve bundan maada ancak hepsi öldükten sonra haklarından vazgeçeceklerini, yok eğer hükümet bu işi sulhen neticelendirmek isterse, hemen kumpanya nezdinde teşebbüsatta bulunarak haklarının teslimi ile bu mese lenin kapanıp işlerine başlayacaklarını söylemişlerdir.

İşte bu meselenin böyle cebir ve şiddetle halledilemeyeceğine kanaat getiren hükümet mümessilleri, idaresizlikle itham edilmelerinden korkarak ame le lehine kumpanya nezdinde teşebbüsatta bulunmuşlardır. Neticede patron avansları vermeye razı oldu. Fakat ame leler bununla da kalmayıp, çalışmadıkları saatleri ve bu mese le için de hiç kimse tecziye edilmeyeceğine dair de tahriri teminat da aldıktan sonra, ancak nısfilleyle işlerine başlayarak makinelerin hareketine müsaade edilmiştir. İşte bu grev hadisesin[de] her iki tarafı sulhla halletmeye muvaffak olan polis müdürü İbrahim Bey'e ve polislere, kumpanya tarafından 500 lira verilmiştir.

Bayramın birinci günü ame leler depoda toplanıp, grup halinde bir fotoğrafını çektirerek avansları istediklerinden fazla aldılar ve oradan da cemiyet merkezine gitmişlerdir. Depo amelesi cemiyet merkezinde toplandıktan sonra, vermiş oldukları on beş maddelik mutalebatın kabul edilmediğinden bahisle birçok münakaşalar yaparak, bu dört gün bayramdan istifade edilmek düşünölmüş ve mutalebatın daha esaslı ve umumî bir şekilde olmasına karar verilmiştir. İşte bu bahis böylece hitam bulmuş ve tayin edilen arkadaşlarla umumî mutalebat için vâsi mikyasta [geniş ölçekte] propaganda yapılmaya başlanarak, umum hattaki ame le çavuşları ve istasyon müdürleri de ikna edilmiştir. Ve bu mutale-

battan herkesin istifade edeceğini söylemişlerdir. Fakat ameleler bu ihzaratta bulunurken, patron da kendi taraftarlarını bir çok vaadler ve para ile kandırmaya muvaffak olmuştur ki, bunların da ekserisi memur sınıfıdır. Ameleler bunlara ehemmiyet vermeyip ekseriyet kendilerinde olduğu için, patronun kırk elli memurla bir iş yapamayacaklarını bildiklerinden umumî bir şekilde haklarını talep etmek[liğin] doğru olduğunu ve kanun dairesinde hareket edilirse hükümetin de amele ile beraber olacağını, ileri sürerek kabul etmişlerdir ki, işte ikinci greve hazırlık bu zaman başlıyor.

İkinci Greve Hazırlık ve Neticesi

2- Kumpanyaya verilecek mutalebatın ilk evvela hükümete verilmesi için ne gibi şeraitle lüzum vardı?

İşte yukarıda zikr ettiğim veçhile mutalebatın umumî bir şekilde olması[na] karar verildikten sonra,

11 Haziran 927 bayramın ikinci günü bilumum amele memur ve müstahdemîn, cemiyet merkezinde umumî içtimaa davet edilmişler ve gazete muharrirleri de bulunmuşlardır. Yalnız maatteessüf bu umumî içtimaa umum hattaki amele ve memurlar gelemeliklerinden, yalnız Adana deposu, hareket dairesi ve yol dairelerindeki memur ve müstahdemîn iştirak etmişlerdir.

İşte saat ikide açılan celsede ilk evvela Tatil-i Eşgal Kanunu okundu. Saniyen, vermiş olduğumuz ilk mutalebat okundu. Fakat söylediğim veçhile ilk mutalebatta yalnız depo ameleleri düşünüldüğünden, yol boyundaki memur ve müstahdemînin istifadeleri gayet azdı. Birçok münaakaşadan sonra ilk mutalebata daha birçok maddeler ilave edilmesi lâzım geldiği karar verilerek ekseriyetle kabul edilmiştir. Bundan sonra, mutalebat tesbit edilmeden evvel, amelenin hukukunu müdafaa etmek için murahhas intihabı lâzım geldiğini ve bu murahhaslar salâhiyeti haiz olmaları için Tatil-i Eşgal Kanunu mucibince, umum hattaki amele mevcudunun nisfından fazlasından rey almaları lâzım geliyordu. İşte bu mesele içinde konuşulduktan sonra bir salâhiyetname ihzar edilerek işbu salâhiyetnameyi bütün işçi, memur ve müstahdemînin imzalamalarına karar verilmiştir ki, bu suretle bütün hatta iştirak eden ve etmeyenler de meydana çıkmış oluyor.

Cemiyet merkezinde salâhiyetname sureti: “Yenice-Nusaybin ve temdidatı demiryolları bilumum memur ve müstahdemîni olan bizler şirketten talep ettiğimiz mutalebatı müdafaa ve hukukumuzun muhafazası için umum ameale namına demirci ustası Alaaddin, yol dairesinden marangoz Halil, hareket dairesinden şef tren Nuri Efendileri salâhiyetname-i vâsia [geniş yetki belgesi] ile tayin eylediğini, mübeyyin [gösteren] işbu salâhiyetnameyi bi’l-imza tasdik ederiz.” İşte salâhiyetname yazıldıktan sonra ilk evvela Adana şimendifer deposundan cemiyet reisi şef montör Mustafa Hakkı Efendi imza ederek ondan sonra da bütün depo ameleleri ve orada isbat-ı vücud eden hareket ve yol dairelerindeki memur ve müstahdemîn de imza ederek, ilk gün 250 kör imza toplanmıştır. Bu yalnız Adana kısmına ait; fakat daha hepsi imzalamadığı için işbu listenin bütün hattaki istasyonlara dolaştırılması icab ediyordu. Çünkü, umum hatta yani Halep kısmı dahil olmamak şartıyla Mersin’den İslahiye’ye kadar olan kısımda 850 mevcut olduğuna nazaran, Adana kısmında ancak 300 ila 350 mevcut bulunuyordu ki bunlardan birçok memurlar ameale düşmanı hareket müfettişi Nevres’in tazyikinden imza etmemişlerdir. Ve bir kısmı da böyle üç beş demircinin bu işi başaramayacaklarını memurlardan murahhas intihab edilirse, o zaman imza edeceklerini söylemişlerdir. Meselede cebir istimal edilmediği için herkes serbesttir. Hakkının alınmasını arzu edenler imza edebilir deniliyordu. Fakat bu muhalefet daima Adana merkezindeki memurlardan çıkıyordu ki sebebi de Nevres’dir. Velâkin yol boyundaki memur ve müstahdemîn esasen bu Nevres denilen adama düşman oldukları için bunun sözlerine kanmayıp salâhiyetnameyi imzalamak ve mutalebatın bir an evvel verilmesi için bir kısmı Adana’ya kadar gelerek imzalamaya başladılar ve emniyetli adamlar vasıtasıyla da salâhiyetnameyi istasyonlara göndererek bu suretle amelelerin nisfından fazlasından rey alınmaya muvaffak olunmuştur.

Fakat bu reyler ancak iki hafta zarfında toplanabilmiş ve bu müddet zarfında da cemiyet merkezinde haftı müzakerelerle otuz maddelik bir metalib listesi ihzar edilerek [hazırlayarak] bunun aslının kumpanyadan saklanmasına çok ehemmiyet verilmiştir. Sebebi ise tayin edilen murahhaslar salâhiyetnameyi haiz olmaları için heyet-i umumiyenin nisfından [yarısından] fazla reyleriyle işe başlamaları lâzım geldiği içindir. Çünkü, bu

listenin aslı vaktinden evvel ele geçirmek isteyen kumpanya birçok taraftarlarını para ile satın aldı. Velâkin murahhasların yaptığı sahte bir liste propagandacılar vasıtasıyla bir takım istasyonlara ve ezcümle Adana taraflarına dağılmakla patron aldatılıp amelenin bu mutalebatına gülmüş ve toplanan imzalara da ehemmiyet vermeyip bu mutalebatla hiç taraftar bulamayacağımıza ve yine Adana deposu yalnız kalıp hiç kimse imza etmeyeceğine ve ekalliyette kalacağımıza tam kanaatiyle aldanmıştır.

Kumpanya bu hile ile aldatılmakta iken esas mutalebatın bir suretini amele murahhası Alaaddin alarak, o zaman fırka işleriyle Adana'da bulunan Kasım yoldaşa (İsmail) vermiştir. İşte bu mutalebatı Kasım, Adana'dan İsmail, Alaaddin yoldaşlar müzakere edip tashih edilmesi için fırkaya gönderildikten bir hafta sonra tashih edilip gelmiştir. Bugün beş gün zarfında el altından bütün faaliyetleriyle çalışan ameleler ve propagandacılar hat boyunda bütün amele ve memurlara salâhiyetnameyi imza ettirip 637 rey toplamaya muvaffak olmuşlardı. 850 mevcudu olan hatta çalışan birçok ecnebi memurlar da yekûna dahildi ki mutalebatımızda bunların tardını ve yerlerine Türklerin ikamesini istiyorduk ki bunları bu mevcuttan çıkaracak olursak imza etmeyenlerin miktarı gayet az ve ekalliyette kalıyorlardı.

İşte bu toplanan imzalar kâfi görüldüğünden işbu salâhiyetnameyi kâtib-i adle de tasdik ettirmek icap ediyordu. Bunun için ilk evvela bu salâhiyetnamedeki imzaları Birlik Reisi Mustafa Efendi tasdik etti. Ondan sonra kâtib-i adle [noter] gidilerek salâhiyetnâmenin bir suretini kâtib-i adl tasdik ederek amele murahhaslarına vermiş ve aslı da kâtib-i adlde mahfuz kalmıştır.

Bu mesele de hitam bulduktan sonra mutalebatın hükümete verilmesi icap ediyordu. Bu mutalebatı da kanun dairesinde amele murahhasları müdafaa etmek için bir hukuk müşâviri bulundurmak lüzum görüldüğünden, evvelce kumpanya avukatlığında bulunan bilahare muğber [kırgın] olduğu istifa eden İlhami Nadir Bey münâsib görülerek müracaat edilmiş ve amele murahhaslarının bu teklifini maalmemnuniye kabul etmiştir.

İşte meselenin bu raddeye geldiğini ve amele murahhaslarının tamam kanunî bir cephe ile hareket ettiklerine vâkıf olan patron ne yapacağını şaşırmıştır. Mutalebat verilmeden iki gece evvel kumpanya di-

rektörü Odvan, Adana vali vekili Raif ve polis müdürü İbrahim Beylere bir ziyafet vererek amelelerin bu hareketi mevzubahis edilmiş ve meseleyi birinci grev gibi sulhen akdettirmeye muvaffak olurlarsa kendilerine azami istifade gösterilmiştir.

İşte ertesi günü, yani mutalebatın verilmesinden bir gün evvel 30 Haziran 927 tarihinde polis müdürü tarafından hususi gönderilen bir tahharri memuru [sivil polis] Adana deposuna gelerek amele murahhası Alaaddin'i çağırıp: "Bu gece polis müdürü bey sizi saat yedide evinde bekliyor. Vereceğiniz otuz maddelik mutalebatı da yanınızda bulundurunuz ve tensib edeceğiniz [uygun bulacağınız] aklı başı yerinde iki arkadaşınızı da beraber getirebilirsiniz." diyerek ayrılmıştır. Böyle bir davete ilk evvela icâbet etmek istemeyen Alaaddin meseleyi arkadaşlarına açmış ve polis müdürünün fikrini öğrenmeyi de merak ettiği için ilk evvela bir plan çizerek bundan sonra diğer amele murahhası Halil ve depodan tornacı Abdülmecit Efendileri de yanına alarak beraberce polis müdürünün evine gitmişler ve ameleden hafiyeler de bunları takip etmişlerdir. Yani bu hafiyelerin vazifesi, şayet bu davet bir plan ise ve maksat amele murahhaslarının tevkifi ise bir an evvel umum ameleyi haberdar etmek içindir.

İşte saat yedide polis müdürünün kapısına arkadaşlarıyla beraber gelen amele murahhası Alaaddin evin kapısı açılır açılmaz bir polisle karşı karşıya gelmiş ve polis müdürü beyin evde olup olmadığını sormuştur. "Yukarıda sizi bekliyor." cevabını alınca arkadaşlarıyla beraber merdivenden çıkmaya başladılar. Merdivenin yukarı başında da iki sivil memur bekliyordu. İşte polis müdürü o zaman odasından dışarıya çıkarak amele murahhası Alaaddin'i ve arkadaşlarını çok büyük nezaketle karşılamıştı. Evindeki hususi odasına amele murahhasları girer girmez, karşılarında koltukta oturan kendi avukatları İlhami Nadir Bey'i görünce şaşırmışlar ve herhalde bu davet[in] çok mühim bir mesele olduğunu anlamışlardır. Polis müdürünün ısrarı ile amele murahhasları da maroken koltuklara oturarak takdim edilen sigara ve kahveleri heyecanla içmişler ve bir an evvel meselenin konuşulmasını talep etmişlerdir.

İlk evvela polis müdürü söze başlayarak, amele murahhaslarını takdir ve medhettikten sonra bu defa gayet doğru hareket ettiklerini ileri sürerek vali vekilinin ve kendisinin de amelelere yardım edip mutalebatı

mızı kazandıracağını ve bizden evvelde avukatımız İlhami Bey'le de görüşüğünü söylemiştir. Bundan sonra metalib listesinin hükümete resmen verilmezden evvel bir defa da kendilerinin tedkik etmeleri için bir suretini talep etmişlerdir. İlk evvela vermekten imtina eden amele murahhası Alaaddin, avukatları İlhami Bey'in muvafakatiyle vermeye razı olarak bir suretini polis müdürüne vermiştir.

Halbuki o ana kadar yalnız sahte listeden kumpanyanın haberi olduğu gibi polis müdürü[nün] de ancak o sahte listeden malumattardı. Ve verilen otuz maddelik listenin de kendi bildiği şekilde olduğunu zannediyordu. Halbuki, daha birinci maddeyi okur okumaz şaşırıp kalmış ve sonuna kadar çok büyük bir ehemmiyetle okuduktan sonra beş dakika bir söz söylemeyip avukatımız İlhami Bey'e de uzatmış ve ona da okutmuştur. Halbuki avukatımızın mutalebattan haberi var ve bir sureti de kendisinde idi. Fakat şerefine söz verdiği için polis müdürüne bizden evvel bu metalibi göstermemiştir. Ve polis müdürüyle aralarındaki bir gelmezden evvelki muhavereyi [konuşmayı] tabiatıyla bilemiyoruz.

İşte polis müdürü İbrahim Bey otuz maddelik mutalebatı okuyup avukatımıza da okuttuktan sonra murahhasların yüzüne dik dik bakmaya başlayarak oda içinde bir iki defa dolaşıp avukatımız İbrahim Bey'le bir işaretle dışarıya çıktılar ve bir çeyrek saat sonra tekrar odaya girmişlerdir. Yine İbrahim Bey söze başlayarak amele murahhaslarına hitaben: "Bu defa yapmış olduğunuz mutalebatı okudum ve avukatınızla da gördüm. İçerisinde bir çok haklı ve kanunî maddeler mevcuttur. Velâkin birtakım maddeler vardır ki, hükümetin ve kumpanyanın idaresine taalluk eden meseleler olduğu için bu maddeleri çıkartmak icap eder. Ben Vali beyle de görüşeyim de lüzumsuz maddeleri tayyedelim. Bilahare verirsiniz." demesi üzerine, amele murahhası Alaaddin söze başlayarak "Beyefendi, çok doğru söylüyorsunuz. Fakat biz her işimizi ikmal ettik. Yarın da mutalebatımız resmen takdim edeceğiz. İşte buyurduğunuz gibi bu defa tamam kanunî bir surette hareket ediyoruz. Ve müzakerelerde de yine kanunun gösterdiği yoldan inhiraf etmemekliğimiz [sapmamamız] için müşavir sıfatıyla İlhami Beyefendi de bulunacaktır. Ve zâtı âlinizin de her halde bize yardım edeceğiniz ümidindeyiz." demesi üzerine bu defa polis müdürü avukatımıza hitaben: "İlhami Bey, çok acele ediyorlar, değil mi? Herhalde yeni valinin gelmesini beklerlerse

daha iyi olur zannederim. Siz ne fikirdesiniz?” İlhami Bey ise polis müdürünün fikrini bildiği için şu cevabı vermiştir: “Beyefendi, gerçi Vali beyin burada bulunması doğru ise de amele burada fazla bir hak talep etmiyor. Ancak geçinmeleri için bir şey istiyorlar. Bu meseleyi vali vekili İbrahim Bey de takip edebilir. Diğer taraftan siz de yardım edersiniz, kanuna taalluk eden meseleleri de bendeniz müdafaa ederim. Kumpanya da biraz hüsn-i niyetle hareket ederse hiçbir şey kalmaz, mesele halledilmiş olur, fikrindeyim.” cevabına karşı polis müdürü hiçbir şey söyleyememiş yalnız hiç olmazsa iki üç gün için bu mutalebatın tehirini istemiştir. Maksudı, elde ettiği metalib listesini kumpanyaya götürüp mukabil cephe hazırlamak idi. Amele murahhaslarının da çekindikleri bu mesele olduğu için bugüne kadar mutalebatı [talepleri] hafı tutmuşlardı. İşte bunun için polis müdürüne cevab-ı red vermişler ve yarın mutlaka mutalebatı vereceklerini söylemişlerdir. Bundan sonra salâhiyetnameyi haiz olup olmadıklarını sormuş, 637 reyle salâhiyetnameyi de katib-i adle tasdik ettirdikleri[ni] amele murahhasları söyleyince şaşırıp kalmış ve başka hiçbir şey de söyleyememiştir.

Amele murahhasları müsaade isteyerek çıkmışlar, dışarıda bekleyen arkadaşlarına geçen muhavereyi anlatmışlardır. Vaktin geçmemesi ve metalibleri yarın yetiştirmek için gece saat onda cemiyet merkezinde murahhaslar ve azalar içtima ederek, müzakerelerde sarf edilecek ve avukata verilecek para için konuşulup karar verildikten sonra, metalib listeleri sabaha kadar doldurulup imza edilmiştir. İmza edenler: Demirci ustası Alaaddin, Marangoz Halil, Şef tren Nuri bu meseleden sonra cemiyetin kasasındaki parayı balo meselesinde batıran sabık cemiyet reisi ve sabık Adana şimendifer kasadarı Sefer Sadık için konuşulmuş, fakat muhâkemeye verilmekten başka çare görülmemiştir. Halbuki, ilk evvela bu metalib listesi mevzubahis olduğu için tehir edilerek amelenin kendi aralarında bir miktar para toplanmaya karar verilmiştir.

İşte böyle beş parasız koca bir mücadeleyle atılmak doğru değil fakat arkadaşlardan gelecek kuvvete ve amelelerin ittifadına güvendiğimiz için her ne pahasına olursa olsun, bu mücadeleden dönmek doğru değil ve karşımızdaki düşmana da hile ile hareket etmeliğimiz icab ediyordu. Bu hile de düşünüldü bulundu. Ve propagandacılarla her tarafa ilân edildi. Hem kumpanya ve hem de hükümet haber aldılar. Hile şudur,

(mutalebat kabul edilmeyip grev yapılırsa on beş bin lira ihzar edilmiştir.) ve bu para tamamıyla cümlenin ihtiyacına sarf edilecektir. Fakat böyle bir blöfle herkesi inandırmak ve kumpanyanın kuvve-i mâneviyesini kırmak için elde bir delil olmak lâzım gelirdi. Her şey evvelden ihzar edildiği için bu da güç değildi. Bu ise amele murahhası Alaaddin'in vâlidesi öldüğü zaman on lira kıymetinde olan bir hisse senedâtından başka bir şey değildi. İşte bu on lira üzerine gayet mâhirâne kalem oynatarak on bin liraya münkalib olunca [dönüşünce] kumpanya taraftarlarından birkaç kişiye gösterilmiş ve bundan maada da birçok paramız olduğunu ve hep bu paraları amelenin uğrunda feda edeceğimizi söylemiştir. Umum hat boyunda da yapılan propagandalar amele aileleri hepsi bütün mücevheratlarını hattâ yorganlarını bile rehine koyarak para topladıkları söyleniyordu.

İşte bu hazırlıklar da bittikten sonra, 1 Temmuz 927 öğleden evvel metalib listesi iki nüsha olarak vilayete götürüldü. Vali vekili Raif Bey ve polis müdürü birbiriyle konuştukları için, valinin burada olmadığından dem vurarak kabul etmek istemediler. Fakat amele murahhasları kanunî bir suretle hareket ettiklerini ve kanunî müddet hitam bulup bir netice hâsıl olmayacak olursa, grev yapacaklarını söyleyerek kabul etmeye mecbur olmuşlar ve umûr-ı hukukiye müdiriyyetine havale edilmiştir.

2-Mutalebât verilmezden evvel amele murahhaslarını evine davet eden polis müdürünün maksadı ne idi? Ve kimden öğrenildi?

Yukarıda bahsettiğim veçhile 29 Haziran 927 mutalebâtının verilmesinden iki gün evvel Odvan'ın verdiği ziyafette kararlaştığı veçhile amelenin ileri gelenlerine ve murahhaslara tuzak düşünülmüyordu. Bunda da birçok kimseler komünistlikle itham edilerek on beş bin liranın menbaı araştırılıyordu. İşte amelenin bu kadar kuvvetli bir teşkilâtla ve gayet esaslı bir suretle hareket ettiği[ni] gören kumpanya, vali vekili ve polis müdürüyle yirmi bin liralık hafî bir mukavele yapılmış ve amelelerin avukatları da para ile kandırılmaya çalışılmıştır. Halbuki, İlhami Bey amelenin müdafiasını bir şeref bildiği ve bu müdafaa için de ameleden beş para almayarak fahri çalışacağı[nı] söylemiştir. İşte o gece polis müdürü evine çağırıldığı zaman ilk evvela avukatımızla konuşmaya ve biz gelip metalib listesini verdikten sonra, on beş dakika dışarıdaki mü-

zakereleri de şudur. Ve bunu da kendi avukatımızdan öğrendik.

Muhavere: "İlhami Bey, sen bunların müdafaasını üzerinize aldığınızdan iyi etmediniz. Siz bundan sarf-ı nazar ediniz veyahut siz murahhasları kandırırsınız. Kanmadıkları takdirde ben bunları hemen tevkif edeceğim ve buraya çağırduğımdan maksat budur. Mesele gayet basit. İzmir'den aldığım bir raporda bunların komünist teşkilâtıyla alâkadar olduğunu ve bilhassa Alaaddin'in on beş bin liradan bahsetmesi bunun hakikatini gösteriyor. Cemiyetlerinin beş parası olmadığını siz de biliyorsunuz. Eğer bunların güvenmedikleri bir nokta olsa bu kadar cesâretle hareket edemezler. Halbuki, ben şimdi bunları tevkif edecek olur isem bütün amelenin kuvve-i mâneviyesi kırılacak ve bu mesele de kapanmış olacaktır." demesi üzerine İlhami Bey itiraz etmiştir. İlhami Bey evvelce ağır ceza reisliğinde bulunduğu için polis müdürünün fikrini reddetmiş ve bir Fransız kumpanyası için amelenin ezilmesine razı olmamıştır. Bununla da kalmayıp ameleye karşı beslediği komünistlik fikrinin yanlış olduğunu ve para meselesi de hakikaten amelenin söylediği veçhile ailelerinin eşyalarından ve hisse senedâtının doğruluğundan bahisle, şayet bir yanlış hareket edip evine celb ettiği murahhasları tevkif edecek olursa rnesul olacağını söylemiştir.

İşte bundan sonra fikrinden vazgeçmiş polis müdürü bizi serbest bırakmıştır. Fakat bütün harekâtımızı grevin sonuna kadar takip ettirdiği[ni], Adana'ya fırka işleriyle gelmiş olan Kasım yoldaşın da böyle bir zamanda tekrar İstanbul'a gitmesi, bütün bütüne fırka ile temas etmemize ve direktif alamayıp yalnız başımıza çalışmak mecburiyetinde kaldığımızı sebep olmuştur. Fakat esas Adana komitesinin çok korkak hareket etmesi ve vaktiyle her şeyi haber verememesidir ki bizim fırka namına hareket etmeliğimizi güçleştirmiştir. Teşkilât yok, para yok, hiçbir yerden direktif yok. Üç murahhasan ikisi fırka ile alâkadar değiller. Onlar da ameleler gibi hükümetten yardım bekliyorlardı. İşte bi'l-mecburiye galeyana gelen amelenin gidişatına göre hareket etmek ve onları daha ziyade galeyana getirip sebat ettirmekten ve kendi bilgilerimizle ve hücrelerimizle çalışmaktan başka hiçbir çaremiz kalmamıştı.

Mutalebat hükümete verildi, Ankara'ya telgraflar çekildi, cevaplar alındı, amelenin kuvve-i mâneviyesi takviye edildi; kumpanyanın kuvve-i mâneviyesi kırıldı. Fakat polis müdürünün akrepleri faaliyetten ge-

ri kalmıyordu. Maksat amele aleyhine bir ipucu elde etmek ve müzakereyi geri bıraktırtmak veya fesh ettirip müsebbibleri tevkif etmek içindi. İşte bu vaziyet karşısında bir aktör gibi hareket etmek lâzım geliyordu. Biz de öyle yaptık. Ve müzakere başlamasına muvaffak olduk. Komünist olmadığımız[a] inandırdık. Fakat onlar bilmeyerek bize birçok arkadaş kazandırdılar ki, bu hareketleriyle kitleye çok büyük hizmetleri dokunmuş demektir.

İşte bizim planlarımızı mahvetmeyi düşünen polis müdürü komünist ismini ameleye daha serbest aşılamanıza sebep olmuştur ki, ameleye her bir nutkumuzda: "Arkadaşlar! Hükümet bizi komünistlik ile itham etmeye çalışıyor. Halbuki, biz bu cemiyetin ismini biliyoruz, fakat daha biz o raddeye gelmedik. Biz hükümetimizden memnunuz, fakat birtakım adamlar bizi zorla komünist yaptırmak istiyorlar. Bakınız, bizler o kadar hüsn-i niyetle hareket ettiğimiz halde el'ân peşimizi bırakmıyorlar. Bir taraftan "Hükümet sizinle beraberdir" dedikleri halde diğer taraftan böyle hareketleri galiba bizleri zorla komünist yaptıracaktır." sözlerinin sarfına hizmet ediyordu ki, hiç olmazsa amele arkalarında da bir kitlenin olduğunu anlayabiliyordu ki, bu da komünist fırkasının mevcudiyetini bilmesidir. Fakat ne çare ki bu galeyanda merkez komite istifade yollarını araştırmamıştır ki, işte en büyük yanlışlık buradan geliyor.

3-Mutalebat hükümete verildikten üç gün sonra resmen kumpanyaya tebliğ ediliyor. Ve Tatil-i Eşgal Kanunu'ndaki sarahate göre kumpanya bir hafta zarfında tayin edeceği murahhasları hükümete bildirmezse, amelenin mutalebatı bilâ-kaydışart kabul edilmiş sayılıyordu. Vaktin hululünü sabırsızlıkla bekleyen amele murahhasları şirketin tayin edeceği murahhasların kimler olacağını düşünüyordu.

İşte müddetin hitamına ikî gün kala yani 8 Temmuz 927 tarihinde şirket de murahhaslarını tayin edip hükümete bildirdi. Murahhaslar şunlardı: Amele düşmanı hareket müfettişi Nevres (Türk), şirketin avukatı Halil (Türk) ve Adana fabrikası şef deposu Maji (Fransız) idi. Bunlar malum olduktan sonra, ertesi günü amele murahhasları hükümete müracaat ederek kanunî müddetin yarın hitam bulacağı[nı] söylemişlerdir. Fakat hükümet mürnessili Umûr-ı Hukukiye Müdürü Cemal Bey ve mu-

avini Fahri Bey amele murahhaslarının yarın sekizde ilk müzakere bulundukları için resmen hat komiserliğine bildirildiğini söylemiştir. Hat komiseri Kadri Bey ise, yalnız kumpanyaya tebliğ etmiş, amele murahhaslarına hiçbir davetiye gönderilmemiştir. Maksatları ise, müzakere günü herhangi bir tarafın murahhasları icabet etmeyecek olursa, Tatil-i Eşgal Kanunu mucibince hakları sakıt oluyordu [düşüyordu]. Fakat amele murahhasları bu tongaya da düşmediler. Ertesi günü hükümette kumpanya murahhaslarından evvel hazır bulundular. Yarım saat sonra da kumpanya murahhasları geldi. Amele murahhaslarını orada görünce şaşırdılar. Ve planlarının suya düştüğünü anladılar.

İşte 11 Temmuz 927 tarihinde saat sekizde ilk müzakere Umur-ı Hukukiye müdiriyeti odasında Fahri Bey'in riyasetinde akdedildi. Müzakere isbat-ı vücud edenler şunlardır: Umur-ı Hukukiye müdür muavini Fahri Bey, hükümet mümessili hakem sıfatıyla; amele murahhasları namına hukuk müşaviri İlhami Nadir Bey ve amele murahhaslarından Alaaddin, Halil, Nuri Efendiler ile kumpanya namına da amele düşmanı Nevres ve şef depo Maji bulunup, hukuk müşavirleri Halil Bey ilk müzakere bulunmamıştır. Müzakere müddetinin yarım saat geçtiğini söyleyen amele müşaviri İlhami Bey'in ısrarı üzerine, her ne kadar kumpanya vekilleri Halil Bey'in gelmediği için müzakereyi ertesi güne tehir ettirmek istemişler ise de, reddeden amele murahhasları celsenin açılmasını hakeme söylemişlerdir.

İşte saat 9'da ilk celseyi açan Umur-ı Hukukiye müdürü Cemal Bey[ın] vekili Fahri Bey: "İlk evvela kumpanya vekillerinin bir diyeceğiniz var mıdır?" diye sormuştur. İşte hiç cevap vermeden amele düşmanı Nevres cebinden bir kâğıt çıkarıp hakem Fahri Bey'e vermiştir. Verilen arızayı [dilekçeyi] Fahri Bey ilk evvela içinden okuduktan sonra amele murahhaslarına da okumaya başlamıştır. Kumpanyanın vermiş olduğu itirazname muhtasaran şöyle idi: "Umum amele namına 4 Temmuz 927 tarihinde hat komiserliği vasıtasıyla otuz maddelik bir metalib listesi aldık. Fakat bu verilen metalib listesinden umum amele malumattar değildir. Ve hiçbir kimse bu fikri kabul etmiyor. Hattımızda ise sekiz yüz elli mevcudumuz olduğu halde bu verilen metalib listesi yalnız Adana'da bir grup işçiler tarafından verildiği için bu müzakerenin lüzumsuz olduğunu ve kabul edemeyeceğimizi beyan ediyoruz. Fakat Tatil-i Eşgal

Kanunu üzerine hüktimetin davetine murahaslarını gönderdik. Velâkin amele murahasları Tatil-i Eşgal Kanunu üzerine hareket etmeyip yalnız bir kısım işçilerin müdafaaları için istediklerinden ve ellerindeki salâhiyetname ile ekseriyeti teşkil edemediklerinden bu salâhiyetname ile müzakerenin feshini talep ederiz.” diye yazılı idi. Altında da Yenice-Nusaybin demiryolları ve temdidatı müdür-i sanisi Odvan’ın imzası ve resmi mühür vardı. İşte bundan sonra amele murahaslarının salâhiyetnamesi tedkik edilmiş; katib-i adlin birçok mühürlerle tasdik edilen 637 mühürlü salâhiyetnameyi kumpanya murahasları görünce şaşırıp kalmışlardır. Ve hükümete verdikleri itirazname hiç nazar-ı itibara alınmayarak hakemin teklifiyle mutalebatın tedkikine başlanılmıştır.

İlk evvela otuz madde baştan nihayetine kadar okunmuş, ondan sonra da birinci maddeden itibaren sırasıyla münakaşa edilmeye başlanılmıştır. Fakat kumpanya murahası Nevres hiçbir maddeye cevap veremeyeceğini her ne kadar kendisi kumpanya vekili sıfatıyla bulunuyorsa da Halep’ten tamamıyla bir talimat almadıktan sonra cevap vermek salâhiyeti haricinde olduğunu söylemiştir. Bundan sonra amele murahasları vekili İlhami Bey müdafaaya başlamıştır. Demiştir ki, “Efendiler! Mademki kumpanya sizi murahas olarak göndermiştir, tabiatıyla salâhiyetnameye de haizsiniz. Bunun için hukukça sizin Halep’ten talimat almanıza lüzum yoktur. Biz burada sizin vereceğiniz cevaba ve imzalarınıza göre hareket ederiz. Hukukça sizin vereceğiniz karar kumpanyanın kararı demektir. Eğer buraya hüsn-i niyetle geldinizse kumpanya ile amele arasındaki ihtilâfı bir an evvel halledelim.” demesi üzerine amele düşmanı Nevres yine itiraz ederek kumpanya ile amele arasında hiçbir ihtilâf olmadığını ve bu defa da amele gayr-i kanunî hareket ettiğini söyleyerek Ankara’ya, Halep’e ve Paris’e çektikleri telgrafların cevabı gelinceye kadar müddet istemiştir. Bundan sonra hakem söze başlayarak, kumpanya murahaslarına cevaben: “Efendiler, siz burada şirket vekilleri sıfatıyla bulunuyorsunuz. Hat komiserliği vasıtasıyla resmen isimleriniz hükümete bildirilmiştir. Halbuki sizler itiraz ederek amele ile kumpanya arasında hiçbir ihtilâf olmadığını ve bu defa da amele murahaslarının gayr-i kanunî hareket ettiklerini söylüyorsunuz ki, bu fikirleriniz çok yanlıştır. Ameleler bu defa tamam kanunî bir surette hareket ettiler. Mademki, kumpanya ile amele arasında ihtilâf mev-

cut değildi, o halde şirket sizi murahhas sıfatıyla göndermemesi lâzım gelirdi. Binaenaleyh şirket sizi resmen murahhas göndermiş ve bu müzakereyi de kabul etmiş bulunduğundan ihtilâfı kabul etmiş demektir. Eğer ihtilâfı kabul etmemiş olsaydı o zaman: “Biz murahhas tayin edemeyiz. Ameleler ile aramızda hiçbir ihtilâf yoktur.” diyebilirdi.” cevabına karşı kumpanya murahhasları hiçbir şey söyleyememişler, ancak tekrar müddet istemişlerdir. Amelenin teşkilâtı noksan olduğundan bilmeceburiye uzlaşmak tarafına gidilerek ancak beş gün müddet verebileceklerini söylemişlerdir. Çünkü, amele müşaviri İlhami Bey acele ile hiçbir şey kazanılmayacağını ve hükümet de azamî derecede yardım ettiği için kati cevaplarını beklemek lâzım geldiğini söyleyerek amelenin lehine bir karar yazarak bu kararı bilmeceburiye kumpanya vekilleri de imzalamışlardır.

Karar sureti: İçtimain saati ve kumpanyanın itiraznamesi murahhaslardan kimlerin mevcudiyeti yazıldıktan sonra esas ruhlu nokta şudur. İhtilaf kabul edildiğine nazaran birinci müzakerede kati bir cevap vermeyeceğini söyleyen kumpanya murahhası hareket müfettişi Nevres Bey, amele murahhaslarından on beş gün müddet isteyerek celse-i atıye kati cevap vereceğini söylemiştir. Fakat kumpanyanın bu on beş günlük teklifini reddeden amele murahhasları esasen bu ilk müzakereye kadar kanunen on gün müddet verdiklerini ve fakat yine hüsn-i niyetle hareket ettiklerini göstermek için daha beş gün müsaade edeceklerini söyleyerek şirket de bu müddet zarfında cevap vereceğine dair kabul ederek ikinci müzakerenin 16 Temmuz 927 tarihinde yine saat sekizde olmasına karar verilerek her iki taraf da imzalamışlardır.

İşte bu tarihe kadar birçok eksiklerimizi tamamlamaya çalıştık. Toplanan paralar cemiyet mutemedi ve amele murahhası Alaaddin'e teslim edildi. Anadolu Şimendifer nizamnameleri tedkik edildi ve ona göre müdafaa hatları hazırlanıp Ankara'da Nafia Vekili Behiç [Erkin] Bey'e de müteaddid telgraflar çekilmiştir. Çünkü, ameleler daima hükümetten yardım bekliyorlar ve kanunun gösterdiği yoldan çıkmamaya çalışıyorlardı. Tabiatıyla amele murahhasları da gidişata göre hareket etmek mecburiyetinde idiler ve müşavir İlhami Bey de daima sükunet tavsiye ediyordu.

Fakat diğer taraftan amele düşmanı Nevres salâhiyetnameyi imzalayan memur ve müstahdemini tehdit edip imzalarını geri aldirmek için

uğraşıyordu. Bu meseleden haberdar olan murahhasları mukabil cephe olarak Nevres'i mağlup etmişler ve gazetelerle de rezil etmişlerdir. Patron müzakereye hazırlanmak şöyle dursun meseleyi bastırmak için her tarafa para yağdırmaya başlamıştır. Ve bundan maada [başka] hafi teşkilât yaparak hat komiserliğinin vasıtasıyla da şayet grev yapacak olursak şimdiden kendilerine taraftar bulup çalışmak isteyenleri kaydediyorlardı. Bundan maada da grevden sonra tard edileceklerin isimleri de işaret ediliyordu ki bu meseleyi de vaktinde haber aldık ise de hiçbir şey yapmaya muvaffak olamadık. Çünkü, başlarında hat komiseri Kadri Bey vardı.

16 Temmuz 927 ikinci müzakere yine saat sekizde başladı. Bu defa kumpanyanın avukatı Halil Bey de bulunuyordu. Daha ilk celsede amele murahhaslarının vekili İlhami Nadir Bey'in veyahut amele murahhaslarından birisinin fazla olduğu için müzakereyi kabul etmek istemediler. Bunda Tatil-ı Eşgal Kanunu'nu ileri sürerek tarafeynin [iki tarafın] üç murahhas intihabına [seçmeye] mecbur olduğu ve ameleler ise dört murahhas tayin ettiği için itiraz ettiler her ne kadar amele murahhasları müdafaada bulunup İlhami Bey'in murahhas olmayıp hukuk müşaviri sıfatıyla bulunduğunu ve imza için salâhiyettar olmadığını söylediler ise de kabul edilmeyip en nihayet İlhami Bey müzakere salonunu terk ederek amele murahhasları bir müşkilata ma'ruz kalırsa dışarıda istişare edeceklerini söyleyip çıktuktan sonra üç amele murahhası ve üç şirket murahhası arasında Umur-ı Hukukiye müdiriyeti muavini Fahri Bey riyasetinde mutalebatın tetkikine başlanmıştır.

Birinci madde: birçok müzakereden sonra şirket murahhasları Haleb'ten aldıkları talimatnameyi çıkararak okudular. Bu maddeyi amelelerin istediği şekilde kabul edemeyeceklerini ancak hükümetle şirket arasındaki nizamnameye göre kabul edeceklerini söylemişlerdir. Bundan sonra ikinci ve üçüncü ilâ onbeşinci maddeye kadar bir bir tedkik edildi. Birçok münakaşadan sonra bu on beş maddeden birkaç tanesi az tadilatla kabul edilerek diğerlerine de celse-i atide cevap verecekleri kararlaştırılarak imzalanmıştır.

Ertesi gün de 17 Temmuz 927 üçüncü müzakerede yine aynı şahıslar bulunarak onbeşinci maddeden otuzuncu maddeye kadar müzakere edilerek, burada esas para meselesi ve diğer canlı mutalebat doğrudan

doğruya reddedilmiştir ki, ertesi gün kati cevap vermezlerse grev yapacağımızı da söyledik.

Fakat 18 Temmuz 927 dördüncü müzakerede Umur-ı Hukukiye müdürü Cemal Bey'in riyasetinde olmuş, bu defa mutalebat birinci maddeden otuzuncu maddeye kadar tedkik edilmiştir. Ve birer birer karara rabt edilerek kabul edilenler ve edilmeyenler işaret edilmiştir. Yine kati bir cevap alamayan amele murahhasları müzakere salonunu terk etmek istemişler, fakat Umur-ı Hukukiye müdürü mani olarak kumpanya murahhaslarına çıkışmaya başlamıştır. "Eğer buraya hüsn-i niyetle bu meseleyi halletmek için geldinizse adam akıllı bir karar veriniz veyahut kabul etmeyeceğiz deyiniz de, biz de kararımızı ona göre verelim." demesi üzerine kumpanya vekilleri henüz Paris'ten ve Ankara'dan cevap almadıklarını, evvelce istedikleri on beş günlük mühleti amele murahhasları vermedikleri için kati cevap veremedikleri bundan ileri geldiğini söylemişlerdir. Amele murahhaslarının bu hususta fikirleri sorulduğunda: "Amele arkadaşlarımız çok sabırsızlanıyor, kanunî müddet çoktan geçti. Yarına kadar müsaade edebiliriz. Telgrafla konuşsunlar ve cevap versinler, eğer yarınki müzakerede de bugünkü gibi hiçbir netice hâsıl olmazsa, bunlar elân [hâlâ] bizimle oynamak fikrinde oldukları anlaşılıyor. İşte bunun için biz de son silahımızı istimal etmek mecburiyetinde bulunacağız. Fakat biz meselenin bu şekle döküldükten sonra yine sulhen neticelenmesini istediğimiz için bu kadar müsaadekâr davranıyoruz. Yoksa grev yapacak olursak, iki ay bütün hattı idare edecek paramız da mevcuttur. Biz burada bir zarar edersek, kumpanya on zarar edecektir. Dolayısıyla hükümette mutazarrır olacağı için biz son silahımızı ancak bütün ümitlerimiz kırıldıktan sonra istimal edeceğiz. İşte hükümetimiz de bu meseleyi nazar-ı itibara alarak kati teşebbüsatta bulunup hakkımızın verilmesi lâzımdır. Görüyorsunuz ki amelelerin bu kadar hakkaniyet[in]e rağmen patron hiç kati cevap vermiyor. Hükümetimizi de müşkil mevkide bırakıyor." cevabını vermişler ve fakat cevap ertesi güne kalmıştır. Amele galeyanda; grev yapmak istiyor. Fakat amele murahhasları grev yaptırmak istemiyorlar. Çünkü, teşkilât noksan, para yok, hiçbir taraftan yardım yok. Eğer grev ilân edilirse ne ile idare edecekler? İşte meselenin iç yüzü bu şekilde. Fakat zahiren amelelerin iki ay idare edecek parası var. Teşkilât kuvvetli, amele sağlam gö-

r l yordu ki, işte bundan dolayıdır ki kumpanya doğrudan doğruya mutalebatı red edemediği gibi hükümet de korkuyordu. Diğer taraftan ameleler de hakikaten paramız olduğuna inanıyordu. Halbuki bu m zaker[e[nin]] seksen doksan lira ile idare olduğunu hiç kimse bilmiyordu. Bunun için ameleler birbirlerine: “Ne korkuyoruz yahu? İki ay idare edecek paramız var. Madem ki hakkımız verilmiyor, grev yapalım. Başka türlü kazanamayacağız ve hem de Ankara’ya da telgraf çekelim, başka heyet göndersinler. Bunlar meseleyi uzatıyorlar.” deniliyordu.

İşte böyle her kafadan bir ses işiten amele murahhasları, bu müzakereden çıkar çıkmaz hemen Ankara’ya Nafia Vekili Behiç Bey’e tekrar bir telgraf çekerek, şayet kumpanya yarınki müzakerede cevap-ı katı vermeyecek olurlarsa grev yapacaklarını fakat el n h k metten  mit bekleyen amelelerin bu meseleye Ankara h k metinin vaz-ı yed ettirilmesi [el koydurulması] ve yirmi dört saate kadar da cevap verilmesi talep ediliyordu.

İşte 19 Temmuz 927 yani son müzakere günü sabah saat beşte amele murahhasları Behiç Bey’den müstacel bir telgraf almışlardır. Telgraf-ta ezcümle şunlar yazılıydı: “Telgrafınızı aldım. Mutalebatınızı tetkik etmekteyim. Hukukunuzun muhafazasına çalışılacaktır. Neticeye intizar ediniz.” “Nafia Vekili Behiç” imzası bulunan bu telgraf müzakereden evvel bütün ameleye okunmuş ve yol boyundaki ameleye de bu telgrafın sureti yine telgraflarla bildirilmiş ve Ankara’nın vaz-ı yed ettiği için grev taraftarı olup olmadıkları sorulmuştur. Yoldan alınan telgraflardan bir çoğu neticeye intizar edip [bekleyip] yine müddet vermek, fakat Adana deposu ise hemen grev ilân etmek, Adana hareket kısmı ise “Madem ki Behiç Bey meseleye vaz-ı yed etti, o şimendiferciler babasıdır, bekleyelim. Grev yapar isek elimize bir şey geçmez. H k meti de aleyhimize evirmeyelim. Madem ki h k metimiz bize yardım etmeye söz verdi, herhalde kazanacağız.” diyorlardı.

İşte amelede bu kökleşmiş zihniyeti silmek o kadar g t  ki, ancak bilfiil isbat etmek yani h k metin hiç bir zaman amele ile beraber olmak istemediğini göstermek icab ediyordu. Tabiatıyla arkalarında koca komünist fırkasının mevcut olduğunu amele bilmiş olsaydı, o zaman başka türlü hareket ederdi. Ne çare ki, amele arkasında h k meti görmüyor ve ona güvenmiyordu. Böyle bir galeyanda ve böyle bir zihniyet-

te bulunan ameleye, hükümetin aleyhinde bulunarak propagandaya kalkışılırsa hiç kimseyi inandıramadığımız gibi aleyhimize bile çevirtmek ihtimali vardı. Çünkü, sahte maske ile hükümet bilfiil yardım ettiğini ameleye gösteriyordu. Ne çare ki, fırkadan da hiç bir direktif alamıyorduk. Amele murahaslarından ikisi de müddet vermek taraftarı idiler ve içlerinden Alaaddin'in fırka ile alâkadar olduğunu bilmiş olsalardı çoktan ele vereceklerdi. Çünkü, hükümetin şüphelerini daha doğrusu alenen yardım edememesini onlar komünistlikte buluyorlardı. Halbuki, kendi bilgisi ve hücreleriyle yalnız çalışmak mecburiyetinde kalan Alaaddin her ne pahasına olursa olsun bir an evvel grev yapıp, hükümetin ameleyle olmayıp patron ile beraber olduğunu ve her iki tarafın da gizliden gizliye ameleyi ezmek taraftarı olduğunu, amelelerde bilfiil göstererek isbat etmek istiyordu. Ne çare ki, grevi isteyenler ekalliyette kaldığı için son noktaya kadar beklemek mecburiyetinde idik.

İşte bu bahs ettiğim telgraftan sonra, 19 Temmuz tarihindeki beşinci müzakerede yine Cemal Bey riyaset ederek, kumpanya murahasları[ndan] on beş gün müddet isteyerek Ankara'dan onlara da gelen telgrafi göstermişler ve Ankara'dan gelecek heyetin vereceği kararı itiraz etmeyip kabul edeceklerini söylemeleri üzerine, amele murahasları on beş gün daha kumpanyaya müddet vermişlerdir. Bugün Umur-ı Hukukiye müdiriyetine, hat komiserliğine, vali vekiline de Ankara Nafia Vekaleti'nden şifreli telgraflar gelmiştir. Tabii bu gelen telgraflar amelenin aleyhine mi, lehine mi bilmiyoruz. Yalnız bize gelen telgraftan, onların da lehimize olduğunu zan ederek müteselli oluyorduk. Hakikaten ben böyle aldaniyordum. Çünkü, aldığımız diğer bir telgrafta Yenice-Nusaybin hattındaki ihtilâfâtı hal etmek ve amelenin hukukunu müdafaa etmek üzere, Ankara'dan bir heyet hazırlandığı yazılıyordu. Eğer bu gelen heyet hakikaten muvaffak olursa, o zaman amele bütün bütüne hükümetin esiri olacak ve Türkiye'de daima burjuva diktatörlüğü amele üzerinde hakim bir mevki teşkil edecekti. Halbuki bizim gayemiz, ameleye diktatörlüğün temelini yıkacak yolları göstermektir. Bu da ancak hükümetin amele aleyhine dönmesiyle gösterilebilirdi. İşte biz de bütün gayretimizi sarf ederek çalıştık. En nihayet telgraftan bir hafta sonra Ankara'dan gönderilen heyet Adana'ya geldi.

4- Gelen heyet ameleye ne tesir yaptı? Ve giderken ne tesir bıraktı? Bunu izah etmek lâzımdır.

Geldiği gece, amele düşmanı Nevres Yenice'ye kadar gidip heyeti karşıladı. Ve tabiatıyla amelelerin başındakileri ameleyi uçuruma sürüklediklerinden bahs ile onları da vaktinden evvel aleyhine çevirtmek istemiş ise de muvaffak olamamıştır. Çünkü, gelen heyet Nafia Vekili Behiç Bey'in talimatıyla hareket etmek mecburiyetinde idiler. Bunun için Nevres kendi fikrini kabul ettirmeye muvaffak olamadı.

Gönderilen heyet şunlardan mürekkeptir: Anadolu Bağdat demiryolları müdir-i umumîsi Ahmet Muhtar ve fen memuru Nazif Beylerden ibarettir. İşte ertesi günü amele murahasları amele namına beyan-ı hoşamedî ederek [hoşgeldin diyerek], amelenin hukukunu daha esaslı bir surette müdafaaya geldikleri için de teşekkür etmişlerdir. Bundan sonra amele murahaslarını saat ikide hususi vagonundaki salona davet ederek, hat komiseri vekili Asım Bey'in de bulunmasıyla hususi bir konferans vermiştir. İşte ilk evvela Ahmet Muhtar Bey koca göbeğini eliyle tutarak söze başlamıştır: "Çocuklar! Arkadaşlarınızın hepsine Behiç Bey'in selamı vardır. Bakınız hükümet sizin meselenizi hâl etmek için bu kadar masarifi ihtiyar ederek bizleri buraya gönderdi. Yarın ben Halep'e gidiyorum. Behiç Bey'in talimatı yanımdadır. Orada Mösyö Fulye (umumî direktör) ile görüşüp bir hafta sonra tekrar buraya döneceğim. Herhalde mutalebatınızı kabul ettirmeye çalışacağız. Vazifemiz budur. Velâkin bu mutalebatınızdan birkaç maddenizi Behiç Bey de münasip görmeyerek tay etmiştir ki, bu maddeler hükümete taalluk eden meseleler olduğu için hat komiserliğinin vazifesidir. Asıl sizin en hukuki maddeleriniz müdafa edilecektir. İnşallah iyi neticelerle avdet ederiz. Ve bütün arkadaşlarınız da sükunetle hareket etmelidirler. Hatta biz tamamiyle muvaffak olamazsak bile katiyen grev yapmanız taraftarı değiliz. Bakınız Behiç Bey hakikaten şimendiferciler babasıdır. Ve bu mesele için bütün gayretiyle çalışıyor. İyi bir netice elde edilmezse bizzat kendisi gelip tetkikatta bulunacaktır ve hakkınız teslim edilecektir. Böylece arkadaşlarınıza tebliğ edersiniz." demişlerdir.

Bundan sonra amele murahasları söze başlayarak: "Bu ana kadar nasıl hüsn-i niyetle hareket ettiklerini ve istedikleri verilirse katiyen grev taraftarı olmadıklarını, yalnız amele düşmanı Nevres'in haddini

bildirmek lâzım geldiğini” söylemişlerdir. Bundan sonra da hükümetin kendilerinden katiiyen şüphe etmemesini ve icap ederse, hükümet için amelenin hepsi[nin] parasız bile çalışmaya razı olduklarını söyleyerek koltuklamışlardır.

Bundan sonra umum hat heyetinin geldiği tebliğ edilmiş ve söyledikleri aynen bütün ameleye tebliğ edilmiştir. Amelenin hissiyatı bu gelen heyete karşı çok büyük tesir yapmıştır. Ertesi günü Adana’dan hareket eden heyet istasyonlardan geçerken bütün ameale ve memurlar tarafından istikbal edilmiş ve bütün istasyonlar heyetin şerefine donatılmıştır. Islahiye’ye kadar da Nevres heyete refakat etmiş ve geriye dönerken gayr-i nizami suretle istasyonlarını yapraklarla donatan istasyon müdürlerini tecziyeye kalkıştığından, ameale ve memurlar tarafından tahkir edilerek kovulup Adana’ya gelmiştir. Heyet de Halep’e vasil olmuştur.

İşte bütün amealeler ve murahaslar Halep’e giden heyeti [ve] neticeyi bekledikleri bir sırada, ameale düşmanı Nevres yine faaliyete geçiyor. Yani ameale arasında ikilik yaptırmaya çalışıyor. İşte mesele bu şekilde olmuştur. 19 Temmuz 927 son müzakereden sonra on beş gün müddet alan kumpanya bu müddet zarfında istifade etmek için hareket müfettişi Nevres’e vasi salâhiyet vererek ameleyi iki kısma ayırıp bu meselenin önüne geçer ve mutalebatı kumpanyanın arzu ettiği şekilde kabul ettirirse memnun edileceğini söylemiştir. Fakat Ankara’dan gelen heyetin Adana’da bulunduğu zaman böyle bir teşebbüse cesaret edemeyen Nevres ancak heyet Halep’e hareket ettiğinin ertesi günü faaliyete geçmiştir.

Heyeti teşyi etmek bahanesiyle yol boyunca teftişe çıkan Nevres, tahkire ma’ruz kalıp kovulduktan sonra, 1 Ağustos 927 tarihinde murahaslıktan istifa etmiştir. Fakat bununla kalmayıp güya ameale lehine çalışacağını ve şimdiye kadar kumpanya murahası olmaklığı sıfatıyla ameale lehine hareket edemediğinden istifa ettiğini ileri sürerek, ameale murahaslarıyla anlaşmak istemiştir. Fakat bu teklifi red eden ameale murahaslarından intikam almak için, taraftarlarından üç kişiyi ameale murahası namzedi göstererek bizzat kendisi bu sahte murahaslara rey toplayıp, asıl ameale murahaslarını düşürmek için 2 Ağustos 927 tarihinde Adana’dan Mersin’e hareket etmiş ve Yenice, Tarsus, Karaca İlyas, Hacıtalib ve Mersin istasyonlarına şöyle bir liste bırakmıştır ve bu

listeyi imzalamayanların kaydı terkin edileceğini de sıkılmadan söylemiştir. “Mutalebatımızı kanunî bir şekilde müdafaa etmek için evvelce tayin etmiş olduğumuz murahhasları fesh edip, bunların yerine Adana istasyon müdürü Ökkeş, Yenice istasyon müdürü Ahmet, hareket daire-sinden Münir Efendileri tayin ediyoruz.” tarzında yazılı idi. Halbuki bu isimleri geçen adamlar bizim mutalebatımıza muhalif ve salâhiyetname-yi imzalamaktan istinkaf edenlerdir [kaçınanlardır]. Böyle muhalif adamların tayin edilrnesi tabiatıyla ameleye en büyük darbe demektir. Bunları kim intihab etti ise esasen amele düşmanıdır. Fakat Nevres’in bu teşebbüsünü hüsn-i niyetle telakki eden Mersin cihetindeki bir takım memur ve müstahdemîn aldanarak bu murahhasları da imzalamışlardır. Ve ilk gün Mersin cihetindeki memur ve müstahdemînden altmış yetmiş imza kadar toplanmıştır.

Nevres’in her hareketini takip için amele murahhaslarının intihab eylediği amelelerden birisi, akşam üzeri meseleden murahhasları haberdar etmiştir. İşte amelle murahhaslarının üçü de akşam üzeri Mersin’den avdet edecek treni bekleyerek, hakikaten böyle bir teşebbüs olup olmadığı ve ne dereceye kadar muvaffak olduğunu anlamak için Nevres’i istasyonda beklemişlerdir. Akşam üzeri saat altıda gelen trenden Nevres gayet güler yüzle inerek, orada bekleyen istasyon müdürü Ökkeş’in ve taraftarlarının, direktör Odvan’ın ellerini sıkarak amele murahhaslarının işiteceği bir sesiyle: “İşler yolunda, herkes imzalıyor”, cebinden bir liste çıkararak, “İşte imzalayanlar; diğerleri de bıraktığım listeleri imzalayıp göndereceklerdir. Yarın da Islahiye’ye kadar hareket eder, oradaki memur ve müstahdemîni de ikna ederim.” diye söylüyordu. İşte bu zaman amele murahhaslarından birisi atılıp Nevres’in boğazını sıkamak istemiş ise de, diğerleri de mani olarak bunun bir oyun olduğunu ve hakikati anlamak için hemen şimdi Mersin’e hareket edecek olan yedi elli treniyle bir murahhasın gitmesi lâzım geldiğini söylemeleriyle, amele murahhası Alaaddin trene atlayarak Mersin’e hareket etmiştir.

Tahkikat neticesinde Nevres’in teşebbüsü hemen meydana çıkmış ve kandırılan amele ve müstahdemîn hakikat anlaşıncı Nevres’in yapmak istediği oyun, daha doğrusu ameleler arasına sokmak istediği kundak ateş almadan söndürölüp imza edenler, tekrar imzalarını geri aldıkları gibi gazetelerle de ilân ederek evvelce verdikleri imzalar muteber olup

Nevres'in intihab eylediği murahhasları tanımadıklarını ve tehdid ile imza aldıkları[nı] beyan etmişlerdir. İşte Mersin'den ertesi günü avdet eden Alaaddin, oradaki amelelerden Nevres Bey'in aleyhine bir de za-bıt varakası tanzim ederek hükümete vermiştir.

Aynı zamanda Adana gazeteleri de bu mesele için gazetelerin baş makalelerini buna hasr etmişler ve serlevhalarında [başlıklarında] "Hal-ledilmek üzere bulunan ihtilâfa Nevres Bey kundak mı sokuyor?", di-ğer gazete de "Nevres Bey Türklerden ne istiyor?" tarzında yazılarak Mersin cihetinde yapmak istediği melanetleriyle amelelerden gazetele-re ve cemiyete Nevres Bey aleyhine gönderdikleri mektuplar da neşr ediliyordu.

Gazetelerin bu kadar hücumuna ehemmiyet vermeyen Nevres, erte-si günü de İslahiye cihetine de gitmiş ise de, orada yapmak istediği pro-paganda akim kalıp imza ettirmek istediği liste de parça parça edilerek dayak yemeden Adana'ya kaçabilmiştir. Oradaki amele ve memurları kandırmak için bu sözleri sarf etmiştir. 3 Ağustos 927 İslahiye'ye gitti-ğinde Toprakkale'ye uğrayarak orada kendi adamlarından istasyon mü-dürü Tahir isminde birisine listeyi bırakıp dönüşte alacağını söylemiştir. Mamure'ye (Demirkale) geldiğinde listeyi hiç kimseye göstermemiştir. Çünkü oradaki amele ve memurlar, Adana'daki murahhaslarından baş-ka hiç kimseye ehemmiyet vermedikleri gibi daima grev emrini bekli-yorlardı. İşte İslahiye'den dönüşte tekrar Toprakkale'ye uğramış ve Ta-hir'le hafî müzakereden sonra oradaki bilumum memur ve müstahdemî-ni müdiriyyet odasına çağırmıştır. Listeyi göstermeden evvel murahhas-lıktan istifa ettiğinden ve bundan sonra amelenin işleriyle alâkadar ola-cağından ve fakat haklarını kanun dairesinde arayabilmek için söz söy-leyecek adam bulunması icap ettiği, böyle tayin ettikleri üç beş demirci-yi murahhas intihab ettikleri için çok yanlış hareket ettiklerini böyle ko-puk, ayyaş kimselerden hiç bir hayır gelmeyeceğini, ancak kendisinin tensib ettiği adamlara reylerini vererek o zaman muvaffakiyet hâsıl ola-cağını, Halep'e giden heyetin ise, amele hakkını aramasını bilmedikten sonra, onlardan da hiç bir hayır gelmeyeceğini söylemiştir. Bundan son-ra oradaki ameleler listeyi istemişler ve imzalamaya başlamışlardır.

Fakat bu esnada bir gardifrenin getirdiği Türk Sözü gazetesinde Nevres Bey'in Mersin'de yapmak istediği propagandayı okuyan amele-

ler, hemen müdiriyet odasına giderek içlerinden birisi daha doğrusu hareket memuru Abdullah Efendi isminde bir arkadaş Nevres Bey'e hitaben: "Efendim, bendeniz manevrada vagonları kayd ediyordum. Burada bir şey imzaladıymışsınız. Zannedersem, bu ay bütün memur ve müstahdemine zam yaptırıyormuşsınız." söylemesi üzerine "Buyurunuz, şu listeyi imza ederseniz, o zaman zam alırsınız." demesi üzerine listeyi alıp okumaya başlamış ve söylenmeye başlayarak, "Nasıl olur efendim, biz bundan evvel bir defa reylerimizi verdik. Tükürüğümüzü yalamak olur mu?". "Canım, onlar kopuk, ayyaş kimselerdir. Sizden topladıkları paraları her gece rakıya veriyorlar." demesi üzerine buna cevap olarak elindeki listeyi parça parça eden Abdullah Efendi, Nevres Bey'in yüzüne attığı bir sırada kapı arkasından muhavereyi sükunetle dinleyen amele çavuşları, ameleler, hemen kapıyı açarak içeriye girmişler ve Nevres'i dövmek istemişlerdir. Fakat yetişen jandarma ve polis, buna mani olarak Nevres'i kurtarmışlar, fakat vakaya şahit olan ameleler ve memurlar bir zabıt varakası tanzim ederek, murahhaslarının tahkir edildiğini ve dolayısıyla bütün ameleler tahkir edildiğinden Nevres'in hakkında tahkikat-ı kanunîyede bulunulması talep ediliyordu. Bu zabıt varakasını oradaki bilumum memur ve müstahdemîn imzaladıktan sonra, vakada bulunan jandarma ve polise de imzalattmışlar ve Adana'da amele murahhası Alaaddin'e gönderilmiştir.

İşte bu zabıt varakasını ertesi günü vilayete götüren Alaaddin, Nevres'in hakkında tahkikata başlanmasını talep etmiş ve evraklar polis müdiriyetine havale edilmiştir. Aynı zabıt varakası da Yeni Adana gazetesiyile neşr edilmiştir. İşte mesele[nin] bu şekli aldığını gören Nevres'in etekleri tutuştu. Hemen polis müdiriyetine giderek katiyen böyle bir şey yapmadığını, bunların amele murahhaslarının ve greve doğru sürüklenen amelelerin bir düzeni olduğunu söylemiş ise de, öyle su götürecek mesele olmadığı için polis müdürü de cevaben: "Meselenin hakikati[ni] ve şekli[ni] tahkik etmek mecburiyetindeyim. Başka bir şey elimden gelmez," cevabını vermiştir ki, bu suretle bir müddet-i muvakkate için Nevres faaliyetinde geri kalmıştır. Fakat bu mesele vaktiyle haber alınmayıp da önüne geçilmiş olmasaydı, saf ameleler bilmeyerek kendilerini uçuruma atacaklardı. İşte heyet Halep'te güya bizim hakkımızı müdafaada iken, Nevres de Adana'da böyle desiselerle uğraşıyordu. Fakat

bu desise onların dolabı olmadığı ne malum? Nitekim, netice dört gün sonra belli oldu.

8 Ağustos 927 Halep'e giden heyet Adana'ya avdet etti. Heyeti dört gözle bekleyen amele murahhasları ve ameleler en nihayet cevaplarını aldılar. Amele murahhaslarını salonlarına davet eden heyet yani Muhtar ve Nazif Beyler, hat komiseri vekili Asım Bey de dahil olmak üzere amele murahhaslarına hitaben: "Gözünüz aydın. Artık şirket ile aranızda hiç bir ihtilâf kalmamıştır. Hükümete dua ediniz. Mutalebatınızdan yirmi maddesini kabul ettirdik. Üç maddesi de Ankara'da umumî şimendiferler konferansında görüşülecektir. Hemen gidip arkadaşlarınıza tebliğ edersiniz." demesi üzerine amele murahhaslarından Halil ve Nuri Efendiler teşekkür etmişler, fakat amele murahhası Alaaddin teşekkür etmezden evvel: "Af edersiniz, beyefendiler. Arkadaşlarımıza hangi metalibler kabul edildiğini bildirmek için, lütfen bize bir suretini verir misiniz?" söylemesi üzerine Ahmet Muhtar Bey: "Oğlum, yarın Adana vilayetine de resmen bildireceğiz ve vilayet de size tebliğ edecektir. Cevaplar Fransızca olduğu için tercüme edilecek; hat komiseri vekili Kasım Bey de size bir suretini verecektir." demesi üzerine: "Efendim, ben öyle havai şeylerle ameleyi kandıramam. Bakınız, daha hiç kimse evine bile gitmemiştir.". Vagon etrafında sabırsızlıkla neticeyi bekleyen ameleleri göstererek: "İsterseniz siz çıkıp anlatınız. Veyahut da kabul edilen mutalebat hakkında biraz tafsilat veriniz. Bilahare resmen tebliğ edersiniz. Çünkü, bir buçuk aydan beri sabırsızlıkla beklediğimiz için tabii neticeyi anlamak isteriz." demesi üzerine: "Canım, daha vermiş olduğunuz on beş gün müddet hitam bulmadı, dört beş gün sabreğiniz. İşte ben size söylüyorum. İstediginizden fazla muvaffak oldunuz. Daha ne istersiniz? Mamafih size hususi olarak biraz tafsilat vereyim. Otuz maddelik metalibinizden yedi maddesi, hükümet ve şirketin idaresine taalluk ettiği için mukaveleye muhalif olduğundan Behiç Bey tarafından da tay edilmiştir. Geriye yirmi üç madde kalıyor ki bunun yirmi maddesini Halep'te Fulye ile yaptığımız müzakerede kabul ettirdim ve sizin namınıza ben imzaladım. Üç madde Ankara'da müzakere edilecektir. Hükümet münasip görürse o zaman kumpanya da kabul edecektir. Bu maddeler şunlardır. Yirminci madde: hükümetle şirket arasındaki mukaveleye hâlel gelmemek şartıyla, Anadolu misillü yevmiye ve maaşların al-

tın para (5^{1/2}) beş buçuk hesabıyla tediyesi. Yirmidokuzuncu madde: gerek aylık ve gerekse yevmiye hesabıyla çalışanların asgari (39) otuz dokuz lira olarak kabulü ve yüz liraya kadar alanlara (% 25) yüzde yirmi-beş, yüzelli liraya kadar alanlara (% 10) yüzde on zamaim icrası. Diğer maddede eyyam-ı resmiye ve gece işlerinde çalışanlara çift yevmiye itası talep ediliyordu ki, bunlardan yirmi dokuzuncu madde zammiyat meselesi tamamıyla red edilmiştir. Beş buçuk (5^{1/2}) ise, hükümet tarifelere zam yaparsa o zaman kumpanya da ameleye beş buçuktan vereceğini, aksi takdirde beşten fazla veremeyeceğini, gece işleri için de kongrede verecekleri karar ile hareket edeceklerini söylüyordu. İşte bu kadar tafsilatı alan amele murahhası Alaaddin: “Beyefendi, bunlar için mi amelenin hakkını aramaya geldiniz ve kabul ettirdiğiniz diğer yirmi maddeyi muvaffakiyet mi telakki ediyorsunuz? Bizler bu ana kadar bunun için mi bekledik? Bize en elzem olan yaşamaklığımız için paradır. Bu maddeler kabul edilmedikten sonra hiç birisi kabul edilmemiş demektir. Madem ki, siz de hiç bir şey yapamadınız, biz de kanunun bahş ettiği salâhiyetten istifade etmesini biliriz.” demesi üzerine Muhtar Bey hiddetlenmiş: “İsterseniz kabul ediniz, isterseniz etmeyiniz. Ben Ankara’ya da telgraf çektim. Ortada bir şey kalmamıştır. Yarın da vilayete bildireceğim. Grev yapacak olur iseniz, bundan sonra da karşınızda bizi göreceksiniz. Grev yapın da göreyim. Şimendifer taburu da Afyonkarahisar’da hazırlanmıştır. Ona yanıyorum ki, bir çok ailelerin sefaletine sebep olacaksınız.” demesi üzerine hiç bir cevap vermeyen amele murahhasları salonu terk edip çıkmışlardır.

5- Grev nasıl başladı? Nasıl bitti? Kumpanya ne zarar etti? Amele ne kâr etti? Fırkanın alâkası ne derecede idi? Dahilî ve haricî sermayenin rekabeti? Memleket iktisadiyatına ve Adana efkâr-ı umumiyesine tesiri? Grev ameleye ne verdi? Adana amelesi grevden ne öğrendi ve ne tesir bıraktı? Grevde neler oldu? Beyanname ne için neşr edilmedi?

İşte amele murahhasları salondan çıktıktan sonra dışarıda bekleyen amelelere, mesele olduğu gibi anlatılmış ve gece yarısı da mutalebatın para kısmı hiç kabul edilmedi diye, bütün yol boyundaki istasyonlara telgraflar çekilip greve hazır olduklarına dair emir beklediklerini cevap almışlardır. İşte ertesi günü 9 Ağustos 927 makam-ı vilayete giden ame-

le murahhasları ultiyatomu vermişlerdir. Mutalebatlarının istedikleri şekilde kabul edilmediğinden bahisle yirmi dört saat zarfında yirminci ve yirmidokuzuncu maddeler kabul edilmediği takdirde, yarın saat sekizde umum hatta grev ilân edeceklerini bildirmişlerdir. Ve bu hususta Adana gazeteleriyle de ilân edilerek, Ankara'ya ve Nafia Vekaletine ve Dahiliye Vekaletine de telgraflar keşide edilmiştir.

İşte o gün heyet de Mersin'e giderek, oradaki amele ve memurlarına, amele murahhaslarının verecekleri emirlere itaat etmemeleri için nasihat verilmiştir. Fakat hükûmete ultiyatomu veren amele murahhaslarına, vali vekili Raif Bey de nasihatta bulunarak grev ilân etmemelerini söylemiş ve akall sekiz saat beklemelerini söylemiştir. Bu maksatları grev ilân edilmeden şimendifer taburunun Adana'ya gelmesi içindi. Bunu bilen amele murahhasları, vali vekiline tarafgirlik göstererek Ankara'dan cevap almayınca grev ilân etmeyeceklerini söyleyerek ayrılmışlardır.

Fakat ertesi günü 10 Ağustos 927 günü sabahleyin saat yedi buçukta tekrar hükûmete giden murahhaslar, Ankara'dan hiç bir cevap almadıklarını ve amele galeyanda olduğundan, dinlemeyip saat sekizde mutlaka grev yapacaklarını ve bu grevin bir emr-i vaki olduğundan bahisle önüne geçmek kabil olmadığını söyleyerek, saat sekize beş kala otomobille istasyona gelerek, umum hatta grev ilânı için telgraflar çekmiş ve amele murahhası Alaaddin depoya giderek, tamam saat sekizde düdüğü çekerek Adana işçilerine de işareti vermiştir ki, işte bu dakikadan itibaren grev başlayarak bütün makineler depoya alındı ve ameleler akın akın istasyona doğru yollanmaya başladılar.

Bu ani ve vakitsiz grev karşısında şaşırın patron, böyle şimendifer taburunun gelmesini beklerken amelenin birden bire grev ilânı bütün bütüne kuvve-i mâneviyesini kırmıştır. Velâkin amele düşmanı Nevres yine faaliyete geçiyor. Amelelerin tahribat yapmamaları için hükûmetten kuvvet istediler. İşte saat dokuzda polis müdürü ve valinin emriyle zâbıta kuvveti vaz-ı yed ediyor. Depo taht-ı muhafazaya alınarak grevci ameleler çıkarılıyor. Grev ilân edilir edilmez, evvelce muhalif olanlar da meselenin vahametini anladıkları ve bir hak kazanılırsa, onlar da istifade etmeleri için greve iştirak etmişlerdir. Yalnız Adana'dan istasyon müdürü Ökkeş Münir ve daha birkaç memur iştirak etmemiştir ki, bunlar Nevres'in bendeleridir.

İşte zâbıta vaz-ı yed ettiği bir sırada, Mersin'den sekiz on beşte gelen makine de ameleler tarafından depoya alınmak istenildi. Fakat makinist Katolik tebaasından Bedros Musullu grevcilere iştirak etmediği için, zâbıta grevci ameleye mani olduğundan makineyi depoya sokamadan istasyonda kaldı. Fakat su yollarını kapadık. Makineye su vermedik.

Amele murahhasları iş başında, fakat Adana Komünist Fırkası'ndan hiç bir direktif yok. Amele murahhası Alaaddin'i polis müdürü arıyor, vilayetten çağırıyorlar.. Grev ilânından bir saat sonra evden çıkan Alaaddin, üzerinde sarı iş elbisesi, göğsü açık, üzerinde siyah bir fanila ve başında üç köşe sivrilmiş kırmızı bir amerikan şapkası, boynunda da boyun bağı yerine bir mendil bağı olarak istasyona geliyor. İstasyonda direktör Odvan, hareket müfettişi amele düşmanı Nevres, istasyon müdürü Ökkeş, Halep'ten gelen bir Fransız mühendis, Münir ve daha birkaç memur, bundan maada polis müdürü İbrahim, serkomiser Sabri, Osman, taharri muavini Memduh, istasyon muavini İzzet ve maiyetleri bulunuyorlardı.

Alaaddin'i gören Nevres, polis müdürünün yanına sokularak bir şeyler konuştular. Bundan sonra bir polis gelerek üç murahhası da aldı, karakola götürdü. Polis müdürü söze başlayarak: "Bu ne kıyafet? Sen bir amele murahhasısın. Vali bey sizi çağırıyor. Git, elbiseni giy! Vilayete gideceksiniz." demesi üzerine: "Beyefendi, ben bir ameleym ve kıyafetim de budur. Artık benim vazifem bitmiştir. Ben de aynı hakkı talep ediyorum. Murahhaslık kıyafette değildir. Vali bey çağırıyorsa böyle de gidebilirim. Belki yine kanunsuz iş yaptık diye tevkif edecek olursanız, hiç olmazsa mahpushanede elbiselerim kirlenmez. Eğer hakkımız verilir ve siz de muavenet ederseniz, o zaman teşekkür ederiz ve o zaman biz de bütün arkadaşlarımızla bayram yapar isek, tabii bu kıyafette görmezsiniz. Şimdi ben iş başındayım. Arkadaşlarımı kanunun çizgisinden çıkartmamaya gayret edeceğim ve hiç bir tahribat da olmayacaktır. Bu ana kadar hakkımızı sükunetle beklediğimiz gibi yine bu grev zamanında da hakkımızı sükûnetle ve sebatımızla almaya çalışacağız ve küre-i arzdaki insanlar bizim yaptığımız greve takdirle bakacaklardır. Bizim hüsn-i niyetimize karşı da zâbitanın da müdahale etmemesini Tatil-i Eşgal Kanunu mucibince talep eder ve bu hususta maiyetinizdeki memurlara da emir vermenizi rica ederim." diyerek, diğer iki arkadaşıyla beraber saat dokuz buçukta ikinci defa vilayete gitmişlerdir.

Mersin'deki heyet ise Yenice tarikiyle Ankara'ya kaçmışlar. Yalnız hat komiser vekili Asım Adana'ya evvelce bahsettiğim 8:15 treniyle dönmüştür ki, işte vilayete gittiğimizde vali vekili Raif, hat komiser vekili Asım, Umur-ı Hukukiye Müdürü Cemal Beylerle müşavirimiz İlhami Bey ve jandarma kumandanı ile asayiş-i umumiye müfettişi bulunuyordu. Bahsettiğim kıyafetle içeriye girince, evvelce boyun bağı ile bizi bir efendi kıyafetinde görmeye gözleri alışan beyler şaşırılmışlar, fakat kuyruklarına bastığımız için bilmeceburiye iltifat ederek maroken kanepelelere oturmaklığımızı teklif etmişlerdir. İşte bundan sonra vali vekili söze başlayarak: "Demek ki, arzunuza muvaffak oldunuz! Grevi ilân etmek kolaydır, bunu herkes yapabilir. Fakat nasıl idare edeceksiniz?". "Beyefendi, orası bizim bileceğimiz bir iştir. Hakkını isteyen bir kitle kendi kendini idare etmesini bilir. Bizim ancak rehberliğimiz bu kitleyi kanunu dairesinde hareket ettirip haklarımızı bir an evvel almaktır. Bu hususta hükümetimizin de kati teşebbüsünü bekleriz. Biz de bu vatanın evlatlarıyız, bu topraklara biz de kanımızı döktük. Ecnebi boyunduruğu altında bir esir gibi yaşayıp çalışmak istemiyoruz. Ekmeğimize bir parça yağ sürdürmek istiyoruz. Fakat bu hakkı almak için aylarca kanun dairesinde hareket ettiğimiz halde bizi insan gibi yaşatmak istemiyorlar, vermiyorlar ve bunun içindir ki son silahımızı istimal ettik. Açlığa, susuzluğa tahammül edip bu hakkı yine kanun dairesinde almaya çalışacağız. Fakat biraz sizin de alâka göstermeniz lâzımdır ki kanundan çıkmayalım, fazla beklemeyelim." diye sözüne nihayet verince, Vali bey maksatlarını ve son taleplerini sormuştur. Amele murahhasları da: 1-Yirminci maddenin bilakaydüşart, 2-Yirmi dokuzuncu maddeyi %15 umumiyetle, 3-Saat-i mesai iki misli, 4-Halep'te kabul edilen maddelerin yeniden tesbiti ile ancak o zaman işe başlayacaklarını söylemişler, fakat bu şifahî taleb hemen tahriri yapıp üç amele murahhası imza ederek tekrar istasyona gelmişlerdir.

Otomobille istasyona geldiklerinde, yoldaşlardan Şoför Ragıb, amele murahhaslarını istasyona getirip Halil ve Nuri otomobilden indikten sonra doğru istasyona çıkmışlar, diğer murahhas ise şoförle konuştuktan sonra lâzım gelen mühimmâtı teslim alıp, tarla içerisinden kimseye görünmeden İsmail yoldaşın evine gelip, paketi açarak muhteviyatını lüzum görüldüğü zaman kullanmak için saklamışlardır. Bu iş bittikten

sonra üzerine hiçbir şey almadan tekrar istasyondaki vaziyeti anlamak üzere gitmiş, fakat Halil ve Nuri'nin istasyondan kovulduklarını haber alınca canı sıkılmıştır. Mesele şu şekilde cereyan etmiştir.

Halil ve Nuri otomobilden indikten sonra istasyona çıkmışlar. Daima amelenin lehine hareket eden askeri hat komiseri Kemal Bey amele murahhaslarını odasına çağırıp, grev ilânı dolayısıyla İslahiye'de kalan üç yüz mevcutlu askeri trenin Adana'ya gelmesi için müsaade edilmesini rica etmiştir. Muvafakat eden amele murahhaslarından Halil ve Nuri, yol boyundaki istasyonlara telgraf çekmek üzere istasyon telgrafhanesine girmek istemişler. İşte bu esnada orada bulunan direktör Odvan serkomiser Sabri Efendi'ye müracaat ederek, amele murahhaslarının bu hareketlerine mani olmasını söylemiştir. İşte Sabri Efendi mani olarak telgraf çektimediği gibi Halil ve Nuri'ye hitaben: "Buraya gelmenizin yasak olduğunu bilmiyor musunuz? Telgraf çekecekseniz, hariçten çekiniz! Direktör sizi murahhas tanımıyor. Sizi taretmiştir. Hükümet de sizin murahhaslığınızı tanımıyor." Dediğinden, murahhaslar itiraz etmeye kalktıkları için hiddetlenen komiser, elfaz-ı galîze [kaba küfürler] sarfederek amele murahhaslarını kovmuştur. İşte bundan sonra amele murahhası Alaaddin yalnız başına istasyona çıkarak, komiser Sabri Efendi'ye hitaben: "Beyefendi, siz ne hakk-ı salâhiyetle yedi yüz kişiyi temsil eden amele murahhaslarına karşı elfaz-ı galîze sarf ederek kovuyorsunuz? Siz bu salâhiyeti kimden aldınız? İkinci katib-i adlin tasdik ettiği murahhasları siz nasıl tanımıyorsunuz? Hükümetten bu hususta bir emir aldınızsa, lütfen gösterir misiniz?" demesi üzerine, "Şimdi meşgulüm, sana cevap veremem. Biraz sonra gel de görüşelim." cevabını alınca, askeri hat komiseri Kemal Bey'in odasına gitmiştir. Oradan da meseleyi tahkik ederek amele murahhaslarının kovulduğuna, Kemal Bey de şahit olduğunu ve amele murahhasları askeri sevkiate müsaade etmek istedikleri halde, kumpanyanın yaptığı muamele için Ankara'ya telgraf çekeceğini bildirmiştir.

Bundan sonra, Alaaddin telgrafhaneye giderek İslahiye'ye bir şifreli telgraf çekmek istemiş ve kimse mani olmamıştır. Fakat bu zaman Nevres telgrafhaneye girerek, "Alaaddin Efendi bir de size katar numaralarını vereyim, siz şifreyi veriniz. Ben çekerim. Askeri trenin yolda kalması hakikaten sizin aleyhinizedir." demesi üzerine, yardakçıların-

dan Münir de bu esnada telgrafhaneye giriyor ve Nevres'in imza ettiği telgrafi amele murahhasına verip parolayı yazmamasını teklif ediyor. Telgraf: "İslahiye 71, 72, 73 numaralı katarlar lağv edilmiştir. Yalnız askeri trenine müsaade edilmesi: Hareket Müfettişi Nevres." İşte bu telgrafa parola istiyorlardı. Amele murahhası Alaaddin telgraftaki Nevres imzasını görünce, hemen parça parça edip Münir'in yüzüne atmış ve her ikisini de telgrafhaneden kovmuştur. Bunlar yine komiser Sabri Efendi'ye müracaat etmiş iseler de: "Ben o baş belasıyla uğraşacak değilim. Ne vakit kanun hilâfına hareket ederse o zaman karışırım." demiştir. İşte bundan sonra kendisi şöylece bir telgraf yazmıştır. "İslahiye istasyon müdürü İsmail Hakkı Efendi'ye: parola; hançer. Yalnız askeri trenine yol veriniz. Amele murahhası Alaaddin..." İşte bu telgrafi çekmek için direktöre çıkmış ve Odvan da imza ederek çekilmesine muvafakat etmiştir. Bu telgraf İslahiye'ye çekiliyor ve cevap da alınıyor. Bunun üzerine askeri trenine yol verildiğini haber vermek için Kemal Bey'in odasına giden murahhas, orada konuşurken Nevres tekrar telgrafhaneye giderek, aynı hançer parolasıyla başka bir telgraf çekmiş ve Alaaddin imzasını atmıştır. Fakat mukabil cihetten bu meselede bir hile olduğu anlaşıncı, askeri trenine tamam yol verecekleri sırada tekrar yolları kapamışlar ve trene müsaade etmemişlerdir. Tabii bu mesele sonra meydana çıkıyor.

Fakat oradaki istasyon müdürü hileye nasıl vâkıf oldu? Biraz bunu izah edeyim. Grevden bir gün evvel, Mamure istasyon memuru Mustafa Sabri Efendi talimat almak üzere Adana'ya gelmişti. İşte o zaman kendisine on parola hafî suretle verilmiş ve Mamure'nin idaresi ona havale edilmiştir. Sebebi ise Mamure, Ayran tüneline hakim bir vaziyette ve oradaki ameleler de gayet sebâtkâr oldukları için, Çelikkale tabir ediliyordu ve Adana'dan maada her istasyonlarla muhabere edebiliyorlardı. Çünkü, diğer istasyonlar amelenin elinde bulunuyordu. İşte bu parolayı İslahiye Mamure'ye soruyor ve oradan aldığı talimat mucibince hareket ediyordu. Vermiş olduğumuz parolalar, aramızda kararlaştırdığımız veçhile, her parola yalnız bir telgraf için muteberdir. İşte Nevres bu hileye vâkıf olmadığı için, aynı parolayı iki defa istimal ettiğinden hile meydana çıkmıştır.

Bundan sonra amele düşmanı Nevres['in] saat 13'te Mersin cihetine

bir katar tahrik edeceği haber alındı. Yukarıda ismi geçen Katolik tebasından makinist Bedros Musullu'ya, bir sefer yapmak için yüz lira teklif ediliyor ve zâbıta muhafazasıyla gideceği söylenildiği için hayatından emin olan Bedros kabul ediyor. İşte o zaman yoldaşlardan Kazancı İsmail Efendi amele-yi meseleden haberdar edince, "150" kadar amele bu trenin hareketine mani olmak için tertibat alıyorlar. Bu gayr-i nizami trenin hareketine on dakika kala, bu ameleler İsmail yoldaşın idaresinde Mersin cihetinde nakastan hariç bir mevkide hattın üzerine toplanıyorlar. Ve amele murahhası Alaaddin ile Halil haberdar ediliyor. Fakat murahhaslar da vaka mahalline gidinceye kadar tren de hareket etmiş bulunuyor. Bu tren de makinist Bedros ve Nevres'in adamlarından bir seftrenle polis memurları dolu idi. Hiçbir yolcu bulunmuyordu. Bundan dolayı amelenin bu hareketi gayr-i kanunî telakki edilemezdi. Tatil-i Eşgal Kanunu'nda böyle bir sarahat yoktu. Yalnız amelenin taarruz etmemesi, tahribat yapmaması ve asayiş-i umumiye-yi ihlal edecek teşebbüsâtta bulunulmaması yazılı idi. Bunu bilen amele murahhasları, amelenin bu hareketine mani olmak istemediler. Fakat tren amelenin yanına kadar gelip tevakkuf etmeye [beklemeye] mecbur olunca, içerisindeki polis memurları tabancalarını çıkararak amelenin üzerine hücumlaştı. Üzerlerinde hiç bir müdafaa aleti bulunmayan ameleler dağılmak istememişler, fakat trenin durduğunu gören istasyondaki direktörler ve komiser Sabri, polis müdürüne ve jandarma dairesine telefon ederek imdat taleb etmiştir. İmdat gelinceye kadar da istasyondaki polisleri ve muavinleri, bir drezineye bindirerek kendisi de başta olmak üzere amele murahhaslarından evvel mahall-i vakaya yetişmiş, tazyik ziyadeleşmiştir. Birçok ameleler, tabancaların tehdidi altında dövülerek hat üzerinden yuvarlanmaya başladılar. İşte bu ilk taarruzdan kuvve-i mâneviyesi kırılan ameleler, tamam dağılacakları bir sırada, amele murahhası Alaaddin ve Halil mahall-i vakaya yetişiyor. Bunları gören ameleler tekrar cesaret alarak hattın üzerine çıkıyorlar. Amele murahhası Alaaddin hattın ortasına geçerek, polisleri hitaben: "Arkadaşlar, siz bugün üzerlerinizdeki üniforma ile kanunu temsil ediyorsunuz, fakat ellerinizdeki tabancalarla hiçbir zaman amele-yi tehdit etmeye hakkınız yoktur ve kanun size bu salâhiyeti vermemiştir. Kendi hayatlarını hakir gören ameleler hattın üzerine yatmışlar; hiç kimseye de taarruz etme-

mişlerdir. Bu makine üzerindeki Bedros'u indirip yerine bir Türk makini koyarsanız, o zaman amele dağılıp trenin hareketine müsaade ederiz." demesi üzerine sivil taharri muavini Memduh tabancasını çekerek, amele murahhası Alaaddin'in omzuna tabanca kabzasıyla vurup: "Daha sen laf mı söylüyorsun? Bunu tevki ediniz!" diye işaret edince, kendisini müdafaaya kalkan murahhas, Memduh'un tabancasını almak üzere atılmış, her ikisi de hattın üzerinden tarla içerisine yuvarlanmışlardır. Bunun üzerine muavin Osman, daha üç polis, Alaaddin'i ayaklarından tutarak yerde sürüklemeye başladılar. Halil ise hiçbir mücadelede bulunmayıp bir polisin nezaretinde karakola götürüldü.

Fakat amele murahhaslarının tahkirini görene ameleler, taşlarla polislere mukabele etmeye başladıkları için, tarla içerisinden polislere emir veren komiser Sabri havaya üç el silah atarak amelelerin teslim olmasını, aksi takdirde üzerlerine silah istimal edeceğini bağırmıştır. Silah sesini işiten civar fabrikalardaki ameleler de, tarla içinden mahall-i vakaya doğru koşmaya başlamışlardır. Ezcümle Şinasi'lerin fabrikasındaki ameleler hepsi çıkmıştır. İşte bunları da gören komiser Sabri, polislere de silah istimal etmeleri için emir vermiştir. Mahall-i vakaya doğru koşan amelelere karşı da, muavin Memduh silahını çekerek üç silah atmış ve yavaşlamalarını ihtar etmiştir. İşte bu esnada, talep ettikleri imdat yetişmiş ve jandarmalar da amele üzerine hücumla başlamışlardır. Böyle hiçbir müdafaasız başa çıkamayacaklarını anlayan ameleler kaçmaya başladılar; kaçamayanlar da polis ve jandarmalar tarafından tevki edildi. Bu vakada yalnız amele murahhası Nuri bulunmamıştır. Tevki edilen ameleler otuz iki kişidir.

İşte bu suretle grevin ilk günü üç saat mücadeleden sonra, kumpanya ilk trenini hareket ettirmeye muvaffak olmuş ve otuz iki amele de jandarma muhafazasıyla polis müdiriyetine nezarete götürülmüştür. Kaçmaya muvaffak olan amelelerle iştirak etmeyenler, nezarethanedeki arkadaşlarına muavenet etmeye başladılar. Ekmek, sigara vesaire getirdiler. Bu vakayı haber alan Türk Sözü gazetesiyle Yeni Adana muharrirleri, amele murahhaslarıyla görüşmek için polis müdiriyetine geldiler. Fakat amelelerden ayrı bir odada hapsedilen amele murahhaslarıyla irtibat temin etmek memnu' olduğundan, muharrirlere de müsaade edilmedi. Muharrirler, haricteki arkadaşlardan aldıkları malumatlardan ga-

zetelerini amelelerin lehine donattılar. Ertesi günü sabahleyin çıkan Türk Sözü gazetesi polis müdürünün ve muavin Memduh'un resimlerini yaparak, zâbitanın ameleye karşı yaptığı haksız muameleden uzun uzadıya bahsediyor ve ameleleri haklı, polisleri haksız gösteriyordu.

İşte tevkif edildiğimiz gün, o geceyi de nezarethanede geçirdik ve hiçbir ifademiz de alınmadı. İşte nezarethanede bulunduğumuz gece saat onbirde amele murahhası Alaaddin'i telefon başına çağırıyorlar. Polis müdürünün telefonuyla bu muhavere cereyan ediyor: "Alo! Yeni istasyon askeri hat komiseri Kemal. Alaaddin Efendi!" "Efendim." "Azizim, gündüzün çektiğiniz telgraftan hiçbir netice hâsıl olmadı. Askeri trenine yine müsaade etmemişler. Bunun bir çaresine bakınız. Ben şimdi İslahiye ile konuşmak istedim. Treni soracaktım ve telgrafta ismimi de bildirdim. Yol boyundaki ameleler telgrafla küfrediyorlar. Böyle kepaşelik olmaz. Parola mı vereceksiniz, ne yaparsanız yapınız, bu askeri tren gelsin!" "Ha anladım beyefendi. Mutlaka sabahleyin çektiğim telgraftaki parolayı iki defa tekrar etmişlerdir. Şimdi oradaki ameleleri ikna etmek güçtür. Ve bhusus biliyorsunuz ki ben burada tevkif bulunuyorum. Eğer müsaade alıp da beni serbest bırakırsanız iseniz, belki bir çaresine bakayım." diyerek telefon muhaveresi hitam bulmuş. Fakat polis müdürü Alaaddin'in serbest bırakılmasına müsaade etmemiştir. "Parolayı bize versin, biz onun namına telgraf çekeriz!" diye söylemişlerse de, böyle çocukluklara ehemmiyet vermediğimiz için aldırış bile etmedik.

Velhasıl nezarete 24 saat uykusuz kaldıktan sonra, 11 Ağustos 927 müddei-i umumiliğe evraklarımızla beraber teslim edildik. Oradan da mahbushaneye gideceğimizi ümid ediyorduk. Fakat mesele öyle olmadı. Gazetelerin zâbita aleyhine bağırımları efkâr-ı umumiye de galeyana getirdi. İşte bu sebepten herkes ameleleri haklı bulduğu içindir ki, müddei-i umumilik de hiçbir tahkikat yapmadan, yalnız oradaki amelelerin isimlerini okuyup ikametgâha rabten muhakememizi 23 Ağustos'a bırakarak, saat on ikide serbest bırakıldık ve dayak yiyenler doktora havale edilerek dokuz kişi birer haftalık rapor aldı. Avukatımız İlhami Bey ise, polisler aleyhine bu raporla ikinci bir dava açacağını söylüyordu. Halbuki, bizler zâbitaya taarruz etmek ve asayiş-i umumiyi ihlâl etmekle itham ediliyorduk. İşte serbest bırakıldıktan sonra doğru istasyona geldik. Haber aldığımıza nazaran Mersin'deki Katolik tebaasından iki

kardeş makinist de, kumpanya lehine çalışmaya karar vermişler. Bunlar da Emin Hanna, Halil Hanna'lardır.

Fakat bu defa ilk vakadan tecrübe alan amele murahhasları ihtiyatla hareket etmeyi düşünmüşlerdir. Grevin ikinci günü akşamı amele murahhası Alaaddin'le kazancı İsmail yoldaş müzakere ederek, bu işle fırkanın ne derecede alâkadar olduğunu anlamak için boyacı Mehmed yoldaşla beraber Adana'da Şevket yoldaşın evine gitmişler ve orada hafî müzâkerede bulunmuşlardır.

Bu müzakerede, Mersin cihetine işleyen makinelerin tevkifi için bir çare düşünülmüş ve Halil Hanna, Emin Hanna, Bedros Musullu'ların ortadan kaldırılması konuşulmuş ise de, merkez komiteden bir direktif alamadığımız için bundan sarf-ı nazar edilip para meselesi de mevzubahis olmuştur. Fakat bu mesele için evvelce görüşülmediğinden ve Kasım yoldaşın (yani İsmail'in) Adana'da bulunmayıp İstanbul'da bulunmasından kati bir karar verilememiştir. Ameleler ise hükümetten yardım bekledikleri için, fırka namına hareket edecek olur isek, amele aleyhimize dönmek ihtimali olduğundan merkez komiteden bir talimat alınca ya kadar, gidişata göre hareket etmeyi münasib gördük. Ve bundan sonra Adana komitesi hariçten alâkadar olmaya başlayarak, birçok fabrikalarda propagandalarla, grevcilere yardım için para toplanmaya başlamıştır. İlk evvela Kilodo fabrikasındaki yoldaşların teşebbüsüyle (50.50) elli lira elli kuruş toplanarak, amele murahhası Alaaddin'e teslim edilmiştir. Bu muaveneti haber alan polis müdiriyeti, tahkikata girişerek Kilodo fabrikasından bir çok arkadaşlar isticvab ediliyor [sorgulanıyor]. Velâkin hiçbir netice elde edilmeyince şiddetli takibat başlıyor. Amele murahhası Alaaddin'in harekâtını takip etmek için de, kumpanya tarafından para ile amele içinden birçok casuslar tutuluyor. İşte burada grevci amelelerin en büyük hatası, içlerindeki casusları tefrik edememeleridir ki neticesini sonunda bahsedeceğim...

İşte bu tevkif dolayısıyladır ki, grevin ikinci gününe kadar yol boyundaki amelelerle irtibat temin edemediğimiz için birçok şikâyet telgrafları almaya başladık. Ve bundan sonra da bilmeceburiye hükümet telgrafıyla hat boyundaki ameleler ile irtibat teminine çalışılmıştır. Bizi bu grevde en ziyade müşkül mevkie düşüren mesele, grevci ameleye nakden muavenet edemediğimizdir. Çünkü, paramız yok! Elde mevcut yüz

elli lira ile ne yapabilirdik? Fakat bu hakikati amele murahhaslarından ve yoldaşlardan başka hiç kimse bilmiyordu. Ameleleri de aldatmak doğru değildi. Fakat bilmeceburiye patrona karşı kendimizi kuvvetli göstermek için paramızın mevcut olduğunu ve icap ederse, iki ay grevi devam ettirebileceğimizi söylüyorduk. Fakat amelelerin kuvve-i mâneviyelerini, daha ziyade takviye etmek için gazetelerden azami surette istifade edilmiştir. Amele lehine olan neşriyatlar yol boyuna gönderilip bu suretle, oradakiler de vaziyetten haberdar oluyorlardı. Amele arasında muavenet meselesi mevzubahis olunca verdiğimiz cevaplar şunlardı: “Arkadaşlar, biz hakkımızı almak için grev yaptık. Henüz ayın on ikisidir. Elimizde mevcut parayı şimdiden sarf etmek doğru değildir. Ayın nihayetine kadar çalışmış olsa idiniz, tabii bu zamana kadar maaş alamayacaktınız. O zaman nasıl bakkaldan vesair yerden iaşelerinizi temin ettiniz ise şimdi de öyle yapınız. Biz ancak 25 Ağustos 927’den sonra nakden muavenete başlayacağız. Şimdilik iktidarı olanlar bu tarihe kadar birbirine yardım edecek olursa fena olmaz. Belki grevimiz daha ziyade devam eder. Şimdi belli olmadığı için ihtiyatlı hareket etmek mecburiyetindeyiz. Bu şekli kabul etmeyip itiraz edenler olur ise, şimdiden söylesin ki vaziyetimizi ona göre tayin edelim.” diyorduk. İşte bu sözlerimize karşı amelelerin verdiği cevap: “Biz hakkımızı alıncaya kadar sebat edeceğiz. Esasen çalışmış olsak yine açız. İşte böyle çalışıp da aç yaşamaktansa çalışmamak bizim için daha iyidir. Yalnız bu kumpanya bizi beslemiyor. Dışarıda da iş bulabiliriz. Böyle bir kuru ekmek olduktan sonra her yer bizim için açıktır. Siz ne vakit münasip görürseniz o zaman muavenet ediniz. Bizler sizinle beraberiz ve vereceğiniz emirleri bekliyoruz. Hatta icap ederse ölmeye bile razıyız.” diyorlardı. Biz de hariçteki fabrikalardan ve daha birçok yerlerden gelen muavenetleri gösteriyor ve bütün amelelerin de bizim grevimizle alâkadar olduklarını ve hiçbir şeyden yılmamalarını tenbih ediyorduk.

Fakat bilmeceburiye de bu sözler arasında kanunen hareket eder isek hükümetin de bize yardım edeceğini ve Ankara’dan Nafia Vekâletinden gelen telgrafları okuyorduk. Telgraflarda Behiç Bey şimendifer taburunu göndermekten vaz geçtiğini ve amele kanun dairesinde hareket edip de kumpanya vermek istemezse, memleketin iktisadiyatı nokta-i nazardan hattı hükümet[in] zabt etmek ihtimali yazılı idi. Tabii ameleler hat

hükümete geçerse, müreffeh yaşayacaklarını düşündükleri için böyle telgraflardan çok istifade ettik ve amelenin kuvve-i mânevîyesi ve sebatı bu suretle temin edilmiştir.

Fakat, burada âşikâre söylemek lâzım gelirse, bu mealde yazılan telgrafları amele murahasaları uyduruyorlardı. Amele arasında âşikâre okunan telgrafları kumpanya hafiyeleri de patrona yetiştirdikleri için, kumpanya ameleyle meyledip hakkımızı bir an evvel teslim etmeye yanaşmak istemiş ise de, amele düşmanı Nevres hat komiseri vasıtasıyla Ankara'ya sorarak ve böyle propaganda yaptığımızdan dolayı da hükümete protesto verilmiştir.

Bu da yetişmiyormuş gibi, grevin *üçüncü günü* sabahleyin ser-makinist Karuçi'nin idaresinde zâbıta kuvvetiyle Halep cihetine de bir tren hareket ettirmişlerdir. Fakat bu trenin hareketini vaktiyle haber alamadığımız için tevki için tedabirde bulunamadık. Sessiz sedasız hareket eden treni, makastarı geçtikten sonra farkına vardık ise de iş işten geçti. Fakat bu trende müsellâh polis ve jandarmalarla kumpanyanın satın aldığı adamlar ve hareket müfettişi Serf (Yahudi'dir) ve maiyetinde Nevres'in tayin ettiği istasyon yeni müdürlerini hamil olduğunu gördük. Bu trende müfettiş İlhamî isminde diğer bir şahıs da vardı ki, bu adam grevin ilk başlangıcından bîtaraf görünüyordu. Fakat yine aynı trende amele taraftarlarından iki polis de vardı ki, bunların birisi Hasan Efendi, diğeri Kâmil Efendilerdir ki, bunların çok faydaları dokundu. Fakat daha sonraları bu hareketleri ve amele lehine yazdıkları raporlar dolayısıyla, polis müdürü bunların mevkilerini değiştirip başka mıntıkaya tayin edildiler. Ve amele ile irtibatları da men edilmiştir.

İşte bu ufak tafsilattan sonra esas meseleye gelelim. Trende bu şahıslar tesbit edilince, Osmaniye istasyon müdürü İsmail Efendi'ye telgraf çekilerek, tren oraya vasıl olmadan bütün grevci istasyonlar haberdar edilmiştir. Hareket eden trene Misis, Ceyhan, Toprakkale ve Osmaniye istasyonlarında hiç bir mania çıkmamıştır. Velâkin Demirkale'ye gelince (Mamure) buradaki ameleler trene hücum edip makinisti, ateşçiyi, hareket müfettişi Serf'i, İlhamî'yi, diğer müdürleri indirip dövmek istemişlerdir. Fakat zâbıta kuvveti ameleyle hücum ediyor, bu adamları ellerinden alıyorlar. Trenin hareketine gelince, orada ne kadar amele aileleri varsa çocuklarıyla beraber hattın üzerine yatıyorlar. Diğer taraftan

isimlerini zikrettiğim polisler, amele arasına giderek: “Korkmayınız, kadınlarla kimse bir şey yapamaz. Ben hiç kimseyi bırakmam, siz de istasyonda su bırakmayınız. Bu tren burada kalır.” diye söylüyordu. Böyle kadınlarla polisler mücadele ederlerken, orada vakayı seyreden Serf’in yanına Mamure şef deposu Kadri Efendi konuşmaya gidiyor. Fakat gitmezden evvel Mustafa Sabri Efendi ile konuşuyorlar. Bu da Yahudi’yi dövmek için bir plandır. Velhasıl Kadri Efendi, Yahudi Serf’in yanına geldiği zaman elini sıkarak Mamure’de kalırsa, hayatının tehlikede olduğunu ve Adana’ya gitmesi için konuşmaya başlıyor. Oradaki ameleler, aldıkları talimat üzerine hemen Kadri ile Serf’in yanına gelerek, küfürlerle beraber dört beş kişi Kadri Efendi’yi ite kaka götürüyorlar. Tabii Serf’in gözünden kaybolunca serbest bırakıyorlar. Diğer grup da Yahudi’nin üzerine çullanarak dövmeye başlıyorlar. Bunu gören zabıta memurları, kadınları bırakarak amelenin üzerine tekrar hücum ediyorlar ve müfettişi dövdükleri için tevkif etmeye kalkıyorlar. Fakat polis Hasan Efendi diğerlerine mani olarak: “Arkadaşlar, durunuz bakalım. Niçin dövdüler? Her halde bir şey olmuştur.” diyerek ameleye sormaya başlamıştır. İşte o zaman Mustafa Sabri Efendi (Mamure’yi idare edenlerden) cevaben: “Bizim bunda hiç kabahatimiz yok. Grevci ameleye bu adam dik dik bakıyordu ve ikide birde ceplerini karıştırdığı için şüphelenerek, suret-i nazikanede sual ettiğimiz halde kafa tutmaya başlayınca biz de dövdük. Siz geldiniz kurtardınız.” demesi üzerine polis Hasan ile Kamil Efendi, Serf’in üzerini taharri etmeye başlamışlardır. Taharriyat neticesinde hakikaten arka cebinde ufak bir tabanca çıktı. Kendisine sorulduğunda ve tabancanın memnu olduğunu bildiği halde niçin üzerinde bulundurulduğu söylendikten sonra, ameleler serbest bırakılarak Serf de jandarmalara teslim edilerek tabancası müsadere edilmiştir.

Vaziyetin gittikçe fenalığını hisseden müfettiş İlhami ve maiyeti, Serf’in de tevkifini görünce, diğer taraftan kadınlar[ın] da ellerine sopaları alarak hücum etmek üzere hazırlandıklarını anlatınca, hemen treni geriye götürüp Osmaniye’ye gelmiştir. Osmaniye kaymakamına müracaat ederek, oradan trenin hareketi için jandarma kuvveti ile Serf’in de tahliyesini istemiştir. Jandarmalar vasıtasıyla getirilen Serf, valinin karşısına çıkarılarak istintak neticesinde, müdafaa-i nefis için taşıdığını söyleyen Yahudi serbest bırakılmıştır.

Fakat bunlar böyle kuvvet almaya çalışırken Osmaniye su deposu da grevciler tarafından boşaltılıp tulumba da bozulmuştur. Kuvvet geldikten sonra yeniden cesaretleri artan kumpanya adamları el birliğiyle iki saat zarfında tulumbayı tamir ederek makineye tenekelerle su doldurmaya muvaffak oldular. İşte bu kuvvet, valinin nezaretinde Mamure'ye geldiği için bizim polislerin de hükmü kalmadı.

Kadınları zorla hattın üzerinden atmaya çalıştıkları esnada, kadınların üzerine taarruz edildiğini haber alan yakın köylüler ve kadınları, grevci amelelere yardım etmek üzere sopalar ve kazmalarla mahall-i vakaya gelmişlerdir. Köylü kadınlar da iştirak edince, kadınlar trenin üzerine hücumla başladılar. Grevci amele de kadınlara bir taarruz olursa, onlar da taarruza hazırlanıyorlardı. Fakat ne çare ki amelenin hiç birisi müsellâh değildi. Ve tabiatıyla böyle bir vaziyet karşısında amelenin mağlubiyeti yüzde yüzdü. İşte Vali bey meselenin şekli[nin] değiştiğini ve amele Tatil-i Eşgal Kanunu'ndan çıkıp taarruza geçtiği için, askerlere süngü tak emri verilerek, hücum eden kadınlar durduruldu. Vali kadınlara hitaben: "Siz hükümete karşı geliyorsunuz. Sonu fena olacaktır. Fakat ben böyle olmasını arzu etmediğim için dağılmanızı tavsiye ediyorum." [Kadınlar:] "Dağılmayacağız! Ne isterseniz yapınız!" diye bağırıyorlardı. Bunun üzerine Serf valinin yanına sokularak kulağına bir şeyler söyledi. Yine vali kadınlara hitaben: "Hanımlar, hemşireler! Siz böyle inat ediyorsunuz ama bize Adana'dan müsaade ettiler. Sizin kocalarınızın hakkı oradan aranıyor, Sonra siz zararlı çıkacaksınız. Bu türlü hareket ettirmekle elinize bir şey geçmez. Bakınız hükümet de size yardım etmeye çalışıyor. Görüyorsunuz ki, sizi cebren dağıtmak salâhiyetini haiz iken yine size tatlılıkla yalvarıyorum. Beni müşkül mevkide bırakmayınız ve maiyete de emir vermekliğime beni mecbur etmeyiniz. Allah aşkına dağılırız!" demesi üzerine, kadınlar hattın üzerinden çekilerek bu trene müsaade edilmiştir. Ertesi günü de Halep'ten Islahiye'ye gelen direktör ve mühendisleri alarak tekrar Adana'ya avdet etmiştir.

İşte dördüncü günü de Adana'dan bir tren hareket ettirilmek istenilmiş ise de kadınlar istasyona hücum ederek Nevres'i dövmek istemişler, fakat karakola iltica eden Nevres dayaktan kurtulmuştur. İşte grevin dördüncü günü sükunetle geçmiştir. Amele murahhaslarından ikisi Adana'da kalarak amele murahhası Alaaddin, arkadaşı tesviyeci Fuat ile be-

raber Mamure'deki vaziyeti tetkik etmek üzere, o gece otomobille hareket etmiştir. Mamure'ye gelmezden evvel Osmaniye'yi geçince, karanlık olduğu için sabaha kadar otomobilin yolda kalmasını ve köprüler bozuk olduğu için tarla içerisinden gidilmek icab ettiğinden bahisle, şoförler de muvafakat etmiş ve istop edilmiştir. Şoför ve muavini uyuyunca, Alaaddin Fuat'la konuşarak yolları tetkik etmek üzere gideceğini ve gelinceye kadar arkadaşının uyumasını söyleyerek ayrılmıştır. Fakat arkadaşını muvafakat etmeyip arkasından koşarak yetişmiş, beraberce istasyona doğru gitmişlerdir. Hattı bekleyen nöbetçiler hepsi uyumuş, grevciler de uyuyor. Sabaha karşı kimseyi uyandırmayı muvafık bulmadık. Tarla içerisine dalarak üç yüz metre ileride Islahiye cihetindeki makas başına doğru yürümeye başladık. Orada birimiz nöbetçi kalarak, diğeri yerde sürüne sürüne makas başına geldi. Ve hiç vakit geçirmeden makası azıcık açık bırakarak, arasına da gayet kurnazlıklı bir taş koymakla ayrılmıştır. Öyle ki karşıdan bakan hattın açık olduğunun hiç farkına bile varmazdı.

İşte bu vazife bittikten sonra şafak sökmeye başladığı için yavaş yavaş otomobilin yanına doğru geldik. Güneş de doğduğu için şoförler uyanmışlar, onlar da bizi arıyorlardı. Karşıdan bizi görünce seslendiler. Biz de gelmeleri için işaret ettik. Tabii tanıdığımız şoförler olmadığı için her şeyi saklamak lâzımdı. Yanımıza geldiklerinde, "Siz uyuduktan sonra, şafak sökünce biz de yolu tetkik etmek üzere çıktık. Sizi uyandırmadık, nasıl epey şekerleme yaptınız, değil mi?" diyerek karşıdan görünen Mamure'yi göstererek, araba yolu olmadığı için yavaş yavaş tarla içerisinden çukurlardan, sulardan geçerek on bir buçukta Mamure'ye geldik.

Otomobil karşıdan gören grevci ameleler koşarak yanımıza geldiler. Ve bugün de Islahiye'den müfettiş İlhami'nin nezaretinde ve Suriye tebaasından Mahmut Şevket isminde bir makinistin idaresinde de bir tren hareket edeceğini ve bu trenin Adana'ya geçmemesi için ne lâzımsa yapmaya hazır olduklarını söylemişlerdir. Halbuki, onların haberi olmadan bütün tedarikât yapılmıştı. İşte bunun üzerine amele murahhası Alaaddin, amele içerisine girer girmez hepsinin ellerini sıkarak vaziyetlerini ve sebatlarını sormuş, amelelerden de taarruza geçmek için hazır oldukları cevabını almıştır. Velâkin teşkilâtın noksanlığı dolayısıyla böyle tehlikeli bir işe şimdiden girişmeyi muvafık bulmayan Alaaddin, bir

masanın üzerine çıkarak Adana'daki vaziyeti, amelenin sebatını ve Adana gazetelerini umum oradaki grevcilere okumuştur. Amele murahhasının oraya geldiğini haber alan polisler ve jandarma çavuşları da dinlemek üzere amele içerisine girmişlerdir. Hükümeti amele aleyhine tahrik etmediğimizi bilfiil isbat etmek ve bu polisleri de icabında amele lehine şahit göstermek için bu sözleri söylemeye başladım: "Arkadaşlar, bugün de Halep'ten bir tren hareket edecek diye haber aldım. Biz hakkımızı sükunetle ve sebatımızla almak isteyen işçileriz. Siz hiç müteessir olmayınız. Bu işleyen trenlerle patron iddiasında muvaffak olamayacaktır. Çünkü, bin iki yüz kişilik kitlenin işini hiç bir zaman on yirmi kişi yapamaz. Bunu hepimiz biliyoruz. Siz hiç müteessir olmayınız. Sükunetle neticeyi bekleyiniz. Hattın üzerine grevcilerden hiç kimse çıkmasın. Gelecek olan her hangi bir tren makası kendi açsın, geçsin. Ne yaparlarsa yapsınlar, biz hiç bir şeye karışmayalım. Bu yapmış oldukları trenlerin gayrimuntazam olduğunu hükümet de biliyor. Biz bütün mesuliyetleri üzerimizden atıyoruz. İşte gazetelerle de ilân ediyoruz. Bu trenlerde herhangi bir kazanın vukuundan katiyen grevciler mesul değildir. İsterse adam bulsun çalıştırsın. Biz karışmıyoruz. Ve madem ki kumpanyaya bir hak için isyan ettik, bu hak verilinceye kadar çalışmayacağız ve karışmayaacağız. Ve icab ederse hükümetimiz için meccanen bile çalışacağız. Fakat kumpanyaya değil. Anladınız mı? Arkadaşlar, hiç bir şeye ehemmiyet vermeyiniz. Biz kanun dairesinde hareket ettikten sonra, sizi hiç bir kuvvet zorla çalıştıramaz. Ve siz de çalışanlara hiç ehemmiyet vermeyiniz. Tahribat yapmayınız. Geçen trenlerin hareketine de mani olmayınız. Anladınız mı arkadaşlar? Mücadelemizde muvaffak olmak için kanun böyle emir ediyormuş..." demekle oradaki polisleri ve jandarmaları da lehimize hareket ettirmeye bir vesile oluyordu.

İşte orada Kadri Efendi'nin evinde üç saat bekledikten sonra Mahmut Şevket'in idaresinde hareket eden tren uzaktan düdük çalmaya başladı. İstasyonda ve makas başında hiç kimse yok; çünkü, Mustafa Sabri ve Kadri Efendilere talimat verilmişti. Biz de pencereden seyrediyorduk. Fakat hiç kimsenin geceki hadiseden haberi yoktu.

İşte böyle sükunette iken, yalnız jandarma nöbetçileri ve polisler treni bekliyorlardı. Makas başına üç yüz metre yanaşan trenin durmadığını görünce sevinmeye başladım. Her halde makinist nöbetçilerden emin

olmalı ki, sinyal bile vermeden yirmi kilometre süratle makastan girmesiyle makinenin bir defa inip kalktığını hissettim. Ve tren birdenbire durdu. Vagonlar yoldan çıktı. Makine ve tenvel [bir tür hafif lokomotif], tamamıyla yere gömülmüş ve hat kapanmıştı. Ameleler trenin çıktığını görünce: “Derayman! [raydan çıkma] Yol kapandı. Yaşasın!” diye bağırarak bağırarak müjdeyi ve tafsilatı bana getirdiler ve bu defa hepsi koşmaya başladılar.

Trendeki memurlar, müfettiş İlhami Bey, şef depo Kadri Efendi’yi çağırarak, treni kaldırmaları için grevcilerin yardım etmelerini söylemişlerdir. Bu kadar budalaca teklife tabii Kadri Efendi gülmüş ve “Ben raporumu yazıp murahhaslarımıza vereceğim. Onlar da hükümete bildirsinler. Makinist seyrüsefer nizamnamesi mucibince, makas başında durması lâzım gelirken, durmadığı için grevciler hiç mesul değildir. Çalışmadığımızı bildiğiniz halde bizden yardım beklemeniz de budalalıktır. Murahhaslarımız buradadır, isterseniz bir defa müracaat ediniz, muvafakat ederlerse kaldırırız.” demesi üzerine müfettiş İlhami, umum grevciler arasında polislerle beraber Alaaddin’in yanına gelmiştir. Teklifâtını söyleyince murahhasımız da ona cevaben: “Efendi, ilk evvela buradaki memurların içerisinde bu trenin nasıl devrildiğine dair raporunuzu veriniz. Ondan sonra yardım edip etmeyeceğimizi söyleyebilirim.” demesi üzerine şifahî ve zabt edilen raporu budur: “İslahiye’den hareket ettik. Trende yirmi kadar Halep’ten yolcu vardır. Güller’den yol istedik, vermediler. Mamure telleri kesilmiş, muhavere edemedik. Makası kendimiz açarak Güller’den hareket ettik. Mamure’ye gelmezden evvel, her ihtimale karşı yolların da bozuk olmasından korktuğum için makinistin yanına ben de bindim. Ve Mahmut Şevket’e yavaş gitmesi için emir verdim. Mamure’ye kadar yirmi kilometre süratten fazla gelmedik. Velâkin Mamure istasyonuna yanaşınca, Şevket’e makas başında durması için emir verdim. Ben böyle bir tehlikeli mevkide makas haricinde durup da hayatımı tehlikeye sokamam dedim. Ve istasyondaki nöbetçileri göstererek legratoru açarak on beş kilometre süratle makastan girerken yoldan çıktık. Bütün mesuliyet Mahmut Şevket’in dikkatsizliğinden ileri gelmiştir. Grevcilerde hiç bir kabahat ve mesuliyet yoktur. Bu trendeki ahalinin Adana’ya kadar gitmeleri için yardımınızı beklerim.” demesi üzerine trendeki polis memurlarına ve oradaki memurlara rapo-

run aynı yazdırılarak bu cevabı verdi: “Efendi, treni kaldırma için yardım meselesine gelince, onu af edersiniz, bu çocukça bir tehdittir. Biz hiç bir meseleye karışmıyoruz. Kuvvetiniz kifayet ediyorsa kendiniz kaldırınız. Bizim hakkımız ne vakit verilirse, biz o zaman çalışacağız. İşte gördünüz ya, bu kadar amelenin hakkını vermemek ve böyle gayri muntazam trenler yapmak, daha sizleri ne uçurumlara sürükleyecektir. Yine bu kaza ile ucuz kurtuldunuz. Sizin öleceğinize acımam. Velâkin şu bilmeyerek trene bindirdiğiniz masum ahaliye acırım. Onların da canına bu hareketlerinizle suikast ediyorsunuz. Bizlere gelince bu trenin işlememeleri için bir göz isterken, Allah iki göz verdi. Şimdi hattın böyle kapandığına çok memnun oldum. Mamafih madem ki trende yolcu var diyorsunuz, size ancak bu iyiliği yapabilirim. Şimdi ben arkadaşım-la hususi otomobilimizle Adana’ya hareket edeceğiz, fakat sizi Adana’ya kadar götüremem. Bir polis memuruyla beraber ancak Osmaniye’ye kadar götürebilirim. Oradan ne tedarik ederseniz ediniz, ahaliyi taşıyınız. Ona karışmam. Polis memuru da raporunu Osmaniye valisine takdim eder.” diyerek otomobilimizle onları Mamure’den Osmaniye’ye getirip orada bıraktık.

Ve müjdeyi bir an evvel Adana’ya getirmek için geceleyin Osmaniye’den hareket ettik. Adana’ya gelinceye kadar Toprakkale, Osmaniye ve Misis istasyonlarına da uğrayarak yolun kapandığı müjdesini vermekle, her ihtimale karşı da Adana’dan imdat treni yapmak ihtimaline mebni, bütün su pompaları ve su depolarını boşaltmaları için emir verdik. İşte hiçbir istasyonda su kalmadığına kani olduktan sonra sabaha karşı saat üçte Adana’ya vasil olduk. Grevci arkadaşlar el’ân uyumamışlar, kahvede bizleri bekliyorlardı. Yolun kapandığını ve trenin devrildiği haberini verince gece yarısı bir gürültüdür koptu. Bunu haber alan kumpanya casusları, hemen hareket müfettişi Nevres’i yatağından uyandırmışlar ve meseleden haberdar etmişlerdir. Fakat sahte telgraflarımıza vâkıf olan Nevres, bunun da bir uydurmadan başka bir şey olmadığını söylemiş, aldırış bile etmemiştir.

İşte bu hilelerden, o gece Hikmet Gınam isminde bir revizör Adana depo amelelerinden Giritli ateşçiler tarafından görülerek, Nevres’in evinden çıkar çıkmaz tevkif ediliyor ve tabanca ile tehdit edilerek, ağzına bir mendil ve ellerini, ayaklarını bağlayarak dört beş kişi ile bir eve

hapsediliyor. Ve bu mesele amele murahhası Alaaddin'e, ırağı Giritli Hasan vasıtasıyla haber veriliyor. Fakat böyle Nevres'in bir hafiyesinin birdenbire ortadan kalkması, yine zâbitayı işe karıştıracığı için, tehdit edilip sadakat yemini ve tahriri kağıt da alınarak serbest bırakılmış ve ondan sonra casusluğu da görülmemiştir. Velâkin umum amelenin arasına da bir daha girememiştir.

İşte bundan sonra ertesi günü yani *beşinci gün* Nevres uyandığında, Osmaniye'den bir telgraf alıyor. "Tren Mamure'de derayman oldu. Serrian vesait-i lazimenin gönderilmesi. İmza (İlhami)..." İşte Nevres bu telgrafi okuyunca akşamki meselenin hakikatine vâkıf olarak, hemen direktör Odvan'a koşup meseleden haberdar ediliyor. Harekâtını adım adım takip eden adamlarımız da bize haber veriyorlar. İşte bundan bir saat sonra depoda iki makinenin fayrap olduğunu haber alıyoruz. Kumpanya[nın] hariçten topladığı adamlarla bir imdat treni hazırladığını haber alınca, bu trenin Mamure'ye kadar gitmesine mani olmak lâzımdı. Fakat ilk tevkiften ağzımızın tadını aldığımız için tecrübeli hareket etmek lâzımdı. İşte bu defa da Mamure'de olduğu gibi biz de kadınlarımızı tahrik etmeyi düşündük. Kararımızı verdikten sonra İsmail yoldaşı bu işe memur ederek kadınların reisi Kara Fatma'yı çağırıp ona talimat verdik. Ve kadınların bu emri bizim verdiğimiz anlamamaları için ona göre hareket etmesi lâzım geldiğini söyledik. Patron zâbita kuvvetine güvendiği için eskiden kovulan makinistleri de fazla maaşla tekrar işe almıştır. İşte tedarikini yapıp birkaç tane yolcu vagonu da ilave ederek çift makine ile bu tren saat 8:45'te hareket etmiştir. Yavaş yavaş makas başından çıkarken amele kadınları birdenbire hattın üzerine çıkarak bu treni tevkif etmişlerdir. Biz de aldığımız tertibat ile oradaki ameleleri bir kilometre ileride tarla içerisine grup grup taksim ettik. Ameleler karşıdan seyirci vaziyetinde bulunuyorlar ve hiç bir şeye karışmıyorlardı.

Tren durur durmaz kadınlardan bir kısmı, arka vagonlara hücum ederek Nevres'i arıyorlardı. Diğerleri de makinistleri taşlamaya başladılar. İşte böyle karışık bir zamanda amele murahhasları da hiç birisi ortada görünmüyor, kadın kitleleri Kara Fatma'nın idaresinde hareket ediyorlardı. Meseleden polis müdürü, vali vekili, müddei-i umumi [savcı] ve jandarma kumandanlığı ile itfaiye kumandanlığına haber verildi. Polis memurlarının bir buçuk saatlik gayretleri kadınları dağıtmak şöyle

dursun, bilakis muannit bir şekil aldırdı. Adana ahalisi kadınların bu hareketini haber alınca mahall-i vakaya gelip seyr etmeye başladılar. Gazeteler de daima bizim tarafımızı iltizam ettikleri için muharrirlerini göndermişlerdi. Kadınların böyle sükunetle ve dağılmamasını gören polis müdürü ve müddei-i umumi, cebir istimal etmeye karar verdiler. Fakat komiser Sabri Efendi tarla içerisinde dağılan amele kitlelerini göstererek murahhasların hiç birisinin meydanda olmadığını, kadınları cebren dağıtacak olurlarsa meselenin başka şekil alması ihtimaline mebni, jandarma taburunun müsellâh olarak kadınları kordon altına aldırılmasını teklif etti. Bu sözleri işiten oradaki seyirci amelelerden Sıtkı yoldaş sabredemeyerek: “Arkadaşlar! Bu herifler kadınlarımıza taarruz ederlerse bizim için yaşamak haramdır. Daha ne duruyoruz?” diye ileriye doğru atılmış ise de, oradaki arkadaşlar bu hareketine mani olarak geriye çekmişlerdir. Ve bu hareketini gören polis müdürü: “Bu deli herifi buradan uzaklaştırın! Mademki, kadınlarınıza cebir ve şiddet istemiyorsunuz, gidip ailelerinizi hattın üzerinden çekiniz!” diye amelelere söylemiştir. Diğer taraftan polis memurları da aldıkları emir mucibince amele murahhaslarını arıyorlardı.

Fakat mesele böyle üç saat devam ettiği halde elân kadınları dağıtmaya muvaffak olamadıkları için, cemiyet reisi Hakkı Efendi’yi ve tornacı Abdülmecid Efendi ile marangoz Ali Efendileri çağırarak kadınları dağıtmalarını söylemişlerdir. Bunlar her ne kadar itiraz etmiş iseler de cebren kadınların içerisine gönderildiler. Fakat kadınların yanına gelirl gelmez hücum eden kadınlar: “Biz kocalarımızı tanımıyoruz. Bizi hiç bir kuvvet dağıtamaz, bu treni bırakmayacağız!” demeleri üzerine, tornacı Mecid Efendi kendi ailesini almak istediği için hücum eden kadınlar giden heyete dayak atmaya başladılar. Ve polis memurlarının yardımıyla zorla kadınların ellerinden kurtulmuşlardır. Müddei-i umumi bu teşebbüsün de akım kaldığını görünce, otomobilden inerek jandarma kumandanı ile beraber makinenin yanına gelerek hareket etmeleri için emir verilmiştir. Tren yavaş yavaş hareket etti. Fakat hiç kımlıdamayan kadınların yanına gelince durmaya mecbur olmuştur. Hariçten vaziyeti tetkik eden Adana’daki kadınlardan diğer yoldaşlar da bir otomobile atlayarak Adana’daki kadınları da harekete getirdiler. İşte bundan sonra bizim kadınlarımıza hariçten de kuvvet gelmeye başladı. Tarla içerisinde

den şalvarlı Arap kadınları ve caddelerden de araba ve otomobillerle diğer amele kadınları akın akın gelmeye başladılar. Zabıta kuvveti bu kadınlara mani olmak istedi ise de muvaffak olamadılar. Kadınların kollarından tutmaya korkuyorlardı.

İşte gelen kadınlar da iltihak edince kuvvetlenen kadın kitlesi tekrar makineye hücum etmeye başladılar. Bu defa jandarma kuvveti de işe karıştı. Ve şayet kadınlar taarruza geçecek olurlarsa, bu hareketleri hükümete isyan telakki edildiği için kadın ve erkek kanun nazarında müsavi olduğu söylenerek, bu hareketten vazgeçmeleri ve dağılmaları tekrar edilmiştir. Kadınlar bağırıp çağırmaktan bu emri hiç işitmediler. Askerler de kadınların üzerine yürümeye cesaret edemiyorlardı. İşte bu sırada itfaiyeye makineden sıcak su sıkmağa üzere emir verildi. Halbuki hortumlar makinenin tenveline rapt edildiğini biz karşıdan görüyorduk. Hemen İsmail yoldaşı arka taraftan kadınların tarafına gönderdik. Bir kız çocuğu ile kadınları meseleden haberdar ettik; fakat gürültüden bir çoğu anlamamışlardı. Hortumların bağlandığını gören kadınlardan birkaç kişi: “Amanın kardaşlar, makineden sıcak su sıkacaklar, bak daha hâlâ kocalarımız karşıdan seyrediyorlar. Bizi tavuk gibi haşlayacaklar. Hükümetin kuvvetine karşı gelinmez. Haydin kaçalım!” diye söylüyorlardı. Fakat haberdar olan diğer kadınlar: “Ne isterlerse yapsınlar, bu treni bırakmayacağız!” demeleri üzerine emme basma tulumbalar harekete geldi ve dört taraftan kadınların üzerine su sıkmaya başladılar. Kadınlarda hâsıl olan zihniyet dolayısıyla “Yaşasın Cumhuriyet!”, “Allah sizden razı olsun. Sabahtan beri güneş altında kavruluyorduk. Hiç olmazsa biraz serinlettiniz!” diye dua etmeye başladılar. Fakat suyun şiddetinden birkaç kadın bayıldı ve çarşafı parça parça oldu. Bu vaziyet karşısında tarla içerisinde karşıdan vakayı seyreden ameleler[in] hepsi koşa koşa mahall-i vakaya geldiler. Fakat bu amelelerin içerisinde yalnız depo ameleleri olmayıp Adana'dan diğer fabrikalardaki ameleler de iltihak etmişlerdi. Müddei-i umumînin otomobilini saran ameleler de bağırmağa başladılar. Ve tulumbalar hemen durduruldu. Jandarmalara da süngü tak emri verildi.

İşte amelenin bu hareketi birdenbire değişince meselenin fena bir şekil alacağını hisseden amele murahhası Alaaddin meydana çıkıyor ve amelenin bu hareketinin yanlış olduğunu, böyle karşılarındaki silahlı bir

kuvvete karşı gelmek doğru olmadığını söyleyerek amele teskin edilmiştir. Amele murahhası Alaaddin'in geldiği polis müdürüne ihbar edilir edilmez hemen iki polis gelip murahhası aldılar. Müddei-i umumi ve polis müdürünün yanına gelince, müddei-i umumi söze başlayıp eliyle de kadınları göstererek: "Nasıl, bu hareketinizi beğeniyor musunuz? İlk gün ameleyi tahrik ettin, bugün de kadınları teşvik edip ortadan kaçarsın değil mi? Bilmiş ol ki, bu yapmış olduğun hareket kumpanyaya karşı değil, bilakis hükümete karşı bir isyandır. Haydi bu kadınları teşvik ettiğin gibi öylece dağıtmalısın. Senin yüzünden bu kadar ailelerin sefil olmasını arzu etmediğim için cebir ve şiddet istimal etmek istemiyorum. Fakat hükümet de sizin oyuncanız değildir. Ecnebilere karşı siz hükümeti de müşkil mevkide bırakıyorsunuz. Halbuki kanun nazarında erkek ve kadın müsavidir. Bu kadınları dağıtmadığın takdirde jandarmalarla cebren dağıttıracağım." Bunun üzerine murahhasın verdiği cevap: "Beyefendi, affedersiniz, ben kadınları tahrik etmedim. Siz bu kadar kuvvet ve satvetinizle kadınları dağıtmadığınız halde, ben nasıl bu kadar kadına karşı sözümü dinlettireceğim? Ben kadın murahhası değilim; amele murahhasıyım." Heyecanla muhavereyi dinleyen ameleleri göstererek: "İşte ancak bu kitleye karşı sözüm geçer. Başka hiçbir şeye karışmam. Bu sebepten bana terettüb eden cezaya razıyım. Ben buraya hüsn-i niyetle geldiğim halde, sizden böyle muameleye ma'ruz kalacağımı ümit etmiyordum. Mamefih ben de kadınların bu hareketini muvafık bulmuyorum. Çünkü bu trenin hareket etmesiyle kumpanya[nın] hiçbir zaman galip mevkie geleceğini zannetmiyorum. Velâkin her şeyden evvel şunu da söylemek isterim ki, malumunuz üzere dün bir tren yoldan çıktı. Kadınların bu hareketinden daha bir mühim mesele varsa [o da] hükümet[in] bu gayr-i nizami trenlerin hareketine mani olmak meselesidir. Kumpanya bu gayr-i nizami trenlerle ahalinin hayatını tehlikeye soktuğu halde mani olunmuyor da, niçin kadınların bu hareketi gayr-i kanunî telakki ediliyor? İşte hiç bir türlü aklım ermiyor." diye ayrılmak istemiş ise de: "Orası senin bileceğin bir iş değil. Biz mukaveleyi bozamayız. Şimdi sizin bu hareketinizin gayr-i kanunî olduğunu ihtar ediyoruz. İcap ederse kumpanyaya da ihtar ederiz. Orası bizim bileceğimiz iştir. Sen şimdi kadınları dağıtacak mısın, dağıtmayacak mısın? Bize son cevabını ver de ona göre hareket edelim," demeleri [üzerine]

istasyonlardaki vaziyetleri bildiğim için şu cevabı verdim: “Efendiler, madem ki siz kadınların bu hareketini hükümete karşı isyan telakki ediyorsunuz, ben de sizin aldandığınızı isbat edeceğim.” diyerek kadınların içerisine girip hattın ötesine çıkarak: “Hanımlar, hemşireler, valide-ler! Biz hakkımızı almak için kumpanyaya isyan ettik ve hakkımız verilinceye kadar daima isyankâr kalacağız, çalışmayacağız. Fakat görüyorsunuz ki, hükümet bu hareketinizi doğru bulmuyor ve sizleri hükümete isyanla itham ediyor.” Kadınlar: “Biz hükümete karşı isyan yapmıyoruz. Yalnız bir trenin hareketine mani olmak istiyoruz. Kocalarımızın hakkını versinler, biz de bu trene müsaade edelim. Hem sen bize ne karşıyorsun? Sen de ötekileri gibi dayak mı yemek istiyorsun?” diyerek murahhası da hattın aşağı itmeye başladılar. Bu bizim evvelce vermiş olduğumuz plana dahildi. Fakat şimdi vaziyet başka şekil aldı. Esasen bu beş saat zarfında makinelerin suları azalmıştı ve ilerideki istasyonlarda da bir damla su yoktu. Bunun için bu trenin yolda kalacağını biliyordum.

İşte boşu boşuna kendimizi yormamak için kadınlar ittikleri esnada birkaç tanesinin kulağına meseleyi anlattım. Tekrar hattın üzerine çıktım. Bu hareketimi, müddei-i umumi, polis müdürü, jandarma kumandanı ve bütün ahali heyecanla seyrediyorlardı. Dayak yemiş gibi kendime bir ağlayarak rol vererek: “Hanımlar! Bu treni hükümetimizin hatırı için bırakalım. Velâkin yol boyu bütün kapalıdır. Hiç kimse çalışmıyor. Bu tren bir kazaya ma’ruz kalırsa biz karışmayız. Hem bu trenin gitmesiyle biz bir şey kaybetmeyeceğiz. Bunlar bu topladıkları hamallarla bu treni kaldıramazlar. Mademki siz de ağzınızla itiraf ediyorsunuz ki hükümete karşı gelmiyoruz, o halde böyle inat edip de şimdiden iki tarafla uğraşmak mecburiyetinde kalmayalım. Bu trene müsaade edelim.”. İşte bundan sonra kadınlar yavaş yavaş dağılmaya başladılar. Bu fırsattan istifade ederek amele murahhası Alaaddin ahaliye hitaben: “Efendiler! Görüyorsunuz ki, kumpanya bu gayr-i muntazam trenlerle hem bizim ve hem de sizlerin hayatıyla oynuyor. Hayatını tehlikeye sokmak istemeyenler bu gayr-i muntazam trenlere binmesinler. Bizim kadınlarımızın bu treni bırakmamaktaki maksadı en ziyade abalının hayatıyla oynandığı içindir. Velâkin bu hareketimizi hükümet gayr-i kanunî buluyor. Bunun için bu trenin hareketine hükümetimiz namına müsa-

ade ediyoruz. Siz de vazifenizi yapınız ve hakkımızı almak için siz de bize yardım ediniz. Bu topraklara hepimiz kanımızı döktük, ecnebi boyunduruğu altında artık inlemek istemiyoruz. Bu topraklar hükümetin değil millettir. Hükümet ise milleti temsil eden bir kuvvettir. Biz ameleler de efrad-ı milletten olduğumuz için milletten yardım bekleriz!” demesi üzerine: “Yaşasın Cumhuriyet!” diye bağırان kadınlar, müddei-i umuminin otomobiline hücum ederek: “Biz, bu treni hükümetimiz için bırakıyoruz. Fakat bizim bu yırtılan çarşaflarımızın parasını kim verecektir?” diye bağırmaya başladılar. Bu defa müddei-i umuminin otomobilini bırakmıyorlar. Yine amele murahhası yetişerek: “Hanımlar! Bizim hakkımız verilirse biz yine size yeni çarşaf yaparız. Bu çarşaflarınızın yırtılması atıldığıınız mücadelede kadınlar için bir şereftir. İddiamızda muvaffak olursak bu çarşaflarınızı da bu günün bir hatırası olarak saklarsınız. Madem ki, trene hükümet için müsaade ettiniz, o halde burada müddei-i umuminin karşısında bağırmak lüzumsuzdur. Haydin evlerinize giderek dinleniniz. Beş saattir yorulduğunuz yeter. Bundan sonra vazife bizindir.” diyerek sapsarı olan polis müdürü geniş bir nefes almış ve kadınlar da dağılıp tamam beş saat sonra bu imdat treni direktörleriyle beraber iki makine ile hareket etmiştir. Ve bilmeceburiye de polis müdürü ve müddei-i umumi amele murahhasının bu hareketine teşekkür ettiler. Fakat budalaların ilerideki tertibattan haberleri olmadığı için amele murahhası istihza ile kendilerine gülüyordu.

İşte trenin hareketinden üç saat sonra Osmaniye’den şu telgrafı aldım: “Mamure’ye gelen tren Osmaniye’de susuz kaldı. Kuyuları kurduğumuzdan bütün vagonlar ve bir makine burada kaldı. Diğer makineye direktörler binerek iki metre su ile Mamure’ye hareket ettiler. Buradaki makinist ile ateşçi de makineyi bırakıp kaçtılar. Biz sebatdayız; irtibat teminine çalışınız. İstasyon Müdürü İsmail Hakkı” tarzında yazılı idi. Bunun üzerine fazla tafsilat almak için amele murahhası Nuri Efendi’yi Mamure’ye iki yoldaşla gönderdim. Fakat bundan bir saat sonra da Mersin cihetinden bu telgrafı aldım: “Yenice İstasyon müdürü Tahir’in propagandasına aldanan ameleler işe başlamışlar. Biz de irtibat temin edemediğimiz için işe başlıyoruz. Makinist İsa.”. İşte bu telgrafı alır almaz Mersin’deki vaziyeti tedkik etmek için amele murahhası Halil ve Şef montör [ustabaşı] Ahmet, marangoz Edhem, gardıfren Kasım’ı oto-

mobille Mersin'e gönderdim. Adana'da ben kaldım.

Amele arasında casuslar olduğundan, vaziyet günden güne fenalaşıyor. Hiç kimsenin birbirine emniyeti kalmadı. Birbirini dövmeye başladılar. Birisi azıcık aralarından ayrılıp da giderse mutlaka Nevres['in] adamıdır diye şüpheleniyorlardı. Çünkü gerek Mamure'ye ve gerekse Mersin'e gönderdiğimiz adamların hepsinin isimleri kumpanyaya verilmişti. İşte ben de gayet ihtiyatlı hareket etmeye mecbur oldum. Çünkü hariçten hiçbir casus bizim işlerimize aynıyla vâkıf olmak ihtimali yoktu. Yine bunu ihbar edenler, en yakın arkadaşlarımızdan ve bizimle fazla temas edenlerdi. İşte bu sebepten o gece arkadaşım Fuat Efendi'nin evinde, fevkalade hafî bir içtima yapmaya karar verdik. Orada bulunanlar: Şef montör Mustafa Hakkı, tesviyeci Fuat, marangoz Ali, yoldaşlardan amele murahhası Alaaddin, kazancı İsmail, boyacı Mehmed, tornacı Abdülmecit, tesviyeci Sıdkı Efendilerle, tesviyeci Kadri Efendiler bulunuyorlardı. Yani dört komünist, dört de hükümet taraftarları bulunuyordu.

İlk evvela murahhas söze başlayarak hepsinden namuslarına söz aldı. Ondan sonra Mersin'deki vaziyetten ve para meselesinden bu işin böyle devam etmeyeceğini ve hükümet[in] bize yardım etmeyeceğini Mersin'den de yarın jandarma taburu sevk edileceği mevzubahis edildi. Ve bundan sonra elân kanunî hareket etmeliğimiz, yoksa bu Mersin cihetine işleyen makinistlerden Emin Hanna, Halil Hanna, Bedros Musullu'ya [ne] gibi harekette bulunacağımız ve para meselesi için de hariçten gönderilen muavenetlerin kâfi gelmediği mevzubahis edildi. Sıra ile herkesin fikri sorulduğunda Hakkı, Edhem, Ali, Kadri Efendiler kanun dairesinde hareket etmeliğimizin daha muvafık olacağını, İsmail, Mehmed, Fuat, Sıdkı, Abdülmecit Efendiler de bu makinistleri tehdit etmek muvafık olacağını söylediler. Para meselesi için de Mamure'ye gönderilen küçük Hakkı, yoldaşlardan da bir efendi tayin edildi. Ve tehdit meselesi de vazgeçildi. Yine kanunî suretle hareket etmeye karar verilerek, bu konuşulan sözlerin burada kalmasını, hiç kimseye söylememeleri tekrar edilerek dağıldık. Henüz Mamure ve Mersin'den hiçbir cevap almamış idik.

İşte buradan dağıldıktan sonra gizlice İsmail yoldaşın evine gittim. Orada yalnız ikimiz dinamitleri hazırladıktan sonra, Mersin cihetindeki telgraf tellerini gece yarısı kontak yaptırmaya ve bu işleyen trenlerden

hiç olmazsa bir tanesini berheva edecek olursak veyahut makinistin birisini öldürsek muvaffak olacağımızı kararlaştırdık. Fakat bu kararımızı tatbik etmezden evvel, bir de Adana vilayet komitesi yoldaşlarıyla konuşmak icap ediyordu. İsmail'in evinden çıktıktan sonra hücre kâtibî boyacı Mehmet Efendi'yi de alarak üç kişi postahane önündeki kahveye gittik. Orada şoför Ragıp yoldaşı bulduk.

Ve ondan sonra Şevket yoldaşa da haber gönderdik; o da geldi. Fakat birbirimizle konuşmuyorduk. Çünkü, akrepler daima bizi takip ediyordu. Yoldaşlar Muallim Ali Bey'in evine gitmeyi ve kahvede konuşmayı muvafık bulmadılar. Şevket yoldaşın evi üç gün evvel basıldığı için başka bir eve taşınmıştı. İşte orasını muvafık bularak kahveden ikişer ikişer ayrıldık. Karanlık bir sokakta hepimiz buluştuktan sonra önden yalnız başına Şevket, arkadan Alaaddin ve ondan sonra da Ragıp, İsmail, Mehmed yoldaşlar yürüyorduk. Etraftan emin olduktan sonra birçok sokaklardan geçerek yoldaşın evine geldik. Orada da bu meseleleri konuştuk. Amelelerin ekserisi kanun hilâfında harekete taraftar olmadıkları için yalnız makinistleri tehdid etmek kâfi geldiğini ve henüz merkez komiteden grev hakkında bir direktif gelmediği için şimdilik Adana komitesinin işe karışmadan takip etmek mecburiyeti söylenildi. Para meselesi ve ameleye nakden muavenet meselesi burada da bahsedildi. Vilayet komitesi şimdilik nakden muavenet mümkün olmadığını ve grevi gidişata göre idare etmek ve hükümetin ameleye yardım etmediğini bilfiil ispat etmek lâzım geldiği[ni] kararlaştırdıktan sonra dağıldık ve ondan sonra hiçbir içtima yapmadık. Çünkü, bu cevabı aldıktan sonra ancak kendi bilgilerimizle ve kendi hücrelerimizle hareket edilmek daha muvafık olduğunu düşünerek, ister müsbet ister menfi olsun hiçbir şeyi nazar-ı itibara almayarak yeniden çalışmaya başladık. Tekrar faaliyete geçmek icap ediyordu. Çünkü, Mersin kısmının önüne geçilmezse, kuvve-i mânevîyeleri günden güne kırılan amelelerin daha fazla dayanmaları mümkün değildi. Halbuki kumpanya Mersin cihetine işlettiği makineleri misal göstererek, amelenin mani olmaması için hükümetten yardım bekliyordu. Diğer taraftan da Anadolu hattı vagonlarını Adana'ya kadar teslim etmediği için Yenice'de kalıyor ve ahali otomobillerle Adana'ya naklediliyordu. Posta ise kamyon vasıtasıyla naklediliyordu. Halbuki şimdi amelelerin tekrar işe başlaması bu

taftaki amelelere de tesir edecekti. Tabii bu zamanlarda gece ve gündüz uyumadığımızı zıkr etmek lâzımdır. Çünkü, her saat bir müşkilatla karşılaşılırdık. Mamure'ye ve Mersin'e giden arkadaşlardan muassal bir cevap da alamamıştık.

İşte ertesi günü *altıncı gün* sabahleyin Mersin'e giden Halil ve arkadaşlar geldiler. Oradaki arkadaşlarla uzlaştıklarını ve makinist İsa'nın bu sabah makine ile Adana'ya geleceğini ve makineyi bozup kaçacağını söylediler. Fakat makinist İsa geldiğinde ne makineyi bozdu ve ne de grevcilere iştirak etti. Adana'dan suyu aldıktan sonra tekrar Mersin'e gitmiştir. Sebebi sorulduğunda Mersin'den Adana'ya gelinceye kadar bütün istasyonlar çalıştığı için o da çalışacağını söylemiştir. İşte bu sebepten Mersin kısmından tamamıyla ümidimizi kestik. Şimdi Mamure kısmından cevap almak lâzımdı. Oradaki yoldaşlar öğleden sonra geldiler. İyi havadisler getirdiler. İşte o zaman Adana amelelerinin yüzleri güldü; yoksa o gün akşama kadar Mamure'den de cevap almamış olsa idik, Adana kısmı da bozuluyordu. Aynı gün Matbuat Cemiyeti'nden, kunduracılar ve marangoz esnaflarından para gönderildi. Ve İstanbul'dan Amele Teali Cemiyeti'nden Sabri imzasıyla bir telgraf da aldık. Bu telgrafta: "Grevinizde muvaffak olmanızı bilcümle arkadaşlarımızla beraber temenni eder ve maddi manevi müzaheretle hazırlanmakta olduğumuzu beyan ile teyid-i hümetler eyleriz." tarzında idi. İşte her taraftan maddi ve manevi yardımlar başladığını Adana tüccarları da bir taraftan kumpanyaya protesto veriyorlar, diğer taraftan da grevi devam ettirmekliğimiz için nakden yardıma hazırlanıyorlardı. Fakat bu yardımları haber alan polis müdürü İbrahim hemen men etti. İşte böyle karışık bir vaziyette bulunduğumuz esnada akşam üzeri de Mersin'den jandarma taburu Adana'ya geldi. Ve ertesi gün yani yedinci gün bütün hat bozuna dağıldılar. İşte burasını biraz izah etmek lâzımdır.

Kumpanya Mersin cihetindeki trenleri işletmeye muvaffak olunca, umum hattı işletmek için hükümetten muavenet istediğini ve grevcilerin mani olmaması için tedabir ittihazı lâzım geldiğini söyleyince, Ankara'dan gelen emir mucibince kumpanya, Mersin'deki jandarma taburunun bir aylık işlerini temin etmek şartıyla hattı muhafaza edeceklerini teklif etmesi üzerine, maalmemnuniye kabul eden patron bu taburu getirmeye muvafık olmuştur. Diğer taraftan amele murahhasları hafı su-

retle hükümetten çağırılarak: “Şayet grevi kanunu dairesinde daha on gün devam ettirebilirseniz ve bu müddet zarfında kumpanya hattı işletemezse, umum hatta hükümet vaz’-ı yed edecektir. O zaman siz de Anadolu’da çalışan emsalleriniz gibi maaş alacaksınız. Yalnız bu meseleyi gayet gizli tutunuz.” diyorlardı. Diğer taraftan Adana gazeteleri kumpanyanın Mersin’e işletmek istediği trenlerle, ahalinin hayatlarını tehlikeye soktuğunu ve memlekette ticari hayat[ın] durduğunu, günden güne memleket iktisadiyatına çok büyük bir tesirleri olan bu grevin bir an evvel önüne geçilmesini, ameleler gayet hüsn-i niyetle ve kanunu dairesinde hareket ettikleri halde kumpanyanın elân yanaşmaması ve bu mesele [için] hükümetin kati tedbir alması lâzım geldiği[ni] ve bu müddetin geçtiğini ve “Eğer kumpanya hattı işletemeyecekse çekilsin, biz işletiriz!” diye bağırıyorlardı. Diğer taraftan da yeni Adana valisi Müştak Bey’in yakında geleceği ve Nafia Vekili Behiç Bey’in Ankara’dan hareket ettiği söyleniyordu.

Bugünlerde ahali, tüccarlar, polisler hepsi kumpanyanın aleyhine bağırıyorlardı halde amele arasında da parasızlık yüzünden bozgunluk baş gösteriyordu. Adana’dan şeftren ve gardıvagonlardan, kondüktörlerden birkaç kişi iltihak etti ve daha da ediyordu. Fakat amelenin bu ilticasından cesaret alan patron, hepimizin Mersin hattı gibi iltihak edeceğimizi zannederek iş almak için müracaat eden gardıfrenlerden birisine, amele düşmanı Nevres ve Serf şu sözleri söylemiştir: “Ne istiyorsun?” Amele: “İş istiyorum efendim.” Nevres: “Niçin grev yaptın, sen necisin?” Amele: “Efendim, ben de arkadaşlardan ayrılmak istemedim. Fakat Mersin ciheti işe başlamışlar. Arkadaşlardan müracaat edenleri de aldınız. Yedi gündür bekledik. Ben grevden vazgeçtim. Gardıfren olduğum için Mersin trenlerinde gidip gelirim.” demesi üzerine Nevres ve Serf buna karşı: “Bizde şimdilik münhal yok, adamlarımız kâfi. Onlar grev yaptılarsa sanatkârdırlar, nerede olsa iş bulurlar. Fakat sen bunu düşümedin mi? İstasyon abdesthanelerini temizler isen, işe alırsın.” demesi üzerine bunlara boyun eğdiğine nâdim olan amele Serf’e ve Nevres’e birer tokat atarak kaçmak istemiş ise de, polisler yakalayıp karakola götürmüşler ve fakat yine Nevres’e düşman olan polis muavini İzzet Bey amelenin ifadesini alarak serbest bırakmıştır.

İşte karakoldan kurtulan bu amele, hemen depo arkasındaki grevci

kitlenin içerisine gelerek, amele murahhaslarına meseleyi olduğu gibi anlatmıştır. Bu ameleye yapılan hakareti gören ameleler yeniden galeyana gelerek, bütün istasyonu kordon altına aldılar; yani hat boyunu jandarmalar, istasyon haricini de ameleler sardılar. Maksat hariçten çalışmak isteyenleri çalıştırmamak, mani olmak ve çalışanları da korkutarak işlerini terk ettirmek. Esasen kumpanyaya iltihak edenler evlerine çıkıp gidemiyorlardı. Bir kısmı deponun içerisinde ambarda yaptıkları yatahanede yatıyorlar ve iaşelerini kumpanya temin ediyordu. Fakat o gün kumpanyanın erzak arabası grevciler tarafından çevrilip, arabacısı da grevcilere iltihak ederek, bir araba erzak ameleler tarafından yağma edilmiştir. Bu hareketin şiddetlenmesi ve her taraftan tüccarların, gazetelerin, ahalinin hücumu karşısında şaşıran direktör Odvan, Halep'e Fulye'nin serian gelmesi için müstacel bir telgraf çekmiştir.

Sekizinci gün Fulye'nin Adana'ya geleceği ve meseleyi halledeceği söylenmeye başladı. Fakat eln posta teslim edilmiyordu. Ahali yine otomobillerle ve eşya-yı ticariye de iki tekerlekli arabalarla Mersin'e taşınıyordu. Yani şunu söylemek istiyorum ki, Mersin cihetine işleyen trenler yalnız ahali naklediyorlardı. Eşya-yı ticariye ise vagonlarda ryor, Anadolu'dan Yenice'ye gelen vagonlar ise sevk edilemiyordu. Bu sebepten Yenice'de de kazalar başladı. Bu defa Anadolu hattı da protesto vermeye başladı. Ve Anadolu'dan gelen memurlar ve işçiler Yenice istasyon müdürü Tahir'i (Nevres'in taraftarı) sıkıştırmaya başladılar. Ve Adana greve devam ettiği halde onların ayrılması[nın] doğru olmadığını, hatt tehlide kadar vardıkları halde Tahir aldırış bile etmiyor, Nevres'e güveniyordu. Bu sebeple biz de boş durmanın doğru olmadığını ve (Demirkale) Mamure tarafındaki grevcilerin sebatından emin olduğumuz için amele murahhası Alaaddin'in bizzat Mersin'e gitmesi kararlaştırıldı. Fakat hafiyeler olduğu için planla hareket etmek lâzımdı.

8/9 gecesi amele murahhası Alaaddin, Fuat, İsmail otomobile binerek: "Arkadaşlar! Mersin'den bize bir fayda yok, biz Mamure'ye gidiyoruz." diye ayrıldık. Halbuki Mersin'e doğru yollandık ve kumpanyaya Mamure'ye hareketimiz bildirildi. Bu suretle onları atlattıktan sonra doğru Mersin'e gittik. İsmail yoldaşı Yenice ile Adana arasında yolda bıraktık. Biz yalnız Fuat'la ve tabancalarımızı hamil olarak yollandık, şoförümüz de yoldaşlardandı. İsmail yoldaşın vazifesi: Mersin ile Ada-

na arasındaki telgraf muhaberâtını inkıtaa uğratmak ve tekrar Adana'ya dönmek idi. Bizim vazifemiz ise ilk evvela Mersin'den başlayarak güzergahtaki istasyonları yeniden greve başlatmaktı...

O gece Mersin'de tesviyeci İzzet Efendi'nin evine indik. Bütün Mersin'deki ameleleri memurları ve makinistleri oraya davet ettik. Bir saat zarfında evin bahçesinde yetmiş seksen kişi kadar toplandı. Yaptıkları hareketin ve işe başladıklarının yanlış olduğu izah edildikten sonra, Adana'daki vaziyet ve İslahiye cihetindeki vaziyetler izah edildikten sonra gazeteler de okundu. Ve Fulye'nin geleceği de söylendi. Bunun üzerine oradaki ameleler de yarından itibaren yine greve başlayacaklarını ve Adana'dan emir almadıktan sonra katiyen çalışmayacaklarını yemin ederek, irtibat temini için de makinist İsa Efendi'ye bir şifre vererek ayrıldık ve o geceki hazırlık için de birçok talimat verdik... Ondan sonra gece saat on birde Hacıtalip istasyonuna geldik. Otomobilden iner inmez makasçı koşup yanımıza geldi. Bizi görünce titremeye başladı ve hemen istasyon müdürü Salih Efendi'yi uyandırmasını söyledik. Salih Efendi grevcilerdendi. Ve çalışmadığı için yerine diğer bir istasyon müdürü Nevres tarafından tayin edilmiş ve Salih Efendi işten çıkarılmıştı. Fakat grevin nihayetine kadar istasyonu terk etmemeye karar vermişti. İşte Salih Efendi yatağından entarisi ile kalkıp ellerimizi sıktı. Meseleyi anlattık yarından itibaren hiç bir tren bırakmamalarını tenbih ettik. Fakat yeni istasyon müdürü bize muhalif olduğu için onu da yatağından kaldırdık. Titreyerek bağıragedi. "Ben bîtarafım. Bir şeye karışmam. Siz ne yaparsanız yapınız." demeye başladı. Fakat "Sen de çalışmayacaksın. Çalıştığın takdirde hayatınla ödersin. Bu kadar ailelerin istikbalini ayak altına alarak çalışırsan seni köpek gibi öldürürüz." dememiz üzerine ağlayarak yemin etti. Burası da temin edildikten sonra Tarsus'a doğru hareket ettik.

Bu defa otomobilde üç kişi idik. Mersin'den yanımıza Yenice istasyon amele çavuşunu da yanımıza almış idik. Onun vasıtasıyla Tarsus'daki amele çavuşlarını da elde edecektik. Tarsus'a nısfü'l-leylden sonra geldik, herkes uyumuştı. Köprü kenarında otomobilin lambalarını söndürerek biz ve şoförler otomobilde kaldık. Çavuşu oradaki çavuşun evine gönderdik. Geldi; ona da Mersin'deki vaziyeti izah ettik ve yarın yine hepsi greve başlayacaklarına kati teminat aldık. Fakat bu ki-

fayet etmediği için ellerimizde tabancalarla hep beraber amele koğuşuna girerek çavuşlar vasıtasıyla pompacı Ali'yi uyandırdık. Hareket şakirlerinden iki kişiyi çağırdık, onlara da meseleyi anlattıktan sonra su depolarının boşaltılmasını tenbih ettik. Fakat itiraz etmek istedi. Biz de tabancaları çıkararak tehdit etmek mecburiyetinde kaldık ve ihbar edecek olursa hayatıyla ödeyeceğini de söyledik. Bunun üzerine muvafakat etti. Burasını temin ettikten sonra Yenice kalıyordu. Burada istasyon müdürü Tahir jandarmalarla muhafaza edildiği için gayet ihtiyatlı hareket edilmek lâzımdı.

Gece saat 1:30'da Yenice'ye geldik. Makas haricinden ilk evvela köye girdik. Otomobili karanlık bir sokakta şoförlerle bıraktıktan sonra, yine o çavuş vasıtasıyla uçümüz, birden oradaki çavuşları da evlerinden uyandırdık. Burada İsmail Çavuş isminde birisi köyün ağalarındandı. Titreyerek yanımıza geldi ve itiraz etmedi onu da alarak gizlice hareket memurlarının vagonuna gittik. Birisi bizi görür görmez bağırarak istedi ve jandarmalara haber vermek için vagonun arka kapısından kaçmak istedi. Velâkin dışarıda gözcü bekleyen arkadaşım Fuat tabancayı çekerek tevkif etti [durdurdu]. Bunun üzerine tatlılıkla hareket ederek onların da bize iltihak etmelerini ve Tahir'in emrine itaat etmemelerini ve yarıdan itibaren yine greve devam etmelerini ve bizden talimat almadıktan sonra katiyen işe başlamamalarını ve Mersin, Tarsus'ta yarıdan itibaren yine greve başlayacaklarını söyleyerek Adana'ya doğru şafak sökerken vasil olduk. Bu meseleden hiç kimsenin haberi yoktu.

Dokuzuncu gün sabahleyin, Mersin, Tarsus, Yenice greve başladıklarını bildirdiler. Yenice'de Tahir'in de greve iştirak ettiği[ni] haber alan Nevres şaşırıp kaldı. Hemen hükümet telgrafıyla Halep'e tekrar bir telgraf çekti. O gün öğlen üzeri de Yenice istasyon müdürü Tahir, fen memuru Mehmet Emin ve İsmail Çavuş bir otomobille Adana'ya geldiler. Amele murahhaslarından talimat aldılar. Fakat Tahir'in bu iltihakına şüphelendiğimiz için yüz vermedik. Yalnız kendisine bu sözleri söyledik: "Şimdiye kadar bize iltihak etmediniz. Ve bu sebepten birçok işlerimiz geri kaldı. Velâkin yine sizi affediyoruz fakat bir şartla: eğer bundan sonra grevimiz nihayetleninceye kadar bizimle beraber hareket ederseniz, Toprakkale'de, Yenice'de yaptığınız melanetleri unutabiliriz." diyerek talimat verdik. Ondan sonra Adana Halk Fırkası [müfetti-

şil Hilmi Bey, amele murahhaslarını çağırdı ve Behiç Bey'in gelmeyeceğini söyleyerek Ankara'dan aldığı emir mucibince daha üç gün devam edecek olur ise kumpanya nezdinde kati teşebbüsatta bulunacağını ve meselenin lehimize hal edileceğini söylemiştir. Ve Paris gazetelerinden birisini bize göstererek, şöyle yazılı idi: "Çukurova'da bir haftadan beri bütün şiddetiyle devam eden grevde amele o kadar sükunetle hareket ediyorlar ki, şimdiye kadar böyle grev dünyanın hiç bir yerinde görülmemiştir. Her halde amelelerin hakkı verilmelidir!" deniliyordu. İşte biz de buna karşı teşekkür etmekten başka hiç bir şey söylemedik. Fakat ayrılırken hat boyunda ve istasyonlarda tahribat yapmamaklığımızı ve kumpanya hattı işletmek için hariçten adam tedarik edecek olursa, buna da mani olmamaklığımız için tenbihatta bulunmuştur.

İşte o gün İslahiye'den istasyon müdürü İsmail Hakkı imzasıyla bir telgraf aldık. Ayran tünelineki hattın telgraf tellerinin tahrip edildiği yazılı idi. Osmaniye istasyon müdürü Abdullah Rıfkı imzasıyla aldığımız diğer bir telgrafta da, amele murahhaslarından birisinin serian gelmesi yazılıyordu. Tamam gideceğimiz esnada bir polis gelerek amele murahhaslarını polis müdürünün çağırdığını söyledi. Fakat biz daima ihtiyatlı hareket etmek mecburiyetinde olduğumuz için Nuri ve Halil'i amelelerle bıraktık. Yalnız Alaaddin polis müdürüne gitti. İbrahim Bey odasını kapayarak gayet ciddi mesele hakkında görüşeceğini söyleyerek murahhasla konuşmaya başladılar. İlk evvela İzmir'de Nizameddin isminde birisini tanıyıp tanımadığını sordu. Tabii cevap vermiyordum. Bunun üzerine öteden beri bizden komünistlikle şüphelendiğini ve bu grevi paramız olmadığı halde, nasıl idare ettiğimi sual ederek izahat istedi. Ben de izahat verdim. Cebimde üç bin liralık sahte bir liste vardı. Bu listede birçok mücevherat isimleri ve fiyatları yazılı idi. Bundan sonra arkadaşım Fuat Efendi'nin Adana'da Yahudi'ye faizle verdiği beş bin liralık senedi gösterdim. İleride bahsettiğim sahte on bin liralık İtibar-ı Milli bankasının hisse senedini de gösterdim. Ve amele arasında topladığımız ianelerle Kilodo fabrikasından, Matbuat Cemiyeti'nden, Köşger Birliği'nden, kunduracılar esnafından ve sairlerden olan muavenetleri de söyledim. Bunun üzerine daha başka menbadan muavenet olup olmadığını sordu. "Hayır." cevabını verince: "Pek iyi. Şimdi ben de hüsn-i niyetle hareket ettiğinize kanaat getirdim. Elimden geldiği kadar

ben de sizin için çalışacağım. İki üç güne kadar da meseleniz halledilir. Demek ki biz şimdiye kadar İzmir'den gelen raporla aldatıldık. O keratanın alacağı olsun. Hıydi git ve hiç kimseye bir şey bahsetme!" diye söyledi. Ben de ayrılıp amele arasına geldim. Bundan anlaşıldığına nazaran Nizameddin isnrinde birisinden komünistlikle alâkadar olduğumuz haber verilmiş ve o sebeple de Şevket yoldaşın evi basılmıştı. Fakat orada bir şey elde edemediler. Biz de takibatlardan kendimizi iyi muhafaza ettik. Esasen o kadar enayicesine hareket ediyorlardı ki bir çocuk bile farkına varırdı. İşte bu sırrı da bilhassa polis müdürünün ele vermesi bütün bütün gözümüzü açtı. Ve bundan sonra amele arasına yabancıların karışmamasına çok dikkat etmeye başladık. Çünkü, öyle icap ediyordu... İşte o gün bu mesele ile geçti. Akşam üzeri motosiklete atlayarak Mamure'ye hareket ettim. Velâkin sekseninci kilometrede lastikler patladığı için yolda rast geldiğim posta otomobili ile tekrar Adana'ya dönmek mecburiyetinde oldum.

Dokuz on gecesı telgraf tellerinden çaldığımız telgraf: İşte o gece saat 1:30'da kendi adamlarımız bu haberi verdiler. "Bilumum istasyonlara tamim: yarın 72 numarolu katarla meseleyi bizzat halletmek için geliyorum. Bilumum memur ve müstahdemnini iş başında görmek isterim. İmza: Müdür-i Umumî Fulye. Halep'ten." Tabii bu telgrafı bütün grevci istasyonlar da almış bulunuyordu. İslahiye cihetindeki grevciler bu telgrafa aldanmamak için, mutlaka amele murahaslarından birisinin gitmesi icap ediyordu. Herkes uyuduğu için kimseye haber vermeden yalnız İsmail yoldaşı yanıma almayı muvafık buldum.

Tandığımız bir şoförü evinden uyandırdık. İslahiye'ye kadar gidip gelmek için kırk beş liraya pazarlık ederek iki buçukta hareket ettik. Hiç bir yere uğramaksızın ertesi günü sabahleyin saat 8:30'da Güller'e vasil olduk. Oradaki memurlardan Ali Rıza aldığı telgrafı getirdi. Ve bir saat sonra Fulye'nin treni İslahiye'ye geleceğini söyleyerek, tamime göre işe başlamaları lâzım geldiğini söyleyince reddettim. Ve katiyen bizden emir almadıktan sonra işe başlamamalarını söyledim.

Ve burada fazla vakit zayi etmeyerek İsmail yoldaşla tekrar otomobile atlayarak, kestirme yoldan son süratle tren gelmeden bir çeyrek saat evvel İslahiye'ye yetiştik. Oradaki bütün ameleler iş başına hazırlanıyorlardı. Bizi görünce hepsi yanımıza koştu. İstasyon müdürü İsmail

il Hakkı Efendi de gelerek telgrafı gösterdi. Ve biz de hiç bir şeye karışmamalarını ilerideki istasyonlar da temin edildiğini söyleyerek, tren yol vermek meselesi mevzubahis edilince iki gün evvel çektiği telgrafı sordum. Maksadım hakikaten hattın ve telgraf tellerinin tahrip edilip edilmediğini anlamaktı. Fakat bir propaganda için çektiğini söyleyince mesele meydana çıktı. Ve aynı telgrafları Halep'e Fulye'ye de çekmiş ve bunun için Fulye daha evvel Adana'ya hareket edememiş. Ben oradaki ameleye talimatımı verdikten sonra hudud muhafızı komiserle de konuştum. Şayet Fulye her ihtimale karşı maiyetinde tebaa-i ecnebiye getirecek olursa bırakmayacaktı. İşte tren gelip geçinceye kadar istasyonu kendim teslim aldım. Ve grevcilerden hiç kimseyi çalıştırmadım. Tren gelmezden evvel de İslahiye'den bütün grevci istasyonlara talimat verdim...

İşte trenin sesi duyuldu, makas başında kimse yok. Bizim otomobil kenarda; ben de İsmail yoldaşla beraber istasyon kapılarını kapayarak telgrafhaneye girdim. İstasyon müdürü, hareket şakirdlerini, telgrafçıları hepsini oraya topladık. Onlara da, Fulye geldiğinde çağırarak olursa gitmemelerini ve telgrafhaneye gelirlerse, kimse[ye] mani olmamasını da söyledim.

Fulye'nin treni makastan yüz metre ileride durdu. Düdük çalmaya başladı. Fakat hiç kimse giden yok... En nihayet kendileri inip makas yanında birisini bıraktılar. Ve sessiz sedasız İslahiye istasyonunda durdu. Bu hususi trende bir imdat vagonu, bir furgon ve bir vagon amele, iki de salon mevcuttu. Tren durur durmaz komiser aldığı talimat üzerine amele vagonuna girerek, hepsinin pasaportlarını topladı ve beni çağırdı. Maatteessüf, bu ameleler Türk tebaası olmadığı halde mani olmayacağını söyledi. Sebebini sorduğumda Halep sefiri imzaladığı için, elinden bir şey gelmediğini, bir defa İslahiye valisine soracağını, eğer kalmaları muvafık görülürse o zaman yalnız Fulye'ye müsaade edeceğini, aksi takdirde salâhiyeti haricinde bir şey yapamayacağını tekrar etti. Bunun üzerine telgrafhaneye geldim. Bu esnada Fulye benim orada olduğumu haber almış, tercümanını göndererek beni salonuna görüşmek üzere davet ediyordu. Fakat ben bu davete icabet etmedim. Yarın resmen görüşeceğimizi söyledim. Tercüman gidip haber verdi ve tekrar geldi. Bana bu suali sordu: "Mösyö Fulye'nin çok selamı vardır. Bilhas-

sa buraya kadar geldiğinizden teşekkür ediyor. Mutalebatımızın kısm-i azamisini kabul ettiğini ve yarın resmen imzalayacağını söylüyor. Fakat aldığı telgrafta yollarla tahribat olduğu ve telgraf tellerinin kesildiği yazılıdır. Bunların yine hakikat olup olmadığını ve Adana'ya kadar serbest gidip gidemeyeceğini soruyor.” Bunun üzerine ben de bu sözleri söyledim: “Mösyö Fulye, hüsn-i niyetle geliyorsa, yollarda hiç bir maniaya tesadüf etmeden Adana'ya kadar gidebilir. Velâkin mâiyetindeki amelelere müsaade edemem.”. Bunun üzerine istasyona gelen Islahiye kaymakamı, Osmaniye vilayetinden aldığı telgrafı göstererek, bu gelen amelelerin Lozan muahedesine muhalif hareket olmadığını ve hükümetin müsaade ettiğini söyledi. Bundan sonra ben de müsaade etmeye mecbur oldum ve Mamure istasyonuna telgraf çekerek Fulye'nin trenini serbest bırakmalarını söyledim. Tren hareket ettikten sonra, biz de İsmail yoldaşla tekrar Adana'ya doğru hareket ettik. Maksadımız trenden evvel Adana'ya yetişmek ve güzergahındaki istasyonlara uğramaktı. Fakat Mamure istasyonuna iki kilometre kalarak otomobille bataklığa saplandık. Tren bizden evvel Mamure'ye yetişti.

Dört kişi soyunarak otomobili bataklıktan kurtardık ve biz de baştan aşağı çamur içerisinde kaldık. Fakat Mamure istasyonuna üç yüz metre kala bir ufak çayırdan geçerken bu defa bütün tekerlekler saplanıp kaldılar. Kornayı öttürerek imdat çağırdık. Bütün grevci ameleler koşmaya başladılar. Hepsi beraber paçaları sıvayınca otomobili elleri üzerine havaya kaldırıp yola çıkardılar. Bizi bu kıyafetle gören ameleler bir taraftan müteessir, fakat diğer taraftan memnun olarak, İsmail yoldaşı ve beni elleri üzerinde istasyona kadar götürerek, o kıyafetle hatıra olmak üzere otomobilimizle ve umum grevci amelelerle beraber bir fotoğraf çıkarttık. Ve yarın meselenin tamamıyla lehimize halledileceğini söyleyerek ayrıldık. Fakat şurada unuttuğumuz diğer bir mesele vardır ki bunu da zikr etmek lâzımdır.

Islahiye'ye giderken Güller istasyonuna gelmezden evvel, Ayran tünelinin üzerinde[n] geçitten geçerken, dağ başındaki karakolun önünde yolun ortasına bırakılmış bir otomobil gördük. Islahiye'ye müstacel yetişmemiz lâzım olduğu için, bu otomobilin sahibini anlamak ve bizim otomobile yol verdirmek için durduk. İlk evvela İsmail yoldaş indi, sonra ben de indim. Karakolun önünde bir jandarma yüzbaşı oturuyordu.

İsmail yoldaş su içmek için benim ismimi çağırdığında yüzbaşı ayağa kalkarak yanıma geldi. "Amele murahhası Alaaddin siz misiniz?" "Evet, benim." Bunun üzerine bir telgraf gösterdi. Telgraf Adana'dan Osmaniye vilayetine biz hareket ederken çekilmiş ve bu otomobille geçit başına yüzbaşı[ya] gönderilmiş telgrafta şunlar yazılı idi: "Amele murahhası Alaaddin, istasyonlara tahribat emri vermek üzere İsmail Efendi ile hareket etmiştir. İhtiyatlı hareket ediniz ve tertibat almanız lâzımdır." diye yazılı idi. İşte bu sebeple İslahiye'ye ne için gittiğimizi sordular. Biz de yollarda bir tahribat olmamak için emir vermeye gittiğimizi söyledik. Bunun üzerine serbest bırakılarak tarifim veçhile İslahiye'ye vasil olduk. Oradan Fulye hareket ettikten sonra biz de hareket ettik. Bundan sonraki mesele de malumdur. Akşam saat 9:30'da Adana'ya vasil olduk.

Fulye bizden 3 saat evvel Adana'ya gelmiş; fakat Mamure'den nasıl geçtiği izah edilmek lâzımdır. Çünkü yol kapalı idi, fakat onlar treni kaldırmaya uğraştıkları için oradaki ameleler mani olmuşlar. Bunun üzerine Adana'dan gelen mukabil makine ile İslahiye'den gelen makine, zincirlerle yoldan çıkan makineyi sürükleyerek yolu açıp geçmeye muvafak olmuşlardır.

Velhasıl ertesi günü saat 4'te Umur-ı Hukukiye Müdiriyyetine çağırıldık. Fakat bu defaki müzakere vali vekili Raif Bey'in idaresinde olacaktı. Fulye ile Odvan kumpanya namına, amele namına Alaaddin, Halil, Nuri Efendiler bulunacaktı. Fakat Fulye, Nuri ile Halil'i müzakereye kabul etmemek istedi. Biz itiraz edince müzakere salonunu terk etmek istedi. Fakat hükümet mümessilleri müzakerenin inkıtaından korkarak aramızı bulmak istediler.

Amele içinden bu üç murahhasan maada daha iki kişinin bulunması muvafık görüldü. Bunlardan birisi demirci Kaplan, diğeri de kondüktör Zahid idi. Hükümet mümessilleri de şunlardı. Vali vekili Raif, Polis Müdürü İbrahim, Umur-ı Hukukiye Müdürü Cemal, Asayiş-i Umumiye Müdürü, Jandarma Tabur Kumandanı ve Fahri Beyler bulunuyorlardı. Müdür-i Umumî Fulye söz alarak baş tercüman Raif Bey vasıtasıyla müzakere başladı. Ve Fulye sözünü bitirinceye kadar hiç bir cevap vermeyeceğimize teminat aldı. Fulye söze başlayarak tamam bir saat otuz madde üzerinde kendi kendisine söylendi. Biz hiç bir cevap vermi-

yorduk. Neticeyi hükümet mümessilleri heyecanla bekliyordu. İşte sözünü bitirince Raif Bey tercümeyle başladı.

Bu defa yirmi bir madde gayet az tadilatla kabul ediliyordu. Bu esnada hukuk müşavirimiz İlhami Bey de müzakereye dahil oldu. Maddelerin ayrı ayrı tesbitini ve karara geçmesini talep etti. Ekseriyetle kabul edildi ve direktörler de muvafakat ederek birer birer karara geçmeye başladı. Fakat yirminci maddeye gelince: hükümet tarifelere zam yaparsa o zaman 5,5'den vereceği, aksi taktirde kabul edemeyeceği yazılı idi. Bu karara geçer geçmez, amele murahhası Alaaddin ayağa kalkarak, hemen yirmi dokuzuncu maddenin okunmasını talep ederek, o madde de kabul edilmemiş ise müzakereye lüzum olmadığını söyledi. Yirmi dokuzuncu madde[nin] ise doğrudan doğruya reddedildiği söylenir söylenmez, amele murahhasları salonu terk edip çıktılar. Amele murahhaslarının böyle ânide müzakereyi inkıtaa uğrıtıp çıkmaları, hükümet mümessillerinin işlerine gelmediği için sükunet tavsiye ettiler. Ve bizim dışarıda neticeyi beklememiz için söylediler.

Kendi aralarında yarım saat yaptıkları hafî müzakere neticesinde, amele murahhaslarına bu karar tebliğ edildi. Pahalılık zammı olmak üzere direktör Fulye'nin % 5 kabul ettiği[ni] söylediler. Fakat biz buna umumiyetle itiraz ederek haklarımızın tamamıyla verilinceye kadar bekleyeceğimizi ve greve devam edeceğimizi söyleyerek ayrılmak istediğimiz sırada, Adana Halk Fırkası müfettişi Hilmi Bey geldi. Ve hükümet mümessillerine ve murahhaslara neticeyi sorduğunda, kopmak üzere olduğunu söylediler. Biz de % 5'i hiç bir zaman kabul etmeyeceğimizi, ancak umumiyetle % 15 zam verilerse o zaman işe başlayacağımızı tekrar ettik. Fakat Halk Fırkası müfettişi Hilmi Bey, bize teminat vererek bir defa da bizzat teşebbüs edeceğini söyleyerek, hükümet mümessilleri ile tekrar müzakere salonuna girdiler. Biz yine dışarıda kaldık. Yine bunlar yarım saat sonra bu netice ile çıktılar. Ve bundan fazla kabul ettirmek mümkün olmadığını ve amelelerin de daha fazla ısrar etmemeleri söylenerek, imza etmeliğimiz için bizi içeriye çağırdılar. İşte amele murahhaslarından Halil ve Nuri Efendiler, bu % 7'yi kabul ederek imzalamak için yürüdükleri esnada, amele murahhası Alaaddin'in ve diğer iki kişi [yani] Kaplan ve Zahid Efendiler'in de gelmediklerini görünce tekrar geriye dönmüşlerdir. İşte bu sebeble Halk Fırkası müfetti-

şı Hilmi, Asayiş Müdür-ü Umumiyesi, Vali vekili Raif, Polis Müdürtü İbrahim, Alaaddin'in yanına gelerek yapmış olduğu bu hareketin, bir cınayet olduğunu ve arkadaşları kabul ettiği halde onun kabul etmemesi, esasen ilk başlangıçtan itibaren ameleyi uçuruma sürüklemek ve bir çok ailelerin sefaletine sebebiyet vermekten başka bir şey değildir. "Haydi bu dik kafalıktan vazgeç. İşte bütün uğraştıklarımız havaya gütmesin, hükümet şimdiye kadar sizin tarafınızı iltizam ettiği [tuttuğu] halde boşu boşuna hükümeti de aleyhinize çevirtmeyiniz. Gel bu % 7'yi memleketin iktisadiyatı ve amelelerin istikbali nokta-i nazarından kabul ediniz. Her ne kadar bu % 7 gayet az ise de bundan maada yirmi bir madde de kabul ettirdiniz ki, oldukça bu maddelerden de istifadeniz vardır. İşte aranızda bir şey kalmamış demektir. Otuz maddelik mutalebatınızın yirmi bir tanesi kabul edildi. Zammiyat meselesi de kısmen kabul edildi. Geriye 8 madde kalıyor ki, bunun da 3 maddesi Ankara şimendiferler komisyonunda halledilecektir. Demek oluyor ki, kabul edilmiş bir şey kalmadı. İşte kumpanyanın bu hüsn-i niyetine ve hükümetin de size karşı gösterdiği teveccühü de ayak altına almayınız. Aksi takdirde siz bundan istinkaf ediyorsunuz. Bu memleketin iktisadiyatı nokta-i nazarından % 7'yi kabul ediyoruz. Siz ister kabul ediniz, isterseniz etmeyiniz!" demeleri üzerine amele murahhası da söze başlamıştır: "Beyefendiler, çok doğru söylüyorsunuz. Madem ki siz kabul ettiniz, siz imzalayınız ve ameleler de sizin imzalarınıza itibar ederek işe başlasınlar. O halde bizi buraya çağırmakta ve bizim imzalayıp imzalamamamızda hiç bir mana yoktur. Bana gelince, bu hususta size hiç bir kati cevap veremem. Her ne kadar salâhiyeti haiz isem de, bir defa da bu mühim meseleyi arkadaşlarımla da müzakere etmek mecburiyetindeyim. Eğer heyet-i umumiye % 7 pahalılık zammını kabul ediyorlarsa, ben de o zaman maalmemnumiye imzalarım. Madem ki arkadaşlarım muvafakat ettiler, artık benim burada durmama lüzum yoktur. Onlar imzalasınlar. Ben de amelelere ihbar etmek üzere gidiyorum," demesi üzerine yine bırakmadılar. Halbuki bu kabul edilen % 7 pahalılık zammı bile umumî bir şekilde değildi. Yani maaş-ı asliyesi (1500) binbeşyüz kuruşa kadar olanlara veriliyor, daha fazla olanlar bu % 7'den istifade etmiyordu. İşte bırakmamaları üzerine bu teklifi ileriye sürdüm. "Mademki bu kadar ısrar ediyorsunuz, ben de bir şartla imzalarım. Bundan fazla hiç bir

fedakarlık yapamam. Ve bu fedakarlığı da ancak memleket iktisadiyatı ve amelenin istikbal nokta-i nazarında, siz de muvafakat eder ve kabul ettirebilirseniz ortada hiç bir mesele kalmaz. Yalnız beklediğim budur. Müsaade ediniz. Ben yalnız başıma gidip Mösyö Fulye'ye söyleyeyim.” demesi üzerine diğer murahhaslar dışarıda kalarak, amele murahhası Alaaddin, baş tercüman Raif ve hükümet mümessilleri ile Fulye'nin yanına girerek şunları teklif etmiştir.

Patrona cevap: ve hükümet mümessillerini göstererek: “Mösyö Fulye, Bendeniz burada 1200 kişilik bir kitlenin mümessili sıfatıyla bulunuyorum. Ve siz de kumpanyanın bir mümessili sıfatıyla bulunuyorsunuz. Halbuki dün İslahiye'den müsaade istediğiniz zaman, buraya hüsn-i niyetle geldiğinizi söylüyordunuz. Halbuki şimdi aksini ispat ediyorsunuz. Demek istiyorum ki Müdür-i Umumî Muhtar Bey'le Halep'te imzaladığınız mutalebattan fazla hiç bir fedakarlıkta bulunmadınız. Bize gelince lirayı (5^{1/2}) dan almaya vaz geçtik. % 25 zammıyat meselesini de uzlaşmaklığımız için % 15'e kadar indik. Hükümet mümessillerimiz de bu kadar ısrar ettikleri halde bunu da kabul etmediniz. Demek ki hiç buraya hüsn-i niyetle gelmemişsiniz. Sırf amelelerin ve hükümet mümessillerinin gözlerini boyamak için geldiğiniz anlaşılıyor.” (Polis müdürü mani olmak istediğinde: “Efendiler. Üzerinizdeki formayı ve Türkiye hükümetini, bir ecnebiye karşı tahkir ettirmek istiyorsanız, bana hakk-ı kelim verirsiniz ve madem ki bir defa hakk-ı kelim verdiniz, sözüm bitinceye kadar müsaade ediniz. Ondan sonra cezama razıyım.” diyerek tekrar başladı ve polis müdürü yerine oturarak birbiri ile işaretlerle konuşmaya başladılar.) “Halbuki bu mesele öyle hokkabazlıkla halledilmez. Siz amelenin hayatları ile ve aynı zamanda hükümetle de oynuyorsunuz. Ben bunu bilmiş olsaydım, sizi katiyen İslahiye'den bırakmazdım. Dinlemeyerek hareket etmiş olsaydınız, şimdi vücudunuzun parçaları Ayrın Tüneli uçurumunda yatacağı ve o zaman biz de cezamıza razı olacak, ve fakat bu hareket de, sizden sonra geleceklere de bir ders-i ibret olacaktı. Fakat ne çare ki, şimdi buraya gelmiş bulunuyorsunuz ve hükümetin de aleyhimize dönmesi, bizim için iyi netice vermeyecektir. Bizler ise bu vatanın evlatlarıyız. Birbirimizi sizin keyfiniz için ezme istemiyoruz ve zannedersem, hükümet de kendisini size güldürmek istemeyecektir. İşte biz ameleler bu kadar fedakarlığa karşı yi-

ne son bir fedakarlık yapıyoruz. Bunu ister kabul ediniz, isterseniz etmeyiniz. O zaman hükümet de bize ne isterse yapsın; Ben, memleket, millet iktisadiyatı noktayı nazarından ve kumpanyanın hüsn-i niyetsizliğ[in]e karşı, mümessilleri bulunduğum kitlenin namına %15 zammıyat meselesinde ısrar etmeyerek umumiyet itibarı ile %10 esas zam kabul edecek olur iseniz, bu hareketinizle gerek bize ve gerekse hükümet mümessillerimize karşı da hüsn-i niyetle hareket etmiş olduğunuzu ispat edersiniz. Aksi takdirde bundan fazla hiç bir fedakarlıkta bulunamayacağımız gibi, % 7 pahalılık zammını da hiç bir zaman kabul etmeyeceğiz.” diyerek Fulye'nin cevabını beklemiştir.

Fulye'nin cevabı, hükümet mümessillerini göstererek: “Ben Anadolu Müdür-ü Umumiyesi Muhtar Bey ile de müzakere ettiğim veçhile, kumpanyanın kâr etmediğini bilhesap kendilerine gösterdim ve hükümet mümessillerine de izah ettim. Halbuki siz hüsn-i niyetle gelmediğimi söylüyorsunuz ki yanılıyorsunuz. Ben bunu bilfiil ispat ediyorum. Mutalebatımız ilk müzakere edildiği zaman beş maddeden fazla kabul etmemiştim. Halbuki Muhtar Bey geldikten sonra, birçok fedakarlıkta bulundum ve şimdi de 21 maddenizi ve % 7'yi kabul ettiğimi söylüyorum. Siz ise bundan bir istifade etmediğinizi söylüyorsunuz. (bir cetvel çıkararak) Bizim hesabımıza nazaran bu 21 maddedeki istifadeniz ve %7 zam mecmuu 150.000, bin sekiz yüzde tamam yüz elli bin lira tutuyor. Halbuki bu açığı kapatmamız için hükümet tarifelere zam yapmıyor ve bunu müzakerede kabul edeceğini söylüyor. Kumpanya şimdilik 150 bin liralık bir fedakârlıkta bulunduğu halde, siz kabul etmiyorsunuz. Halbuki, bizim de bundan fazla kabul etmekliğimiz mümkün değildir. Bunun için % 10 teklifinizi reddediyorum. İsterse hükümet zarar ve ziyânımızı tazmin etsin, biz de hattan çekilelim. Çünkü biz bu hatta bir kiracıdan başka bir şey değiliz, mal sahibi olan yine hükümetinizdir. Hükümet bana verirse, ben de size veririm. İşte bu kadar.” diyerek sözüne nihayet vermiş ve amele murahhası da salonu terk ederek, kabul etmediğini ve greve devam edeceklerini söyleyip, diğer murahhasları da meseleden haberdar ederek, şimdi her iki tarafla uğraşmak lâzım geldiğini ve ihtiyatlı hareket etmelerini de söyleyerek, meseleden ameleleri haberdar etmek için hükümet binasını terk etmişlerdir. Fakat direktör ve hükümet mümessilleri, tekrar hafî müzakereye başlayarak nısfilleyle

kadar hükümette kalmışlardır.

Ameleler murahhaslara dayak hazırlamakta: Yukarıda bahsettiğim üzere Hilmi Bey geldikten sonra % 7 pahalılık zammı[nı] murahhaslardan Nuri ve Halil Efendilerin kabul ettiklerini ve fakat bilahare vazgeçtiklerini söylemiştim. İşte bu havadisi polislerden haber alan amelelerden bir kaçı, hükümete kadar gelmişler ve diğerleri de deponun arkasında tarlada umumî içtina yaparak, eğer amele murahhasları hakikaten % 7'yi imzaladıysa, hiç onların sözlerine ve imzalarına aldanmayıp yine greve devam edeceklerini ve % 7'yi, hattâ 10'u bile kabul etmeyeceklerini söyleyerek bu havadisten müteessir olanlar da, amele murahhasları gelir gelmez dayak atmaları için tertibat almışlardır.

İşte bu vaziyeti hükümetten çıkar çıkmaz sokakta bekleyen arkadaşlardan haber aldım. Halil ve Nuri, amelelerin bu hareketinden ve bu tecavüzlerinden korkmaya başladılar. Fakat imzalamadıkları için ehemmiyeti olmadığını ve bu hatalarını tashih etmek için ameleleri iknaa uğraşacağımızı söyleyerek bir arabaya atladık, depoya doğru yollandık. Fakat depoya gelmeden grevci arkadaşlar, arabayı yolda çevirdiler ve imzalayıp imzalamadığımızı sordular. Maksatları malum, fakat imzalamadığımızı söyleyince bir kısmı sevinçle "Yaşasın!" diye bağırıyor, bir kısmı da yalan söylediğimizi zannederek tehdit ediyorlardı.

İşte böylece deponun önüne geldik. Gece saat 11'i geçiyordu. Amelelerden hiçbirisi eve gitmemiş, neticeyi bekliyorlardı. Araba durur durmaz ilk evvela yanıma sıçrayan İsmail yoldaşa, meseleyi anlattım ve sonra arabacının oturduğu yere çıkarak yüksek sesle: "Arkadaşlar! Yüzde % 7'yi kabul etmedik ve imzalamadık. Müteselli olabilirsiniz. Hepiniz tarlaya toplanınız. Şimdi orada tafsilatıyla konuşuruz." diyerek arabadan inerek, diğer murahhaslar da dahil olmak üzere tarlanın ortasında büyük bir daire çevirerek, aylı gecede herkes neticeyi tafsilatıyla bekliyordu. İşte bu tafsilatı ameleye vermek ve fikirlerini anlamak için, amele murahhası Alaaddin ortaya çıktı. Ve şöylece başladı. (Hücrelerimizdeki yoldaşlar da amele arasında propagandalarına devam ediyorlardı. En büyük fırsat bizim için bugün, fakat ne çare ki teşkilât noksan!.) "Arkadaşlar! Yeni neticeye iyi veyahut yanlış vâkıf olmuştunuzdur. İşte murahhaslarınız, hepimiz burada bulunuyoruz. Ve sizin vekilleriniz biz, yüzde 7 pahalılık zammını kabul etmedik. Yüzde 10 teklifâtımızı

kabul etmiş olsalardı, imzalayacaktık. Fakat kabul etmedikleri için, biz de imzalamadık. Velâkin şunu unutmayınız ki, bizim şimdiye kadar olan mücadelemiz kumpanya ileydi. Fakat bugün ise hükümet mümessilleri de, kumpanya tarafını iltizam ediyorlar. Şimdiye kadar hükümetten yardım bekliyordunuz değil mi? İşte bugün yüzde 7'yi kabul etmedikliğimiz için hükümet de aleyhimize dönmüştür. Şunu nazar-ı itibara almanız lâzımdır. Bizden günah gitsin biz vazifemizi yapıyoruz. Yani henüz mesele kapanmamıştır. Yüzde 7 pahalılık zammını kabul edenler varsa şimdiden söylesin. Biz de gidip namusumuzla imzalayalım.”. Gürültüler. “Yüzde 10 bile kabul etmiyoruz. Hükümet ne karıştıyormuş? Biz kumpanyadan istiyoruz! Yardım etmezlerse etmesinler. Biz çalışmaya çağız!” diye bağırıyorlardı. Fakat mesele gayet nazik olduğu için, neticeyi yol boyundaki arkadaşlara da bildirmek lâzım geliyordu. İşte Adana ameleleri bu hesapta iken, bir polis gelerek hükümetin kararını tebliğ etti ve yarın asılacak ilânlarla saat sekiz buçukta umum grevciler vazifeye davet ediliyordu. Velhasıl o gece sabaha kadar ekseri ameleler evlerine gitmediler.

Ertesi gün istasyon duvarlarında ve amelelerin içerisine polisler vasıtayla şu ilânlar dağıldı. Umum Pozantı - Nusaybin demiryolları memur ve müstahdemine ilân: “Dün akşamki müzakere neticesinde hükümetin rey ve inzımanıyla [görüş ve katılımıyla] atideki mevad [aşağıdaki maddeler] kabul edilmiştir.

1-Maaş-ı asliyesi 1500 kuruşa kadar olanlara yüzde 7 pahalılık zammı kabul edilmiştir.

2-Halep'te Ahmet Muhtar Bey'le Fulye arasında olan müzakere neticesinde kabul edilen mevad tespit edilmiştir.

3-Grev dolayısıyla çalışmadıkları yevmiyelerin nisfını [yarısını] vermeği kumpanya taahhüd ediyor.

4-Bu mutalebatı [talepleri] kabul edenleri kumpanya affedeceğini taahhüd eder.

5-20 Ağustos 927 saat sekiz buçuğa kadar vazifeleri başında isbat-ı vücud etmeyenler müstafî addedilecektir. İmza: Fulye.”

İşte bu asılan ilân bütün amelenin kuvve-i mâneviyesini kırmıştır. Resmen asılan bu ilânın en başında-“hükümetin de rey ve inzımanıyla” olan cümledir ki ameleye çok büyük tesir bırakmıştır. Fakat Adana ame-

lesinde yine başlayan isyan ruhu buna galebe çalarak verdikleri sözü tuttular. Saat sekiz buçukta fabrika iş başı düdüğü çaldı. Amelelerden hiç kimse giden yok, fakat memurlardan birkaç kişi iltihak ettiler.

Amelenin iltihak etmediğini gören Fulye son derece hiddetlenerek hemen hususi bir tren hazırlattı. Ve kumpanyanın kasasını da yanına alarak, Halep'ten getirdiği bütün ameleleri de götürmek için topladı. Fulye'nin kaçacağına ve belki hattı terk edeceğine zâhib oluyorduk [inanıyorduk]. Fakat bu esnada Mersin'den gelen bir tren bütün ümitlerimizi kırdı. Bu asılan ilânları okuyan Yenice müdürü namussuz Tahir tekrar işe başlamış ve grevci amele arasında "Yüzde 7 hükümetin kararıyla kabul edildiği için artık devam etmemiz doğru değildir." diye yaptığı propaganda neticesinde, oradaki ameleler de işe başlamışlar ve bundan sonra Tarsus da işe başlamış. Yalnız Mersin'deki ameleler bizden aldıkları talimata riayet ederek başlamamışlar. Demirkale ciheti ise malum. Onların esasen bu ilânlardan da haberleri yoktu. Akşam çektiğimiz telgrafların cevabını da almıştık. Hiç birisi yüzde 10 bile kabul etmiyorlardı.

Fakat tarif ettiğim üzere Fulye'nin treni hareket etti. Ve ameleleriyle giderken Adana grevcileri tarafından yuhalarla geçti. Fakat her geçtiği istasyondaki jandarma zabıtlarını ve çavuşlarını para ile kandırma-ya başlamıştır. Bunlar arasında da kuvve-i mânevîyeleri kırık olan ameleleri de maiyetine almaya başladığı gibi, jandarmalar da aldıkları talimat mucibince, Demirkale'deki amelelere cebir ve şiddet istimaline kal[k]mışlar. Ve oradaki grevci makinistlere cebren sefer yaptırmak istemişlerdir. Buna itiraz eden makinistlerden Mustafa Efendi Mamure'de abdesthaneye hapsedilmiştir. Diğer makinist Hüseyin Efendi cebren sefer yaparak Adana'ya geldi ve bunu müteakiben de makinist Celal cebren getirildi. İşte bunlardan aldığımız malumat üzerine murahhas Nuri'yi tekrar Mamure'ye gönderdik. Fakat bu tazyik dolayısıyla her taraftan bozulmaya başlamıştı. Bu bozgunluğun bir an evvel önüne geçmek için, kati teşebbüsât lâzımdı. Çünkü, amele kabul etmediği halde, teşkilâtsizliği yüzünden hükümet kuvveti karşısında eriyordu.

İşte bu gece on üçüncü gün. Yeni Adana valisi Müştak Bey geldi. Bu cebir ve şiddet yaptığı için jandarmaların kanuna muhalif hareketlerini hükümete bildirmek ve böyle devam ederse, başka şekil alacağını ve amelenin de taarruza geçmek ihtimali olduğunu söyledik. Fakat ne çare

ki, amelede o kuvvet kalmamıştı. Yine son gayretini sarf ederek, hiç olmazsa daha kırk sekiz saat dayanaklığımızı grevci arkadaşlara söyledik. İşte o vaziyette iken, İstanbul Şark Şimendiferleri Teavün Cemiyetinden Avni imzasıyla da şöyle bir telgraf aldık. Bu telgrafta, Cumhuriyetimizin en büyük amili olan Halk Fırkasına müracaatımız ve hukukumuzu onların ellerine bırakmamızı ve daha bir takım sözlerden sonra, muavenet olmak üzere yüz lira gönderdiklerini yazıyorlar. Ameleye bu telgrafla da ümitlerinin henüz kırılmamasını söyledik. Ve ertesi gün de yeni valiye müracaat ederek her halde kazanacağımızı da ümit ediyorduk. Fakat Halk Fırkasına artık müracaat edemezdik. Çünkü, Hilmi Bey de ameleden yüz çevirmişti. Ancak şimdi yeni vali kalıyordu. Belki gösteriş yapmak için kumpanyayı sıkıştırır da biz de bu işten istifade ederiz. Nitekim de öyle oldu. Mamure'den cebren gelen makinistler ve cebren kumpanya evlerinden çıkarılan ameleler, Adana'ya geldiler ve bir daha gitmediler. O makinistler ve ameleler de Adana grevcilerine iltihak edince merkez tamamiyle kuvvetlendi. Ve hiç olmazsa bu kuvveti dağıtmadan hakkımızı yine almak ümidi de vardı. İşte bu sebeple ertesi günü ilk vazifesine başlayan yeni valiyi, umum grevci amele namına tebrike gittik ve hukukumuzun muhafazasını talep ettik. Bizlere teşekkür edip oturtuktan sonra şu sözleri söyledi: "Arkadaşlar siz müteselli olabilirsiniz. Amele arkadaşlarınıza söyleyiniz ilk işim bu olacaktır. Memleketin iktisadiyatı bundan fazla sarsılamaz. Siz de yüzde yediyi kabul ediniz." demesi üzerine, esasen bozulmaya yüz tutan amelenin daha fazla dayanamayacağı göz önünde olduğu için âtideki mevaddı kabul ederek imzaladık.

1- Kumpanyanın vermiş olduğu % 7 her ne kadar amelenin arzusu-na kâfi değil ise de, memleket iktisadiyat nokta-i nazarından son fedakarlığımızı yaparak % 7'yi kabul ediyoruz.

2- Halep'te tesbit edilen metalibin yeniden tesbiti.

3- Grev dolayısıyla ameleden hiç kimsenin işlerinden çıkarılmaması.

4- Çalışmadığımız yevmiyelerin tamamı olarak itası.

5- Bu mutalebatımız da kabul edilmediği takdirde umum grevci amelelerin hesaplarının tamamiyle kat' edilmesi.

İşte bu beş maddelik listeyi de imza ederek verince hemen telefonla

kumpanya direktörü Odvan'ı ve baş tercümanını çağırarak Fulye'nin serian Adana'ya tekrar gelmesi için telgraf çekmesini ve yarın mutlaka metalibi imzalamalarını söylemiştir. Velâkin ertesi gün yani 23 Ağustos 927 bizim muhakememiz de olacaktı.

İşte aynı gün direktör Haleb'e telgraf çektikten sonra, amele düşmanı Nevres, direktör Odvan ile elinde bir çanta olduğu halde, yeni valiyi defterdarın odasında ziyaret etmişlerdir. Bu vaziyetten şüphelenen amele murahhasları da bunların arkasından hükümete gitmiş iseler de, yeni valiyi kendi odasında bulamamışlar ve defterdarın odasında olduğu[nu] öğrenmişlerdir. Fakat odaya girmek için müsaade istediklerinde Vali bey, ancak bir saat sonra kabul edeceğini bildirmiştir. İşte oradan bir dakika bile ayrılmayan amele murahhaslarından Alaaddin ve Halil Efendiler, bir saat sonra Nevres ile direktör Odvan'ın Valinin yanından gülererek çıktıklarını görmüşler ve tekrar Valiye haber gönderince kabul edilmişlerdir. İlk muhavereye vali başlayarak: "Neye geldiniz? Daha henüz cevap alamamışlar, şırdı onu söylediler." Sonra biz başlayarak: "Beyefendi, artık sizden başka hiç kimsede ümidimiz kalmamıştır. Polis müdürü bile bu mesele için 500 lira para yedi ve bize avukatlar da hakaret yaptılar. Yarın yine muhakememiz olacaktır. Halbuki gayr-i kanunî hiç bir harekette bulunmadığımız halde, grevin ilk günü zâbıta memurları tabancalarıyla hücum ettiler. Her halde bu hakkımızın da zayi olmayacağını ümidvarız." diye [bazı sözler] sarf etti. Yani sabahki vaziyetini değiştirerek: "Ben her şeyi öğrendim. Hakikaten size karşı çok büyük hüsn-i niyet gösterdiğime nadim oldum. Bütün kabahat sizde imiş. Zabıtaya siz karşı gelmişsiniz. Onlar da silah istimal etmek mecburiyetinde kalmışlar. Ben mıntıkam dahilinde böyle yolsuzluklara katıyen mahal vermem. Fakat dua ediniz ki ben o zaman burada yoktum. Burada olsaydım, o havaya atılan kurşunlara acırdım. Ben ete atardım!" demesi üzerine son derece hiddetlenen Alaaddin de bu sözleri söylemiştir: "Affedersiniz beyefendi. Söz söylemesi çok kolaydır. Fakat ete atmaya niyet ettiğiniz o kurşunlar bir düşmanın üzerine değil kendi vatandaşının üzerine atılacaktı. Eğer sizin tahayyül ettiğiniz gibi o patlayan kurşunlar ete temas etmiş olsaydı, acaba mesele böyle sükunetle mi halledilirdi? Çok yazık sizden de beslediğimiz ümitler mahv oldu. Siz de onlara aldandınız Allahaismarladık." diye çıktık. Ve ertesi gün de mu-

hakememiz başladı.

Akşama doğru da Adana ameleleri bozuldular. İltihak etmeye başladıklarından Mersin'e de Mamure'ye de telgraf çektik. Ve ertesi gün yani 24 Ağustos 927 herkesin işe başlamalarını tebliğ ettik. Fakat iltihak edenleri kumpanya heyeti almadı. İsteddiğini aldı ve istemediğini almadı. Ve mesele de böylece yarı bozgunluk ve yarı galibiyetle neticelendi. Neticede Mersin deposu lağv oldu ve otuz kırk işçi açıkta kaldı. % 7 yine kabul edildi ve yirmi bir madde de tesbit edildi. Velâkin amelelerden ileri gelenler çıkarıldı. Ve hiç bir şey yapılamadı. Hükümetin ameale aleyhine geçmesiyle, ameale bir şey kazanamadı. Velâkin biz ameleyi kazanmış olduk. Amele bu grevde yalnız, çıkan arkadaşlarını zayi ettiler. Fakat kumpanya bu grevde bir buçuk aylık müzakerede dağıttığı para ve tüccarların zararları da dahil olmak üzere, bir milyon liraya yakın ziyan etmiştir. İşte bu zararını çıkarmak için de Mersin deposunu lağv etti.

(TÜSTAV Komintern Arşivi CD 22, Klasör 28_36, Belge 523, vd)

Cumhuriyet Arşivi Belgeleri

BAKANLAR KURULU KARARNAMESİ

Kararname

Yenice-Nusaybin demiryollarının Fransız işgal-i askerisi altında bulunduğu sırada Fransız fen komiseri ile mün'akid mukavelenameye müsteniden Anadolu- Bağdat demiryolları müdiriyet-i umumiyesinin Yenice-Nusaybin işletme idaresine karşı tahakkuk edip bir kısmı tediye edilmiş olan deyninden malzeme-i muharrike ve müteharrike kirası olarak bakiye kalan ve mezkur demiryolu idaresince talep edilmekte bulunan meblağın tesviyesi, Nafia Vekâlet-i celilesinin 7 Mart 927 tarih ve 1552/30 numaralı tezkeresiyle vuku bulan teklif ve Maliye Vekâlet-i celilesinin 31 Mayıs 927 tarih ve 39840 numaralı mütalaanamesi üzerine icra vekilleri heyetinin 1 Haziran 927 tarihli içtimasında tasvip ve kabul olunmuştur.

1 Haziran 1927

DAHİLİYE VEKALETİNDEN BAŞVEKALETE

Ankara

10 / 8 / 927

İstanbul'da Başvekâlet-i Celileye

Yenice-Nusaybin demiryolları kumpanyasıyla amele arasında hadis olan ihtilâfın halli zımnında Nafia Vekaletince demiryolları müdür-i umumîsi Muhtar Bey Adana'ya izam kılınmış ve bu babda bir hayli müzakere cereyan etmiş ise de maaş ve yevmiyelerine icrası talep olunan zamaim hakkında itilaf hâsıl olamayarak müstahdemînin bugün saat sekizde tatil-i eşgal ettikleri muhaberât-ı cariye den anlaşılmıştır. Arz-ı keyfiyet ederim efendim.

Dahiliye Vekili

Cemil

BAŞVEKALET'TEN NAFIA VEKALETİNE

Behiç Beyefendi hazretlerine şifre

C. 6 Ağustos tahrirat

Adana hattı grevi için Hariciye Vekili Beyefendi ile uzun görüştük.

Bu vesile ile hattın alınması ihtimalini sehlü't-tatbik bulmadık ve bu hususta takip olunacak hatt-ı hareketi kararlaştırdık. Zat-ı devletleri bu babda şimdiye kadar malumattar olduklarını ümid ederim. Esasen ihtiyaçtan doğduğu beyan buyurulan grevin komünist propagandasına ihtiras vesilesi olmasına mahal verilmemesi için dikkatle takip buyurulmasını bilhassa rica ederim efendim.

11 Ağustos
İsmet

NAFIA VEKALETİNDEN BAŞVEKALETE CEVAP

Başvekil İsmet Paşa Hazretlerine

Yenice-Nusaybin demiryolu memurin ve müstahdemini şirketten ekserisi muhik olan, bazı metalibde bulunmuşlardır. Şirket bu metalibi tervec etmediği takdirde grev vukuunu muhakkak gördüğümünden demiryollar müdür-i umumîsini Adana'ya izam eyledim. Grev yapmamalarını temine çalışmaktadır. Henüz mesele müzakere edilmektedir. Grev vukuu halinde şimendifer taburuyula işletmeyi temin etmek ve bu vesile ile hattı iade etmeyerek elde tutmak cihetini düşündüm. Ve bu husus hakkında Hariciye Vekili ve Erkân-ı Harbiye-i Umumiye ile görüştüm.

Grev vukuunda işi hal-i tabiisine terk edip bir müddet hattı işletmeyecek şirketin talebine intizar etmek. Talep vukuunda bu talebi veya taleb vuku bulmadığı takdirde uzun müddet hattın muattal kalmasını muvafık görmediğimizi vesile ittihaz ederek ve mevcut grubun hükümetçe tanınmış bir şirket olmadığı beyanıyla şimendifer taburunun emirlerine tevdiine imkan bulunmadığı mütalaası ileri sürülerek hattın idaresini ele almak ve Anadolu hattındaki ihtiyat şimendifer zabitanının bir kısmına elbise-i askeriye giydirmek şimendifer taburuna ithal eylemek bu suretle işletmeyi temin ve bilahare siyasi esbabdan dolayı hattın iadesi icab ederse Ankara itilafnamesinde beyan edilen Bağdat hattının şubâtından olmayan Mersin-Tarsus-Adana hattını elde tutmak hususatı düşünüldü.

Bu husustaki irade-i devletleri müstezendir.

Grev esasen hakiki ihtiyaçtan doğmuş ise de komünist propagandası yapan bazı zevatın ve bilhassa Numan Usta'nın fırsattan istifade ede-

rek teşvikatta bulundukları MAH teşkilâtından alınan malumattan müstenban bulunduğunu tazimatıma terdifen arz eylerim efendim.

Nafia Vekili

DAHİLİYE VEKALETİNDEN BAŞVEKALETE

Başvekâlet-i Celileye

Yenice-Nusaybin demiryolları kumpanyasıyla amele arasında hadis olan ihtilâfın izâlesi kabil olamamasına mebni müstahdemînin tatil-i faaliyet ettikleri 10 Ağustos 927 tarihli ve 2552 numaralı tezkere-i acizanele arz edilmiş idi. Ahiren Nafia Vekaletinden varid olan tezkerede grevcilere mensup aileden bir kafilenin Halep'e hareket eden trenin mürrurunu men için yol üzerine yatmak ve amelenin bazı su depolarını ve demiryollar mebânisini işgalde devam etmek gibi hareketleri vaki olduğu bildirildi. Mesai serbest olduğu cihetle uyuşulamadığı takdirde grev yapmak amelenin hakkı olduğu ve ancak bu grevin fiili teşebbüsata inkılab etmemesi lâzım olup tecavüzat-ı fiiliyede bulunanların ihtârât-ı vâkıya rağmen teşebbüsatta devam ettikleri taktirde kuvve-i müselleha ile men edileceği ve buna karşı gelenler haklarında kuvve-i müselleha talimatı sarih olduğundan bu talimatname ahkâmı tatbik olunarak icabında silah bile istimal olunacağı ve vilayetin bu hususta meseleye layık olduğu ehemmiyeti vererek kumpanyanın zararını ve atiyen müessesatın tahribatından dolayı hattın tûl-i müddet muattal kalmasını icab ettirecek ahvâle meydan verilmemesi Adana ve Cebel-i Bereket vilayetlerine tebliğ edilmiş ve hâlen grevin son safhasının bundan ibaret bulunmuş olduğunu arz ederim efendim.

14 Ağustos 927

Dahiliye Vekili

NAFIA VEKALETİNDEN BAŞVEKALETE

Ankara

15 / 8 / 927

Başvekil İsmet Paşa Hazretlerine

Yenice-Nusaybin demiryolu müstahdemîninden greve iştirak eden-

ler tarafından su depoları ile makaslar tahrib ve telgraf telleri kat edilmiş ve ailelerini demiryol üzerine yatırmaya vesaire suretle seyrüsefer için manialar ihdas edilmekte bulunulmuştur. Hattâ, vazifelerinde çalışmak isteyen memurin ve müstahdemîni dahi ölümle tehdid edilerek cebren vazifelerinden infıkak ettirmiştir. İntizam ve asayişin temini ve amele tarafından vaki olacak taşkınlıkların meni hakkında Adana ve Cebel-i Bereket vilayetlerine vaki olan tebligattan bir semere elde edilememiştir. Binaenaleyh grev elyevm şekl-i kanunîsinden çıkmış ve mütecâvizâne bir şekil ve vaziyet iktisab eylemiş olduğundan, bu babda hemen tedabir-i katiye-i mukteziye ittihaz ve icrası kesb-i zaruret ettiği arz olunur efendim. Keyfiyet şifre ile Baş Vekalet-i Celileye ve bera-yı malumat Dahiliye ve Müdafaa-i Milliye Vekaletleriyle Erkan-ı Harbiye-i Umumiye Riyaset-i Celilesine arz edilmiştir.

Nafia Vekili
Behiç

Nafia, Dahiliye, Ticaret, Müdafaa-i Milliye Vekaletlerine şifre

Kanun mecrasından çıktığı ve mütecâvizâne bir şekil ve vaziyet aldığı anlaşılan Yenice-Nusaybin demiryol müstahdemînine karşı kanunen ifası muktezi muamelenin icrası ve hattın işletmesini temin için de tedabir ittihaz edilmesi müstacel ve zaruridir. Nafia Vekaletince kesb-i zaruret ettiği bildirilen tedabir-i katiye-i mukteziye ne ise Dahiliye ve Ticaret ve Müdafaa-i Milliye Vekaletleri de haberdar edilerek icra edilmesi ve bize malumat verilmesi ve eğer heyet-i vekilece yapılacak şeyler var ise derhal teklif buyurulması mercûdur. 16 Ağustos 927

NAFIA VEKALETİNDEN BAŞVEKALETE

Ankara

17 / 8 / 927

Başvekil İsmet Paşa hazretlerine şifre

Tatil-i eşgal vaziyeti hakkında Müdafaa, Dahiliye ve Ticaret Vekili Beyefendilerle görüşüldü.

1- Dahiliye Vekaleti mevakıf [istasyonlar] ile imalat-ı sanayinin

taht-ı muhafazaya alınmasını temin;

2- Müdafaa-ı Milliye Vekaleti icab ederse kuva-yı askeriye ile muavenet tebliğ;

3- Adliye Vekaleti müddei-i umumilerin nazar-ı dikkatlerini celb ve hadisenin kanuna mugayeret noktalarını izah ederek ehemmiyetle takibat icrasını emir etmişlerdir.

4- Adana'ya gelen şirket müdürü hat ve müessesatın taht-ı temine alındığı halde işletmeyi temin edeceğini bildirilmişse de demiryolu taburu ile muavenet lâzım olup olmadığı başkomiserlikten sorulmuştur. İcab ederse bir müfreze gönderilecektir.

5- Bu hadisenin şimdiye kadar vukuu bulan emsaline nisbetle şayan-ı dikkat bariz bir ciheti olduğunda arkadaşlar mutabık kalmışlardır. Grev ilân edenler şimendifer işçileri olduğu halde bunlar kunduracı, şekerci, debbağ, demirci esnaf ile bilhassa Adana'daki Ruslar tarafından idare edilen panuk yağı fabrikası da nakden yardım ettikleri bildirilmektedir. Memleketimizde görülen tatil-i eşgal hadiselerinde teşebbüs yalnız bunu ika eden zümreye münhasır kalmakta ve varidatları mahdud olan esnafımızın başka maksatlar için para toplamaları itiyadı gayr-i mevcut bulunmakta iken bu sefer maceranın ma'rûz vaziyette olması hadiseye müessiriyet vermek maksadıyla kuvvetli bir telakkinin icrası hükmetmekte olduğuna alamet telakki edilmiştir. Bilhassa dahiliyenin zat-ı devletlerince malum olan esaslar hakkında verdiği izahat memleketin muhtelif muhitlerinde bademâ mümâsil hadisatın meni için hemen değilse bile yakın bir atide hükümetçe müessir mukarrerat ittihazı müstelzem görülmekte olduğu ma'rûzdur.

Nafia Vekili
Behiç

MÜDAFAA-İ MİLLİYE VEKALETİNDEN BAŞVEKALETE

Ankara

17/8/927

İstanbul'da Başvekil Paşa Hazretlerine şifre

C. 16/8/927 tarih ve 329 şifreye rüfeka ile bir arada görüşülerek müdafaa ve adliyece muktezi tedabir alındı. Tafsilatın Nafia'dan yazıldığı ma'ruzdur.

M.M.V.

Recep

DAHİLİYE VEKALETİNDEN BAŞVEKALETE

Ankara

17/8/927

Başvekil İsmet Paşa Hazretlerine şifre

C. 16 / 8 / 927 ve 327 numaralı şifreye:

1- Yenice-Nusaybin hattı grevcilerinin harekâtı kanun hududundan harice çıktığı cihetle bütün istasyonlar ve imalat-ı sınaiyenin kuvâ-yı zâbıta tarafından işgal ve muhafazası ve hareket edecek trenlere müfreze-ler terfiki alâkadar vilayetlere emir ve vilayetler kuvâ-yı zâbıtasını takviye için Mersin'de kamilen muallem dört yüz elli nefer mevcudunda-ki jandarma efrad ve karakol kumandanları mektebi heyet-i talimiyesiyle beraber vilayetler emrine verilmiştir. Erkân-ı harbiye-i umumiye ile temas edilerek ihtiyaç halinde talep edecekleri kıtaat-ı askeriyenin derhal vilayetler emrine verilmesi hususu makam-ı müşarünileyhaden icab eden kıtaata emir ve tebliğ edilmiştir

2- Emir ve işaret-i samileriyle Nafia, Dahiliye, Müdafaa-i Milliye ve Ticaret Vekilleri bugün içtima olundu. Netice-i mukarreratın Behiç Beyefendi tarafından zat-ı samilerine arz edilen şifrede mevcud olduğunu hürmetle arz eylerim efendim.

Dahiliye Vekili

Cemil

NAFIA VEKALETİNDEN BAŞVEKALETE

Başvekâlet-i Celileye

1-Yenice-Nusaybın demiryolları grevi hakkında evvelce arz etmiş olduğum tedabir-i inzibatiye iyi netice vermiştir.

2-Şirketle grevciler arasında bir itilaf imza edilmemekle beraber işletme müdürü tarafından verilen ilâna tebaan müstahdemînin ekserisi vazifelerine başlamışlar ve trenlerin seyrüseferi temin edilmiştir.

3-Gerek Adana vilayetinden ve gerek başkomiserlikten alınan telgraflarda işletme müdiriyetince grevde en ziyade amil olmak itibariyle Adana atölyesinin muvaffakaten sed ve bazı müstahdemînin tekrar hizmete alınmamasında ısrar edildiği bildirilmektedir. Muharrrik ve müşevviklerin şimdilik hizmete alınmasında ısrara mahal görülememiş ise de diğer müstahdemînin katiyen hizmete kabulü, atölyenin faaliyete getirilmesi ve grev dolayısıyla mühim surette sekteye uğramış olan münakalat-ı ticariyenin bir an evvel tabii hale irca'ı için tedabir ittihazı lüzumunun şirkete tebliğ edildiğini ta'zimatıma terdifen leffen arz eylerim efendim.

24 / 8 / 927

Nafia Vekili

YENİCE-NUSAYBİN ŞİMENDİFER HATTINDA GREV Mİ BAŞLIYOR?

FRANSIZ KUMpanyASI TÜRK AMELEYE BAKAMIYOR

Yenice-Nusaybin ve temdidatı demiryolları Adana kısmında çalışan Türk işçileri şirketten haklarını istiyorlar.

Müzakeratın son safhası nedir? Anadolu şimendifer idaresinde tatbik edilen usuller aynen Fransız kumpanyası tarafından da tatbik edilecek.

Adana 27 Temmuz (muhabir-i mahsusumuzdan)-Yenice-Nusaybin şimendifer hattında müstahdem bulunan memur, işçi ve ameleden Türk olanlarla kumpanya arasında bir buçuk aydan beri devam eden bir ihtilâf vardır. İşçi murahhasları bundan bir buçuk ay kadar evvel hükûmete müracaat ederek kendi haklarının gasp olunmasına ve ortada kendilerinin ezilmesine meydan bırakılmamasını rica etmişler ve mutalebat listesi tevdi ederek kumpanyaya kabul olunmadığı takdirde tatil-i eşgal eyleyeceklerini bildirmişlerdi. Bu talep Tatil-i Eşgal Kanunu'nun tesbit ve tasrih eylediği esasa, aradaki gün farkları dolayısıyla, tevakkuf etmediğinden reddedildi.

Bu red keyfiyetinin kanunî olduğuna kanaat eden Türk memur, işçi ve amele on beş gün sonra tekrar ve kanunî bir surette müracaat ettiler. Hükûmet bu muhik müracaatı nazar-ı dikkate alarak kumpanyaya tebliğatta bulundu. Bu müracaat ve tebliğ üzerine kumpanya murahhaslarını tayin ederek müzakerata girişti.

Türk işçilerin murahhasları demirci ustabaşısı Alaaddin, marangoz ustabaşısı Halil ve şef tren Nuri Beyler idi. Kumpanyayı da hareket müfettişi Nevres Bey'le şef dödepo Mösyö Maji temsil etmekte idi. Hükûmet tarafından da Vilayet Umur-ı Hukukiye Müdürü Cemal Bey bulunuyordu. İlk içtimada işçi murahhasları istediklerini tekrar ettiler. Bunlar şunları istemektedirler:

“Vazife esnasında hastalanan, yaralanan kimseleri kumpanyanın tedavi ettirmesi, vazife-i aher mahallere gönderilenlere masarifi zaruriye itası, cezalarda itirazın nazar-ı dikkate alınması, eyyam-ı resmiyedeki tatiller dolayısıyla o gün yevmiyelerinin kat edilmemesi, kumpanyanın Yenice-Nusaybin şimendiferi Türk işçileri cemiyetini tanıması, ehliyeti sabit olanlara ehliyetine göre yevmiye itası, terfi muamelesinin kum-

panyanın usul ve nizamâtı dahilinde icrası, hükümetçe memuriyetleri ve adedleri tesbit edilmiş olan kimselerden maada gayr-i Türk istihdam edilmemesi, mezuniyet verildiği zaman yevmiyelerin kat olunmaması, saat-i mesaiden fazla çalıştırılan kimselere bu fazla mesailer için ayrıca zam yapılması, daimî doktor ve eczacı istihdamı, işten çıkarılacak işçiler hakkında keyfî muameleden tevakkî olunması, maaşlarda aynı kumpanyada fakat hudud-ı millî haricinde çalıştırılan memur, amele, işçinin almakta oldukları paranın nazar-ı dikkate alınması ve hiç olmazsa diğer şimendifer hatlarında verilmekte olan maaşın nazar-ı dikkatten uzak bulundurulmamasıdır.”

Türk memurlarının bu taleplerine karşı kumpanya murahhaslarının fikri sorulduğu zaman Nevres Bey kumpanya ile işçi arasında hiç bir ihtilâf mevcut olmadığını ve şayed ihtilâf olmuş olsa idi daha evvel kendilerine müracaat edilmiş olacağını ileri sürerek bu içtimain ihtilâf mevcut olmadığından dolayı fuzulî olduğunu bildirdi.

Hükümet kumpanyanın bera-yı müzakere murahhas tayin ve izam eylemiş olmasını ihtilâfı kabul ettiğine delil add ederek bu mutalebeyi doğru bulmadı.

Bunun üzerine 'Tatil-i Eşgal Kanunu'nun tekrar tedkikiyle vaziyetin ikinci içtimada tezekkürüne karar verildi.

19 Temmuz 1927 Salı günü yine vilayet Umur-ı Hukukiye dairesinde ikinci içtima akd olundu. Kanun tedkik ve ihtilâfın kabul edilmesi lâzım geldiği tebliğ olundu. Bunun üzerine kumpanya murahhasları Anadolu demiryollarında çalışan memur işçi ve amelenin tabî bulunduğu şeraiti istemekte olduklarını, bunu da kumpanya bilmediğinden bilmuhabere öğrenmek üzere kendilerine on beş gün mühlet verilmesini bildirdiler.

Bu talebe karşı Türk işçileri murahhasları bu mühletin son olarak kabul edildiği ve bu mühletin hitamından sonra diğer hiç bir suretle mühlet istemeye hakları olmayacağını söyledikleri takdirde muvafakat edileceğini söylediler. Bu kabul edilerek içtimaa nihayet verildi.

Kumpanya şimdi Anadolu şimendifer idaresiyle hal-i muhaberededir. Orada tatbik edilen usul kabul ve buradaki Türk işçiler üzerinde tatbik başladı. takdirde mesele kalmayacak, fakat aksi halde derhal terk-i eşgal edilecektir.

(*Milliyet*, 1 Ağustos 1927)

GREV ETRAFINDA

Halep'ten gelecek heyete intizar ediliyor

Bugün Türk işçilerin kumpanyaya vermiş oldukları on beş günlük mühlet hitam bulduğundan işçi murahhasları makam-ı vilayete müracaat eyleyerek mühletin hitam bulmuş olduğunu bildirmişlerdir. Vali vekili Raif Bey işçi murahhaslarına bu işle uğraşan Nafia Vekaleti heyetinin Halep'ten vüruduna intizar etmelerini tavsiye eylemiş ve işçiler de bunu muvaffak ve musib bulmuşlardır. Grev için heyetin vüruduna intizar edilecektir.

(Yeni Adana, 3 Ağustos 1927)

NEVRES BEY 'TÜRKLERDEN NE İSTİYOR?

Her gün bir suretle izzet-i nefis-i millimizi rencide etmeye daha ne zamana kadar fırsat bulacak?

Yenice-Nusaybin ve temdidî demiryolları hareket müfettişi ve ihtilâfta kumpanyanın murahhası bulunan Nevres Bey'in ameale arasına girmiş ve menfi surette propagandaya başlamış olduğunu işitiyoruz. Şurasını haber verelim ki Nevres Bey'in bu harekâtı işçiler tarafından nefretle görülmektedir. Yalnız birkaç zavallıyı maaşlarına fazla miktarda zam yaptıracağı vaadiyle igfâl etmiş ve imzalarını almıştır. Ameale arasında bu şekilde ikilik ihdası gayesini takip eden Nevres Bey bilmelidir ki cinayet işliyor, vakalar hazırlıyor. Bir kuzu hilmiyetiyle kendi hukukuna tesahüb eylemek üzere teşebbüsâtta bulunmakta da ve bu hususta çok asilâne hareket etmekte olan işçiler arasında fitne sokulması öyle zannediyorum ki telafisi mümkün olmayan zararları mucib olacaktır. Hükümetin Nevres Bey hakkında nazar-ı dikkatini celb ederiz.

(Yeni Adana, 3 Ağustos 1927)

İSTEDİKLERİM

"Nevres Bey Türklerden Ne İstiyor" serlevhalı makalenizi okudum. İlk ve son olarak atide verdiğim izahatı lütfen gazetenizin bir köşesine geçirir iseniz minnetdarınız olurum:

Amele ve müstahdemîn tarafından tanzim olunan mutalebenamenin

....? müzakeresinde şirketin murahhası sıfatıyla bulundum. Şirket namına verdiğim ve vermeye mecbur olduğum cevaplar esna-yı müzakerede tutulan zabıt varakalarında mündericidir. Nafia Vekaleti Demir Yollar Müdür-i Umumisi Muhtar ve Heyet-i Fenniye Müdürü Nazir Beyler ile de şirket namına müzakerede bulundum. Zabıt varakalarında münderic olan cevaplardan hariç hiçbir şey söylemeye mezun değildim ve söylemedim. Bu sıralarda amele murahhasları gazetelere bazı tebligatta bulunarak otuz maddeden ibaret olan mutalebatın yirmi bir maddesinin muhik olarak Muhtar Bey'in tasdik ve kabul eylediğini neşr ettirdiler. Amele murahhaslarından sonra Muhtar Bey ile vukuu bulan temasda mutalebatın birkaç kısma tefrik edildiğini gördüm. Ve hattâ birlikte tefrik ettik. Bir kısmını şirketin kabul ettiği mevad ki kısmen amelenin aleyhinedir. Bir kısmını muhtelif demir yol şirketlerinden terekkeb ile Nafia Vekaletinin riyaseti altında teşekkül edecek bir heyet tarafından tetkik olunacak bir kısmı da Nafia Vekaleti tarafından doğrudan doğruya red olunan bir kısmını da hükümete ait olan mevad teşkil etmektedir.

Şirketin kabul ettiği mevad üç dört maddeden ibarettir. Ve bunlar da bazı kuyud-ı ihtiyatiye serd edilerek kabul edilmiştir.

Binaenaleyh yirmi bir maddenin kabul edildiğine dair, vukuu bulan neşriyatın hilâf-ı hakikat olduğunu katiyen biliyorum demektir. Amele murahhaslarının bu hilâf vaki neşriyattan gösterdikleri gaye, memurin ve müstahdemîni iğfal ederek maksadlarına sürüklemektir. Hatta dünkü durumda memurinin o derece iğfal olunduklarını anladım ki buna siz de hayret edersiniz. Bazı memurlar biz bu cereyana artık sürüklendik. Maşatımıza lâzım gelen zamaim icra edilmiştir. Binaenaleyh maksadımız hâsıl olmuştur dediler. Bunu söyleyenler meyanında Anadolu hattındaki şakirdlerin almış olduğu yevmiyeyi elyevm hattımızda olan bir şakird de mevcuttur. Anadolu hattındaki esasatın tatbiki talep olduğu halde bu şakirdin, kazandığına benim aklım ermedi. Bundan başka Nafia Vekili Behiç Bey, Muhtar Bey ve hükümet bizimle beraberdir. İstediklerimizi yaptıracağız diyerek memurini iğfal ettiklerine âgâh oldum. Öteden beri zaten böyle olduğunu yani bu suretle propaganda yapıldığını da biliyordum.

Nafia Vekalet-i Celilesi en esaslı addolunan mevadı red ederken müstahdeminin bu suretle iğfal edilmelerine vicdanım razı olmadı. Mu-

rahhaslıktan istifa ettim. Ve derhal hatta çıkarak memurine hakikati bütün çıplaklığıyla anlattım. Şahsen grev taraftarı değilim ve bundan dolayı beni kimse ta'yib edemez. Zira grevin yapmış olduğu ailevi ve iktisadi felaketleri birkaç defalar yalnız Türkiye'de değil Avrupa'da dahi gördüğüm ve grev yapanların grevden hiç bir vakit kârlı çıktıklarını görmediğim için maiyetimdeki memurları bundan ictinaba davet ettim. Adana vilayeti galiba bir grev görmedi ve bu grevin iktisaden getireceği felaketleri bilmediği için ehemmiyetini takdir etmiyor zannına kapılıyorum. Bir kere grev olsun o zaman en evvel aleyhinde bağırarak olan yine gazetelerdir. Buna emin olabilirsiniz.

Amele Murahhasları Mutalebatı Aleyhinde Propaganda Yaptığına Zahib Oluyorlar.

Hayır katiyen hayır. Ben yalnız maiyetimdeki memurlara grevden ictinab etmelerini ve amele murahhaslarının kendilerini iğfal ederek felakete sürüklediğini ve mutalebatın aynı esasat dairesinde ve her tarafça kabil-i kabul olabilecek bir şekilde tanzimini ve elyevm intihab olunmuş olan murahhasların yerine bu işi daha iyi idare edecek murahhaslar tayinini tavsiye ettim. Bu hususta nüfuz-ı memuriyetimi ne de amiriyetimi istimal ettim. Kendilerini serbest bıraktım.

Mutalebatın aleyhinde bulunmak aklımdan bile geçmez. İçinde bi-hakkın müşteki oldukları mevad vardır ki, onları müzakeratta reddetmeye mecbur olduğum halde şirket müdiriyetine müracaat ederek bu mutalebatta haklı olduklarını ve bunların nazar-ı dikkate alınması lâzım geldiğini söyledim ve muvaffak oldum.

Bu verdiğim izahat ile memlekete hizmet etmeyi düşündüğümü anlattığımı zannederim.

Nevres Bey hiçbirini istemiyor. Kendi şahsını ve mevkiini feda ederek ve feda etmesini bilerek ve aleyhinde yapılacak her türlü iftira ve ze-bândırâzlığa göğüs geren Türklerden vatanlarına hizmet etmesini istiyor ve kendi de bir Türk evladı olmak sıfatıyla bu hareketiyle hizmet ettiğine kani bulunuyor. Onun sözünü maiyeti dinlerse ne ala, dinlemezse ise kendileri bilir.

Hareket Müfettişi
Nevres

Yeni Adana: Bu husustaki mütalaamızı cumartesi günü yazacağız.
(Yeni Adana, 4 Ağustos 1927)

NEVRES BEY'E CEVAP

Muvacehe-i millette, biz hakk-ı meşruu takip ediyoruz. Şahsiyatı iltizam etmemenizi rica ederiz, hayatınızda hissiyata tabi olmamalısınız. Biz murahhası bulunduğumuz kitlenin bihakkın müdafî-i hakikisi olacağız.

Netice muvacehesinde, bizi lisan-ı insaniyete yakışmayacak tarizat ile tezyif eden sözlerinizin cevabını kanun verecektir; karin-i hakikat olmayan sözlerinizden aldığımız ilham ile sizi ruh-ı kanunun muhakemat-ı adilesine havale ettiğimizi beyan ederken sizi ikaz etmiş olduğumuza kaniiz. Kanaatimizi zaman teyid edecektir.

Mütalaamız

Perşembe günü neşr edilen nüshamızda şimendifer kumpanyası hareket müfettişi Nevres Bey'in "İstediklerim" serlevhası altında bir yazısı vardı. Burada Nevres Bey netice itibariyle mesaisinin Türk işçileri menfaatine müteveccih bulunduğunu söylüyorlar. Halbuki elde ettiğimiz vesaik Nevres Bey'in bu iddiasının yanlış olduğunu göstermektedir. Bir misal söyleyelim:

Nevres Bey işçiler namına Adana Mevkıf Müdürü Mehmet Ökkeş, hareket dairesinden Ertuğrul Münir, sabık Yenice Mevkıf Müdürü ve lahik Adana ambar müdürü Ahmet Beylerin murahhas olması için rey topluyorlar. Halbuki Mehmed Ökkeş, Ertuğrul Münir ve Ahmed Beyler yazdıkları bir mektupta katiiyen murahhaslığı kabul etmeyeceklerini bildirmektedirler. Bu vaziyet karşısında Nevres Bey'in hüsn-ü niyetle hareket ettiğine pek inanamıyoruz.

Yeni Adana
(Yeni Adana, 6 Ağustos 1927)

GREV OLACAK MI NETİCE BUGÜN ANLAŞILACAKTIR

Şimendifer kumpanyası ile müstahdemîn arasında hadis olan meseleye dair bugün saat dokuzda Halep'ten avdet eylemiş olan heyetin huzuruyla bir içtima akd edilmiştir.

Şimdiye kadar takarrür eden bilcümle mevaddı havi listenin Fransızca bir nüshası tanzim ve kumpanyaya tevdi edilecektir. Buna karşı amelenin ne vaziyet alacakları malum değilse de işbu listedeki metalib meyânında bilhassa zamaime ait bir şey bulunmaması itibariyle pek de şayan-ı kabul olmayacağına göre bugün grev ilân edileceği muhtemel görülmektedir.

(Yeni Adana, 8 Ağustos 1927)

ŞİMENDİFER TÜRK İŞÇİLERİ YARIN GREVE KARAR VERDİ

Zamaim kabul edilmediği için grev yarın saat sekizde başlayacaktır.

Yenice-Nusaybin demir yolları amele ve müstahdemîni ile kumpanya arasında tahaddüs eden ihtilâf el'ân neticelenmemiş ve bilakis daha ziyade had bir devreye dahil olmuştur... Bugün matbaamıza gelen amele murahhasları nokta-i nazarlarında hala musır bulunmaktadır. Filhakika mutalebat listesinde muharrer yirmi madde kumpanya tarafından kabul edilmiş ise de asıl maaşlara ve zamaime taalluk eden mevad kabul edilmeyerek hal-i muallakiyette bırakıldığı için bu noktadan ihtilâf teşeddüd eylemiştir. Bu sebeple amele murahhasları bugün makam-ı vilayete müracaat ederek yarın saat sekizden itibaren işlerini terk edeceklerine dair bir beyanname vermişlerdir. Aynı zamanda Nafia Vekaletine dahî telgrafla müracaat olunmuş ve keyfiyet-i tatil hakkında arz-ı malumat edilmiştir. Binaenaleyh yarın Yenice-Nusaybin hattının bilumum amele ve müstahdemîni saat sekizden itibaren tatil-i eşgal etmiş buluncaklardır. Bu babdaki ifadelerine göre bu kararları katidir. Biz bu hususta fazlaca beyan-ı mütalaa etmeyeceğiz. Yalnız şunu söyleyeceğiz. Amele, metalibinde fazla bir şey istememiştir, sadece Anadolu hattında çalışan meslektaşları derecesinde bir rakam taleb eylemişlerdir ki bun-

dan daha tabii bir hak olamaz. Bu münasebetle murahhaslar tarafından Nafia Vekaletine verilen telgrafnamenin bir sureti derc ediyoruz.

Nafia Vekalet-i Celilesine

Kanun dahilinde kumpanyadan vaki mutalebatımızın tetkik ve is'afı için izam buyurulan heyet-i muhtereme otuz maddelik mutalebatımızdan pek dîn haiz-i ehemmiyet olan yirmi maddesini tefrik ve tesbit etmiş ise de en ziyade hayati olan zamaim meselesi red olunduğu cihetle diğer mutalebatın da kabul edilmemiş addolunduğu ve şu hale göre 10 Ağustos 927 tarihinde saat sekizden itibaren kanunun bahşettiği salâhiyetten istifade olunacağı arz olunur efendim.

Makam-ı vilayete verilen beyanname sureti de bervech-i atidir:

Şimendifer kumpanyasıyla Türk işçi ve memur ve amelesi beyninde zuhur eden ihtilâfı halle memur Nafia Vekalet-i Celilesi tarafından izam kılınan heyet-i muhtereme her ne kadar mesele-i ihtilâfı halle çalışmış ise de esasen en hayati dava olan maaş ve yevmiyelere ait zamaimin katiyen reddedilmesine yani ilk murahhasımız olan makam sahiplerine keyfiyet arz ile yirmi dört saat zarfında mutalebatımızdan yirminci ve yirmi dokuzuncu maddelerin de tamamen kabul edilmedikçe Tatil-i Eşgal Kanunu'nun bahşettiği salâhiyetten istifade ederek yarın 10 Ağustos 927 Çarşamba günü saat sekizden itibaren bilumum işçi, memur ve müstahdemîn namına çalışmayacağımızı arz ederiz, efendim.

Heyet-i Murahhasa

Halil, Nuri ve Alaaddin

(Yeni Adana, 9 Ağustos 1927)

ŞİMENDİFER AMELESİ GREV YAPTI

Amele zamaimi kabul edilmediği için bu vaziyet hâsıl olmuştur. Bu hususta vali vekili ne diyor?

Yenice-Nusaybin demir yolları amele ve müstahdemîni bugün kable'z-zeval saat sekizden itibaren grev ilân etmişlerdir. Vaziyetten daha evvel haberdar edilmiş bulunan hükümet hemen şimendifer istasyonuna ve mevaki-i saireye polis devriyeleri göndermiş ve amelenin tehcüm ve tecavüzü halinde bu suretle esbab-ı maniaya tevessül edilmiştir. Mamafih grev hadisesi kemal-i sükunetle vaki olmuş ve hiç bir su-

retle zâbitanın müdahalesini istilzam ettirecek bir hareket vukua gelmemiştir.

Hükümetin bu husustaki nokta-i nazarını anlamak üzere müracaat eden bir muharririnize Raif Beyefendi ber vech-i ati beyanatta bulunmuştur.

Bugün amele murahaslarının verdiği bir istidanamede tatil-i eşgalin bir an evvel halledilmesi arzu ediliyorsa yirminci maddede muharrer beş buçuk meselesinin yerine yüzde on beş pahalılık zammı verilmesini ve yirmi dokuzuncu maddenin de maişetlerini temine kâfi gelecek miktara iblağını rica ettiler. Dün gece yarısı demir yollar müdür-i umûmîsi Muhtar Beyefendiden bir tezkere aldım. Bu tezkere amele murahaslarının iddiası veçhile tarifeler tezyid etmemek şartıyla (beş buçuk) meselesinin şirketçe kabulüne imkan olmadığı icra edilen tahkikata müsteniden bildirilmiştir. Keyfiyeti vekalet-i celileye arz ettim. Bu işin birkaç gün sonra hüsn-ü suretle hallini ümid ediyoruz.

Bir iş için yarın saat evvel telgrafhaneye gitmiştim. O sırada amele murahasları namına avukat İlhami Bey gelmiş. Ve Umur-ı Hukukiye Müdürü Cemal Bey'le görüşerek hükümetten bu meselede tavassut istemiştir.”

Bundan sonra avukat İlhami Bey'in tavassut hakkındaki teklifinin neden ibaret olduğu anlaşılmak üzere mumailayh arattırılmış ise de bulunmamıştır.

Haber aldığımıza göre kumpanya tarafından terk-i eşgal etmiş olanlara ayrı ayrı çalışıp çalışmayacakları sorulacak ve çalışmakta devam etmek isteyenler işlerinin başında alıkonulmak istenilmekte imiş.

(Yeni Adana, 10 Ağustos 1927)

POSTALAR NASIL TEMİN EDİLECEK?

Grev münasebetiyle posta kamyonu postaları vakt-i müddetinde şehrimize getirecek ve bu suretle postalarda inkıta görülmeyecektir.

Greve karşı posta idaresi İstanbul ve Mersin postalarını posta kamyonu ile temine karar vermiştir. Kamyon her sabah Adana'dan hareket ederek Yenice'de İstanbul postalarını bırakacak Tarsus'a ait postaları Tarsus'a ve Mersin'e ait postaları da Mersin'e götürecektir. Aynı gün Mer-

sin ve Tarsus postalarını alarak Yenice'ye götürecek ve Yenice'den alınacak İstanbul cihetine ait postaları da hamilen vakt-i muayyeninde Adana'ya gelmiş bulunacaktır. Bu suretle Mersin'e günde bir posta gönderilmiş olacak İstanbul postaları da suret-i muntazamada gidip gelecektir.

(Yeni Adana, 10 Ağustos 1927)

ŞİMENDİFERCİLERİN GREVİ BEREKET VERSİN BÜYÜMEDİ

Polisin silah istimal etmesi büyük bir hadiseye meydan verebilirdi. Fakat amelenin sükunet ve itidalî bu tehlikenin önüne geçmiştir...

Amele vekili avukat İlhamî Nadir Bey de grev hakkında ve polisin silah istimal etmiş olmasına ne diyor?

Grev hadisesinin birinci safhasına aid dünkü nüshasında tafsilen malumat vermiştik. Bilahare istasyona kadar giderek İbrahim Bey'le görüştük. Mumaileyhin ifadesinde hakikaten ameleye karşı serkomiser Sabri ve muavin Memduh Beyler tarafından istimal-i silah edildiği tasdik ve fakat darb keyfiyeti tamamen inkar edilmiştir. Polisin istimal-i silah eylemiş olmasını ise mazur ve binaenaleyh meşru ve makbul görülmektedir. Fakat acaba polis müdürü beyin kabul ettiği bu mazeret hakikaten nazar-ı kanunlarında dahi aynı vechile şayan-ı kabul bir hareket-i mecbure şeklinde telakki olunacak mıdır?

Şüphesiz ki, hayır. Amele Tatil-i Eşgal Kanunu'nda muharrer eşkâl ve şerait dahilinde hareket etmemiş olsalar da mazurdurlar. Belki onun hududunu, mahiyetini hakkıyla takdir ve tayin edememiştir. Lâkin biz-zat polisin bu asayiş-şikenâne hareketine ne diyelim. Böyle yüzlerce amelenin hal-i heyecanda bulunduğu bir sırada onlara karşı istimal-i silah etmek. Ya bir mukabeleyi mucip olsa idi, mesuliyet kime ait olacaktı? Kanaatimiz şudur ki zâbıta idaresizlik etmiştir. Düşünmelidir ki bir tarafta hakları pâmâl edilmiş bir sınıf "Türk amele" kitlesi vardır. Ve bunlar diğer hatlarda çalışan meslektaşları kadar bir refah istiyorlar, başka bir şey değil. Hele muavin Memduh Efendi'nin dediği gibi "direktörü öldürmek" hiç değil. O halde acaba Türk amelesinin bu meşru talebinin mukabili Türk zâbitasının silahı mı idi?...

Biz o silahın daha ziyade yerine maruf olmasını isteriz. Halbuki bu-

nun yeri bu değildir ve zâbıta demek de, muhafaza-i sükun asayiş demek de kezalik bu değildir. (...)

Amele murahaslarını yakasından tutup sürüklüyor; söküyor ve tahkir ediyor. Kanun hangi faslında hangi zâbıta memuruna bu hakkı vermiştir? Bu adam bir cürm yapar, bu pek tabii midir. Nitekim bunu biz-zat kendileri de yapmışlardır. Fakat her cürmün mukabilinde kanunen bir ceza vardır ki cürm o cezadan başka bir suretle tecziye edilemez. Bunun gibi amelenin hareketi (...) olduktan sonra mahkeme (...) veya terbiye için dayak atması nasıl tecviz edilir. Şüphe yok ki alâkadarlar mahkeme-i aidesine müracaat edeceklerdir. Ve haklı haksız o zaman belli olacaktır. Ümid ederiz ki kanunun katı darbesi nihayet zâbıtada matlub olan teyakkuz ve intibahın husulüne de bir vesile teşkil edecektir.

Amelenin grevi hakkındaki nokta-i nazarlarını öğrenmek için bir de onların vekil-i umumileri bulunan avukat İlhami Nadir Bey'le görüştük. Aynen bu mesele hakkında şöyle söylediler:

Amelenin hükümete tevdi ettikleri talep listesi münderecatı malumunuzdur.

Bu metalib hemen umumiyetle amelenin hali istikbali nokta-i nazarından add olunacak kadar mühim ve meşru arzulardan başka bir şey değildir. Bu metalibini kumpanyaca ne suretle telakki edileceği ve kabul ve adem-i kabul noktasından mütalaamızın neden ibaret olduğunu hükümetçe Tatil-i Eşgal Kanunu'na tevfikân tetkiki için muhtelif içtimalar akd olunmuştur. Hakkının meşruiyetine emin olan amele ve müstahdemîn diğer taraftan Nafia Vekalet-i Celilesine de müracaat ve meşru haklarında mazhar-ı müzaheret olmasını telakki eylemişlerdir. İyi hatırladım, bu müracaatlarında hakk-ı kanunîleri olan tatil-i eşgalden istifadeye son derece mecbur kalmadıkça taraftar bulunmadıklarını ve çünkü Tatil-i Eşgal Kanunu bir hak olsa dahi gayeye muvassal bir teşebbüs olamayacağını ve gaye Türk işçilerinin refahını temin olmasına göre tatil-i eşgal halinde yerini doldurması mümkün olan diğer işçilerin yine aynı zayk(zorluk)-ı maişetle çırpınacaklarını ve bu sebeple bu hakkı istimalden ziyade istimal-i tahdidini tercih eyleyeceklerini arz etmişlerdi. Görülüyor ki müstahdemîn yalnız omuzlarında icrayı tesir eden bar-ı maişetini hafifletmek maksadından başka bir gaye takib etmemektedirler. Amelenin maksadının meşruiyetine kanaat eden vekil beyefendi,

bu işe ehemmiyet vermiş ve bir heyet-i hususa göndermiş idi. Bu heyet kanunen müsellâh ve mutavassıt bir vaziyette olabilir. Asıl meselenin halli vilayet-i celileye aid bulunduğuna nazaran zaten heyetin bu hususta bir karar vermesine kanunen intizar edilemezdi. Müddetler birkaç defa sarf-ı itilaf husulü emeliyle amelece temdid edildi. Gerçi neticede heyet-i muhtereme-i mutavassıta itilafı teşkil eden otuz maddeden yirmisinin şirkete (...) hükümetin doğrudan doğruya kendi vezâifine müteallik ve kısmen de bir kongre akdine vabeste bulunduğunu beyan etmeleri üzerine mesai-i masrufalarına amele namına arz-ı teşekkür ettim.

Fakat bu beyanat vilayet-i celile namına Umur-ı Hukukiye müdiriyyetinde tesbit ve imza ile tevsik kılınmamış olduğundan amelece katiyetinde iştibah edildiğinden asıl hayatı kısmı teşkil eden 21 ve 29'uncu maddelerin kabul veya adem-i kabulü hakkında beyanatta dahi bulunmadığından bu neticeye menfi bir netice olarak bakmakta muhtar kalınmıştır. Amelenin bu mütalaatından vaktiyle haberdar olamadığım cihetle kendilerinin tatil-i eşgale lüzum görmelerinden de malumattar olamamıştım. Evvelki gün bunun bir emr-i vaki haline getirileceğini ve bu babda hükümet-i celileye bir istida takdim kılındığını kendilerinden işittim. Mühletin hitamında hükümete bir mazbata verilmemiş ve binaenaleyh mübeddel itilaf olduğu denilen ihtilâfâtın hakikaten itilafa mübeddel olup olmadığı suret-i resmîyede anlaşılmamış olmasına göre amelenin hareketlerinde isticâl olmakla beraber kanunî bir hak da mevcut olduğu zannındayım. Grevin yirmi dört saat daha tehiri hakkındaki tavsiyelerim murahaslarca takdir edilerek tehirine çalışılmış ise de muvafak olamadıklarını grevin tahakkuk etmiş olmasıyla anladım.

Bu bir emr-i vaki idi. Olduğu gibi kabul etmek ve fakat bundan sonraki safhanın kanunun ahkâmı dairesinde cereyanı tavsiye ve temin eylemek lâzım gelirdi ki bu yolda hareket ettim. Ahiren müstahdeminden bazıları daireme gelerek arkadaşlarının ve bilhassa murahaslarının zâbıta tarafından sui muameleye ma'ruz kalındığı ve bir kısmının dövüldüğünü ve iki polis komiseri taraflarından da üç dört el silah istimal olduğunu söylediler. Tahkikatım maalesef vüsukunu temin etti. Kanun dairesinde haklarını isteyen bir kitle resmî ve amelinin hükümetçe fiili değilse bile kalbî müzaheretlerine katılmasını temenni etmek tabiidir.

Buna rağmen zavallı amelenin düşar edildikleri gayr-i kanunî mu-

amele ve taaddiyi e세fle kayd etmemek mümkün değildir.

Eğer amelenin hareketlerinde muhalif-i kanun bir hal görülmüş iese bunun turuk-ı kanunıye ile halli mtecasirlerin hüküm- hakimle tecziyesi mümkün iken zbıtanın darb ve teşhir-i silah gibi fiillerini kanunun ahkamıyla telif etmek mümkün değildir. Bu mümkün olmadığı gibi hükümet-i cumhuriyemizin şiar kanunperverısiyle de telifine imkan yoktur. Kaldı ki ameleye isnad edilen fiil nihayet bir trenin işlemesine karşı ailelerinin hat üzerine yatmış olmalarından ibarettir. Bunun bir cürm teşkil etmeyeceği erbab-ı hukuka malum ve msellemidir. İş şimdi mahkemeye verilmiş kanunun adaleti derdest tecelli bulunmaktır. Amelenin hukukunu bittabii müdafaa edeceğim. Eğer mvekillerim hakikaten dar-ı taaddi olmuşlarsa kanunun mzaheretini talep eyleyeceğim.

Sonra da ayrıca vali vekili Raif Bey'le de görüştük. Vilayete polisin bu hareketi tamamen mazur görülmektedir. Hatta Dahiliye Vekaleti'ne de bu yolda haber verildiği beyan olunmuştur. Dayak keyfiyetinden ise adem-i malumat beyan edilmiştir.

Mevkuf İşçiler

Bugün müddei-i umumiliğin emriyle tahliye edildi.

Dn esna-yı grevde zâbıta tarafından tevkif edilen yirmi dokuz Türk işçinin evrak-ı tahkikiyesi bugün baş müddei-i umumiliğe verilmiş ve müddei-i umumi Ruhi Beyefendi mevkuf işçilerin tahliyesini emretmişlerdir.

Bunun zerine mevkuf işçiler derhal tahliye edilmişlerdir.

Aldığımız malumata nazaran bu işçilerin muhakemesi gayr-i mevkuf olarak cereyan edecektir.

(Yeni Adana, 11 Ağustos 1927)

GREV BAşLADI

Grev esnasında bir hadise olmuş, elli kişi tevkif edilmiştir.

Adana-Nusaybin hattındaki Türk müstahdeminin ücretlerine zam istediklerinden evvelce bahs edilmiş, bu hususta kumpanya ile müzakerata başlandığı yazılmıştı. Dn Adana muhabirimizden alarak bervech-i ati derc ettiğimiz telgraftan anlaşıldığına göre bu müzakerat akim kal-

miş, amele grev ilân etmiştir:

Adana, 10-Şimendiferde müstahdem yedi yüz Türk müdür, memur, usta ve işçi tarafından istenen zamaîmi kumpanya kabul etmediğinden grev başlamıştır. Hükümet buna karşı tedabir-i lâzımede bulunmuştur. Posta Yenice'den kamyonla nakl edilecek ve Mersin'e götürülecektir. Cenup postası durmuştur. Katolik Hanna ismindeki makinist greve iştirak etmediğinden makineyi Mersin'e götürmüştür. Bunun üzerine amele hattın üzerine yatmış müteakiben polis müdahale etmiştir. Taharri komiser muavini Memduh Efendi tabancasını çekerek havaya dört el silah atmıştır.

Halepli Alaaddin namında biri de amele tarafından fena halde dövülmüştür. Elli kişi kadar taht-ı nezarete alınmıştır.

(*Milliyet*, 11 Ağustos 1927)

GREVCİLERE YARDIM

Grev ilân eden Yenice-Nusaybin şimendiferi Türk işçilerine Matbuat İşsizleri Cemiyeti ile şoförler nakdi yardıma hazırlanmaktadırlar.

İşçilerin mağdur meslektaşlarına karşı yaptıkları bu yardımı şayan-ı takdir buluruz.

Tatil-i eşgal etmiş olan şimendifer Türk işçilerine verilmek üzere Kilo fabrikası tarafından beş bin yüz altmış altı kuruş cem ve teberru olunmuştur.

Grev hakkındaki tafsilat ikinci sahifemizedir.

(*Yeni Adana*, 13 Ağustos 1927)

ISLAHİYE CİHETİNE HAREKET EDEN KATARLAR YOLDA KALİYOR

Bir tren Mamure'de devrildi. Bir tren de mühim bir tehlike geçirdi. Şimendifer kumpanyası basmakalıp trenlerle halkın canını ve memleketin iktisadiyatını ihmal ediyor.

Dün Meydan-ı Ekbez cihetinde hiç bir katar hareket etmemiştir. Yalnız Meydan-ı Ekbez'den yirmi bir numaralı katar Mamure'ye hareket etmiş ise de tam saat 5:40 da lokomotifyle beraber su vagonu ve furgon

hattan çıkmıştır. Elyevin mezkur lokomotif hat haricinde ve imdada muntazır bir vaziyette bulunmaktadır.

Bunun sebebi ise makinistin mevzu nizamata riayet etmeyerek kata-
ra yol vermiş ve tesadüfen makasın açık bulunmuş olmasından başka bir
şey değildir. Bu katarlarda on beş de yolcu bulunduğu halde çok şayan-ı
şükrandır ki kaza yalnız öndeki lokomotifle furgona münhasır kalmıştır.

11 Ağustos'ta Mamure'den Meydan-ı Ekbez'e doğru hareket eden
22 ve numara katarlar da büyük bir tehlike geçirmişlerdir. Her iki katar
da Ayran'dan Fevzipaşa'ya kadar çok sert bir iniş muntıkasında fren tut-
mayarak mezkur mesafeyi on ve on dört dakika gibi çok az bir zaman
zarfında kat eylemişlerdir. Trenin bu sürat hareketi her halde bir kaza ile
neticelenmek mümkün iken lehü'l-hamd burada dahi bir kaza vukua
gelmemiştir.

Şimendifer kumpanyası terk-i eşgal eyleyen müstahdemînin yerleri-
ne hamallardan ve saireden bir takım gardıvagonlar ve gardıfrenler te-
min etmiş olduğu için bır kazalar tevali etmektedir.

Mersin hattına gelince:

Burası intizamsız dahi olsa yine de muayyen seferlerini yapmaktadırlar.

Burada seyrüseferi temin eden başlıca üç adamdır. Bunların da her
üçü Hıristiyan olup Emin Hanna, Halil Hanna ve Bedros Musullu is-
mindedirler.

Ağcakale (Diyarbakır) ile Mardin cihetinde dahi grevin başladığı ve
şiddetli devam ettiği rivayet olunmaktadır. Adana'dan Meydan-ı Ek-
bez'e kadar mevcut olan istasyonlarda muamele yapacak bir kimse bu-
lunmadığı için bilet yerine bir takım kağıtlar verilmekte ve kondüktör-
le müfettiş Mösyö Serf tarafından imza edilmekte ve parası alınmakta-
dır. Bu biletlerden bir nüshası elimize geçti. Aynen bir suret çıkarıp ya-
zıyoruz:

Cihan gişesi tatil olduğundan

11-8-927 ve 22 katarına muteber olmak üzere bilahare verilmiştir.

Cihan'dan Bahçe'ye 3.üncü mevki, bir yolcu ve 160 kuruştur.

Kondüktör

Müfettiş

Alî

Serf

Görülüyor ki şimendifer idaresi güya katar tahrik etmiş olmak his-sini verebilmesi için böyle sudan tedbirlere tevessül etmektedir. Halbuki yukarıda yazılmış olduğu vechile yalnız iki büyük kaza olmuş ve halkın hayatı elim tehlikelere ma'ruz kalmıştır. Bundan başka trenler vakit ve zamanıyla tahrik ve seyrüsefer temin edilemediği için memleketin iktisadiyatı da elim bir vaziyete düşecektir. Bir taraftan halkın hayatı, bir taraftan memleketin ruh-u iktisadiyatı müteessir olurken kumpanyanın hala esaslı tedabire tevessül etmemiş olduğunu görmekle çok müteessiriz. Şimendifercilik bir sanattır ve bu sanattaki sırrı da yalnız şimendiferciler bilirler. Öyle derme çatma hamallara gardıvagon veya gardıfren kolunu verilerek katar tahrik etmenin sonu korkarız ki çok tehlikeli bir neticeye vasıl olacaktır. Kumpanya şahsi menafiini düşündüğü kadar halkın ve memleketin menafiini de düşünmek zaruretindedir. Halk ve memleket onun amele ve müstahdemîninden değildir ki dilediği gibi evirip çevirsin ve yıkıp devirsin. Bilhassa vukuu bulan kazalardan tahaffuz için bir çare-i acil düşünülmesi; alâkadarının da cümle-i vezaiifindedir.

(Yeni Adana, 13 Ağustos 1927)

HİÇE SAYMAK

Yenice-Nusaybin hattındaki grev devam ediyor. Diğer taraftan gayri-i muntazam bir surette seferler yapılmasına çalışılıyor. Filhakika şimdiye kadar muntazam hiç bir katar tahrik olunamamış yalnız yekdiğerine merbut birkaç vagon raylar üzerinde sürüklenirken görülmüştür. "Sürüklenirken" diyoruz. Çünkü katarlarda ne muamelatı idare eyleyecek memur, ne tehlikeyi bertaraf etmeye muvaffak olacak gardıfren ve makinist var!....

Şuradan, buradan topladığı ehliyetsiz kimselerle katar tahrikine cüret eden şimendifer idaresi layık olduğu ehemmiyetle bilmelidir ki bu iş böyle gelişi güzel döndürülmesine katiyen müsamaha olunamaz.

Vagonların ray üzerinde sürüklenmesi hiç bir vakit trenin sefer eylemekte olduğuna delalet etmez.

Kumpanya, yolcularının hayatını, istirahatini düşünmeye ve hamulede de emniyeti temin etmeye şiddetle mecburdur.

Halep cihetinden gelmekte olan katarların uğradığı akıbet bu mecburiyete ehemmiyet verilmediğini pek ala isbat ediyor. Halkın hayatı, kumpanyanın keyf ve inadı önünde feda ve servetimiz, milli iktisadi baltalamak isteyenlerin eline geçen bu fırsatla mahv edilemez. Esasen öyle bir devre-i iktisadiyede yaşıyoruz ki günlerin değil saatlerin bile büyük kıymetleri var.

Malını, mahsulünü, canını şimdi -iş yapıyor görünmek için- hareket ettirilen katarlara emniyet edemeyen halkın zararı ne suretle telafı edilecektir?...

Kanunun çemberlediği hudut dahilinde grev, grevcilerin hakkıdır. Kumpanya da onları istihdam etmemek suretiyle kendi hakkını istimal eylemekte serbesttir. Fakat böyle gayr-i nizami katarlar tahrik etmekte ve seferleri yapmamakta katiyen serbest değildir. Eğer şimendifer idaresi böyle bir zan ve zehabın esiri bulunuyorsa yavaşça kulağına söyleyelim:

Hat esasen bozuk, acemi ellerle idare edilecek katar her an ve zaman tehlikeye ma'ruz...

Binaenaleyh böyle tehlikeli yollarda, iyi idare edemeyen kimselerle seferi temin ediyormuş gibi görünmek cinayete kadar yolu olan bir hatıradır.

Buna hayatı ve serveti hiçe saymak derler.

Böyle bir hatanın tahsil edeceği bar-ı mesuliyetine ne kumpanya ne de şirket tahammül edemez. Ortada mevzubahis olan hayat ve servettir. Hayat ve servet gibi iki mühim esası itfa eylemek kolaydır. Fakat onu yerine getirmenin ne kadar imkansız ve ne kadar çok müşkül olduğu acaba hatıra getirilmiyor mu?....

Öyle zannederiz ki kumpanya bu hataları göz önünden uzak bulundurmamak gibi bir noktada saplanıp kalmaz.

Kumpanyanın bu hali ve şimendifer nizamatına mugayir olarak seferler tertib etmesi herhalde hükümetin de nazar-ı dikkatini celb etmiştir. Öyle ümid ediyoruz ki malımıza, hayatımıza bedel olabilecek olan bu tehlikeli seferlerin mürettib ve müsebbibleri muaheze edilecek ve kati teşebbüsât ile trenlerde intizam ve emniyet temin olunacaktır.

Muzaffer Timurtaş

(Yeni Adana, 14 Ağustos 1927)

GREV GİTTİKÇE BÜYÜYOR

Mersin ve Tarsus da greve iltihak etti.

Kumpanya için memleketin hayatını ve iktisadiyatını düşünmek zamanı geldi geçiyor.

Son saatte haber aldığımız nazaran tatil-i eşgal eden Yenice-Nusaybin hattı Türk işçilerine tatil-i eşgal etmeyen Mersin ve Yenice istasyonları işçileri de iltihak ederek grev ilân etmişlerdir. Bu suretle bundan sonra Mersin'e ve Tarsus'a da tren gidip gelmeyecektir. Bu vaziyet karşısında kumpanyanın son nokta-i istinadı kırılmış ve bilhassa memleket iktisadiyatının can damarı da durmuş demektir. Şu sırada sevkiyat ve nakliyatın durmuş olması ise bize ne azim zararlar getireceği şüphesizdir.

Dün de yazdığımız vechile kumpanya bir taraftan seyrüseferi kâfi derecede intizamla temin edemedikten başka bir taraftan da naehil ellerde seyrüseferi temin etmeye çalışmasını memleketin hayatı ve ihracatı için çevrilmiş darbeden başka bir mahiyette zannetmiyoruz. Daima atıl, yarı bozuk bir vaziyette tedvir edilen Nusaybin hattı umuru şu suretle büsbütün çığırından çıktı. Buna bir de Mersin hattının greve iştirakı inzimam edince artık tehlikenin nereye kadar varacağını tahmin etmek zor etmek değildir.

Binaenaleyh bu vaziyet karşısında kumpanyaya düşen vazife şudur:

1- Ehliyetless ellerden şimendifer idaresini alıp ehil ve muktedir ve bu işlerde mütehassıs ellere tevdi etmek

2- Bir an evvel seyrüseferi temin edip memleket iktisadiyatını daha ziyade hanel ve hasara ma'ruz kalmaktan suret-i katiyede ictinab eylemektedir.

Bunun için de kendi emelesiyle uzlaşmak, onlara mülayim gelecek şeraitle hem kendini hem de bilhassa memleket menafiini daha büyük tehlikeneden kurtarmak gerektir. Bizim esasen işçiye mülayim bir tarz-ı cereyan takip etmiş olmağımızdaki sebeb de yalnız budur ve yalnız memleketin hayatı ve iktisadiyatıdır. Kumpanyanın bu gayelere taarruz teşkil eden taannüd ve ısrarını da elbet alkışlayamayız.

Bir İçtima

Dün saat on altıda vali vekili Raif, polis müdürü İbrahim, Yenice-

Nusaybin nafıa hat komiser muavini Asım Beyler mıntıkamız Halk Fırka müfettişi Hilmi Beyefendi nezdinde içtima etmişlerdir. Bu içtimanın grev meselesiyle alâkadar olması muhtemeldir.

(Yeni Adana, 14 Ağustos 1927)

GREV HALA BÜTÜN ŞİDDETİYLE DEVAM EDİYOR

Trenler hareket edemiyor ve edenler de ileri gidemiyor.

Yollarda sükunet ve asayiş mükemmeldir. Hatta tahribat yoktur. Grevciler kimseye müdahale etmiyorlar.

Grevcilerin Miktarı 650' den Bin İki Yüze Baliğ Olmuştur.

Grev sakın ve hattâ gittikçe daha ziyade vüsat ve şumul peyda eden bir vaziyetle devam ediyor. Bir iki gün evvel mağduru ancak altıyüzel-li kişiden ibaret olan grevciler bugün binikiyüze baliğ olmuştur. Artık yolların şimendiferin hareket ve faaliyetine dair hiç bir eser-i mişvar değildir. Her taraf ıssız ve tenha... Amele ne bir taşkınlık yapıyor ne de kumpanyanın göstermek istediği hareket ve faaliyete müdahale ediyor. Bununla beraber kumpanya hala vurdum duymazlıkta berdevam. Bugün Emin Hanna Bey idaresinde sadece bir makine ile iki vagon Mersin'den gelmiştir.

Mamafih posta baş müdiriyyetinin de kısm-ı mahsusumuzda münderic posta teşkilâtı faaliyetine nazaran Mersin'le Adana ve Yenice arasında badema hiç bir sefer yapılması mümkün olamayacaktır.

Emin Hanna veya Halil Hanna gibi bir iki adamın ferdi gayretiyle ise seyrüseferin temin edilmiş olacağına bir tek adamın bile inanması müşküldür.

Esasen bu bir iki adamın temin edeceği seferlere de kimse emniyet edip de şimendifere binemez. Nasıl emniyet edilsin ki bu tedbir sadece basma kalıp, zahiri bir tedbirdir. Bu itibarlardır ki bugün yapılmış olan kırık dökük bir sefere bakıp da nihayet faaliyet-i matlubenin gösterilmiş olduğuna kimse inandırılmaz.

Şimendifer kumpanyası daha ziyade cezri tedbirler bulmalı, her halde halkın hayatını ve memleketin iktisadi menafîini bir an evvel korumak çaresine tevessül etmelidir.

Gördüğümüz vaziyet hiç de kumpanyanın lehine sayılamaz. Hiç bir

mazeret yoktur ki kumpanyayı haklı göstermeye sebep teşkil edebilsin. Her şeyden evvel kumpanya bu noktayı bilmeli ve kendi aczini, hatasını idrak eylemelidir.

Bu şerait içinde nakliyat temin edilemez. Edildiği kabul olursa bile emniyet ve itimadı calib eden bir vaziyet hâsıl olmuştur denilemez. Kimse ne canını ne de malını şimendifere emniyet edemiyor. Çünkü buradan bin bir teşci ve teşvik ile hareket eden bir katar ya Toprakkale’de, yahut daha ileride duruyor işlemiyor.

Bittabii içindeki mal ve can da beraber.. O halde sorarız, bunun adına seyrüsefer ve muntazam nakliyat demek nasıl mümkün olur?

İşte hadiseler meydandır:

Mamure’de hattın çıkmış olan katarın hareketine salim bir vaziyet vermek ve evvel be evvel onu kurtarmak için giden imdat treni bile susuz kalmış ve makinelerle yolcu arabalarından bir kısmını almış ve ancak avdete imkan bulabilmiştir.

Dün Adana’dan iki makine ile Mamure giden katar da kezalik susuz kalarak Osmaniye’ye gelmiş ve su almak imkanı olmadığından katar orada beklemeye mecbur olmuştur.

Bu katarın makinecileri ve sair işçileri de pek ziyade perişan ümitsiz bir halde bulunduklarından onlar bile grevcilere iştirak temayülü izharından hali kalmamışlardır. Artık hiç bir taraftan katar tahriki imkanı kalmadığı için Ciharı ile Adana ve Mersin ile Adana arasındaki otomobil seferleri yapılmaktadır. Kumpanya henüz Mamure’deki hattın çıkan makine ile vagonları kurtaramamıştır. Bu vaziyetle hiç bir şüphe yok tehlike büyümüyor ve bu, kumpanyadan ziyade halkı ve memleketi mu-tazarır ediyör.

Kumpanya nafiye yere öteye beriye müracaatla grevcilerin kumpanyayı serbest mesaisinden alıkoyduğunu söyleyip durmasın. İşte yollar da bir tek asayişsizlik bile yoktur. Hattın her tarafı sağlamdır. Ve tek küçük bir tehlike ikına dahi imkan-ı mutasavver değildir. Grevciler sakit ve asude bir ümid ile neticede haklarına ve galebelerinin intizar etmektedirler. Kumpanya için de bu sükunetli vaziyetten bilistifade seyrüseferleri tanzim etmek lâzımdır. Onun elini kolunu bağlayan yoktur. Fakat galiba kumpanya bu vaziyeti kendi menafiini haleldar etmekten ziyade memleketin menafiine daha büyük bir darbe mahiyetinde gördüğü

için bu zarara karşı kendi zararını unutup, ihmal ve iğmaz ediyor. Bunu başka suretle tefsir edemeyiz. Böyle olmasa idi kumpanya memleketin zararına olan bu vaziyete karşı çoktan kati ve ciddi tedabir ittihaz ederdi. Ve seyrüsefer de şimdiye kadar mecra-yı intizamına girmiş bulunurdu.

Halbuki kumpanya el'ân ataletinde berdevâmdır ve mevcut keşmekeş de el'ân mütezayid bir süratle tehlike ve zarar tevliid etmekten hali değildir. Hükümet bir an evvel bunun önüne geçilmesi için el atmalıdır. Kumpanyayı kendi haline bırakmak işçiler namına değil, fakat memleket namına zarara göz yummak gibi bir şey olur.

(Yeni Adana, 15 Ağustos 1927)

YENİCE-NUSAYBİN HATTINA AİD MÜTEFERRİK HABERLER

Grev devam ediyor. Hadise yoktur. Kumpanya hala nokta-i nazarında musır ve memleketin iktisadiyatı olabildiği tehlikeye ma'ruz bulunmaktadır.

Acaba Hakikaten Afyon'dan bir Şimendifer Taburu Gelecek mi?

Mersin grev hadisesi günün mühim bir meselesi oldu. Filhakika memleket iktisadiyatı için pek elim bir vaka demek olan bu vaziyeti günün en mühim meselesi olarak telakki etmekte haklıyız. Bugün ortada iki mesele vardır; birisi Türk işçilerin vaziyeti, diğeri de memleketin iktisadiyatıdır. Bir lahza için Türk işçilerin ayaklar altına alınan hukukunu müdafaadan feragat etmiş olmayı kabul edelim. Fakat memleketin iktisadi vaziyetinde başlayan buhranı ihmal etmek nasıl mümkün olur; ortada bir de gazetecilerin yazdıkları haber var ve izam edilmiş bir takım şeylerdir, diyenler şüphe yok ki memleketin iktisadi vaziyetinde hâsıl olan bu buhranı göremeyecek kadar dar kafalı ve mahdud fikirli ve yahut şahsî menfaatine düşkün kimselerdir. Yoksa bu vaziyet karşısında memleketin uğradığı zararı düşünüp müteessir olmamak nasıl mümkün olur?

Bu günler, umur-ı ticariyenin pek çok faaliyete arz-ı iftikar edebileceği günlerdir. Memleketin mahsulü meydanda, pamuk hemen hemen pazar-ı ticarete getirilecek bir halde. Fakat buna rağmen vesait ma'dud,

vesaitte emniyet mefkud bulunmaktadır. Grev hadisesi devam ettiği müddetçe bu meseleyi en hurde teferruatına kadar her gün, her saat tedkik ve tahkikden bir an fariğ olmayacağız. Çünkü bu bir şahs veya eşhas meselesi değildir; bir memleket meselesidir. Bu öyle mühim hatadır ki memleketin bütün umur-u iktisadiyesi bunun içindedir.

Biz grev hadisesini derpiş ederken dâima bu kanaatle, bu tehlike-i iktisadiyeye çaresaz olmak kanaatiyle çalıştığımız gibi bu gün de aynı his ve kanaati perverde etmekteyiz.

Grevin hal-i hazırda aldığı şekle gelince:

Bu el'ân şiddetle devam etmektedir. Bilhassa Islahiye cihetine dünden beri hiç bir tren yoktur. Vaktiyle teavün etmiş teşkilâtı tesis ve idare eylemiş olan Yenice Mevkıf Müdürü Tahir Bey de umum rüfeka-yı mesaisiyle beraber terk-i eşgal ve grevcilere iltihak eylemiştir.

13 Ağustos tarihinde Adana'dan hareket eden 23 numarolu katar yolcuları yirmi gün sonra tekrar Adana'ya avdet eylemiştir. Bu yolcular trenin susuz ve ekmeksiz geçen felaketli günlerinin tazminatını kimden arayacaklarını düşünmektedirler.

Şimdiye kadar greve iltihak etmeyen Mersin memurlarından büyük bir grup da Adana'ya gelerek grevcilere iltihak eylemişlerdir. Hal-i hazırda yalnız Tarsus mevkıf memuru iş başında bulunmakta ve üç Hıristiyan tarafından şimendifer tahrik ve sevk ve idare olunmaktadır. Mamafih hayatı bu adamların idaresine tevdi etmekten korkan halk şimendifer seyahatine otomobil yolculuğunu tercih etmektedir.

Grev esnasında Osmaniye'de tuhaf bir hadise olmuştur. İnsan böyle ciddi mesail arasında bile bazen bu kabil komik hadiselerle tesadüf ediyor. Müdiriyyet muavini Mösyö Gotiye Osmaniye'de iken greve muhalif olan katar müstahdemînine ekmek getirmek üzere Osmaniye'de tren-den inmiş ve şehre gitti. Alacağını alıp dönmek istediği sırada evvela bindiği otomobil şoförünün kayıp olduğunu görmüş. Sonra da istasyona gelince makinisti yerinde bulamamış!

Şüphe yok ki bunlar da grevcilere iltihak etmişlerdi. Bu anlaşılınca Mösyö Gotiye makam-ı vilayete müracaat ederek makinistin derdest ve şimendiferin hareket ettirilmesi esbabının istikmalini rica etmiş lâkin Vali bey meydanda makinistin derdestini mucib bir sebep olmadığını beyan ederek hattâ makinisti taharriye bile lüzum görmemiştir. Bittabi

tren de yoluna bu vaziyetle yoluna devam edememiştir. Hülasa grev, devam ediyor ve bu gidişle de devam edecek gibi görünüyor. Acaba hükümet buna karşı nasıl bir tedbir almak niyetindedir? İşittiğimize göre Afyon Karahisar'dan bir şimendifer taburu geleceği söylenmektedir.

Gerçi bu musib bir tedbirdir. Fakat itiraf etmelidir ki cezri bir tedbir değildir. Asıl mesele, bir an evvel kumpanyayı ehil ve muktedir amele ve işçi marifetiyle şimendiferleri sevk-i tahrike mecbur etmektedir.

Böyle olmazsa şimendifer idaresindeki bu tedbirsizlik devam edecek ve binnetice memleketin iktisadiyatı dahi bu badire içinde hicab ve muzmahil olmuş olunacaktır.

Afyon Karahisar'dan geleceği şayi olan bu tabur hakkında vali vekili Raif Bey'in malumatına müracaat ettik. Böyle bir şeyden haberdar olmadığını söylediler. Mamafih buna ihtiyaç bulunduğu ve bu taburun gelmesini çok şayan-ı arzu olduğunu da ilave ettiler.

Grevcilerle kumpanya arasında bir guna tavassut vuku bulmuş veya bu babda ittihaz edilip edilmemiş olduğuna dair vaki olan suale cevaben de yalnız hattın tahribattan vikayesi için tedabir ittihaz edildiği ve başka bir şey yapılmamış olduğu beyan olunmuştur.

Türk İşçi Murahhaslarının Asım Bey'e Cevabı

Asım Bey ne demişti, murahhaslar ne diyorlar?...

Hat komiseri vekili Asım Bey tarafından vali vekili Raif Beyefendinin tahriri suallerine verilen cevapta "Cebel-i berekete aid bulunan Toprakkale ve Mamure'de bazı ufak tefek hasarat vukuu bulduğu Mamure'ye gelen bir trenin de gece esnasında makas başına geldiği esnada makinistin kurnazcasına açık bırakılan makas iyice muayene edememesinden zuhura geldiği ve bunda da kaldırılması için birkaç gün gönderilen imdat treninin oradaki işçilerinin muhalefeti yüzünden avdet ettiği, evvelki gün de Toprakkale'de telgraf hatlarının kesildiği ve bazı su depolarının tahrib edildiği ve bu yüzden Halep'e ve Mardin'e ve İskenderun'a trenlerin edilemediği" bildirilmiştir.

Serâpâ hakikatten ari olan bu beyanat bervech-i ati tekzib ve tavzih olunur. Şöyle ki:

1- Toprakkale ve Mamure'de hiç bir hasarat vaki olmamıştır. Bu ci-
het, hattın teftişi esnasında refakatimizdeki polis efendinin defter-i müşa-
hedatıyla sabittir. Ve bunu müeyyid bir de zabıtname tanzim edilmiştir.

2- Mamure'de hattan çıkan tren geceleyin değil, gündüz çıkmıştır. Bunda ise münhasıran makinistin hatası amil olmuştur. Filhakika başında kimse bulunmayan ve makas civarına gelmiş olan bir tren evvel emirde durdurulmak ve makas muayene edildikten sonra geçirilmek lâzımdır ki makinist bunu yapmamıştır. Bundan dolayı da kaza vukuu bulmuştur. Bunda grevcilerin alâkası neden olsun?

3- Osmaniye'ye gönderilen imdat treni ise grevciler tarafından vaki olan muhalefet dönmemiştir. Tarafdan suyu bitmiş, su almak imkanı da olmadığı için avdete mecbur olmuştur.

4- Toprakkale'de telgraf tellerinin kesildiği ve bazı su borularının tahrib edildiği de külliyyen bâsıl ve esastır. Böyle bir hareket grevciler tarafından yapılmadığı gibi hariçten hiç bir kimse tarafından da ika edilmemiştir. Ancak telgraf hatlarının muhabereye vasıta olamamasından dolayı kırılmış olduğunu zan edince münhasır istasyonlarda kimse bulunmayıp muamelat-ı telgrafiyenin idare edilmemesindendir.

Bütün bunlara nazaran Asım Bey'in de kumpanyayı tervickar bir hat-ı hareket takip ettiğini ve ameleyi nahak yere hükümetin nazarında kabahatli müttehem gibi göstermek istediğini zan ediyoruz. Onun bu hareketine bir şey diyemez. Fakat işte bir meydan siz her hangi bir tahkikat ile mumaiylehin iddiası sabit olduğu takdirde her şeye razıyız. Fakat hakikat-i hal böyle olmadıktan sonra efkâr-ı umumiyeyi ve hasseten hükümet-i mübeccelemizi aleyhimize tahrike vesile olacak bu gibi asılsız şayiaları çıkarmakta ne mana vardır? Biz hakkımızdan eminiz ve hükümetimizden bu hakkın istirdadı için böyle sükunetle neticeye muntazır olduğu müddetçe bize müzahir olacağından eminiz. Binaenaleyh ifadat-ı vakıayı red ve tekzip ile bu mektubumuzu neşrini rica ederiz.

Türk işçi Murahhasları

Halil, Alaaddin, Nuri

(Yeni Adana, 16 Ağustos 1927)

GREVCİLERİN ŞAYAN-I TAKDİR BİR HAREKETİ

Haklarının verilmemesi yüzünden grev yapmış olan Yenice-Nusaybin hattı müdür, memur ve işçileri Islahiye'den avdet eden trenin Mamure'de kalmasından dolayı tehir edecek olan Islahiye cihetine aid pos-

talari kendi keselerinden para vererek araba tutmuşlar ve trendeki postayı memur-ı mahsusunun nezareti altında ve sırtlarında arabaya nakl eyleyerek mahalline yetiştirmişler, Osmaniye'ye kadar sevk etmişlerdir. Türk işçilerin şu hareketini şayan-ı takdir görürüz.

(Yeni Adana, 17 Ağustos 1927)

GREVİN TESİRİ BÜYÜYOR VE MEMLEKETTE BİR BUHRAN TEVLİD EDİYOR

*Münakalat yok. Pahalılık başladı. Fabrikalar mahrukatsızlıktan iş-
leyemeyecek.*

Ticaret odasında içtima yapıldı. Vekaletlere telgraflar yazıldı.

*İhraç mevsiminde ve pamuğun pazara sevkı hengamında şimendifer
idaresinin bu lakaydisi çok şayan-ı dikkattir.*

Şu zaman Adana için tam bir ihraç mevsimidir. Hububat sevk edil-
mekte olduğu gibi pamuk da birkaç günden beri pazara çıkarılmıştır. Ve
peyderpey ihraç edilecek bir hale konulmaya başlanmıştır. Bir taraftan
malum olan ihracat eşyamızı sevk edebilmek ve diğer taraftan henüz fa-
aliyete geçmiş olan fabrikaların muhtaç oldukları mevad-ı ihrakiye
temin edebilmek için münakalatın muntazaman devamına şiddetle ihti-
yaç vardır.

Münakalatın tevakkufa uğraması bu zaruri iktisadi sebeplerle bera-
ber Adana'da hayat pahalılığı itibariyle de ayrıca mühim tesirler yap-
maktadır. Bu tesirleri tabiatıyla layık oldukları ehemmiyetle derpiş eden
alâkadar ve müstahsiller nazar-ı itibara alarak iktisad muntaka müdiriye-
tine tahriri ve şifahî müracaatla bir an evvel münakalatın teminini rica
etmişlerdir. Esasen vaziyet-i iktisadiye üzerinde mühim tesirler yapan
münakalat keyfiyeti iktisad müdiriyyetince nazar-ı itibara alınarak vila-
yet nezdinde teşebbüsatta bulunulduğu gibi keyfiyet-i ehemmiyetle de
Ticaret Vekalet-i Celilesine arz edilerek bir an evvel münakalatın tem-
ini istirham olunmuştur. Haber aldığımız göre heyeti iktisad müdiriye-
tine müracaatla münakalat meselesi üzerinde teati-i efkar etmişler ve bu
meseleyi daha şümüllü ve etraflı görüşmek üzere öğleden sonra saat
dörtte ticaret odasında ve borsa ve ziraat odası heyetleriyle müştereken
bir içtima akd edeceklerini haber vermişlerdir. Bu içtima muayyen sa-

atte yapılmış ve bir çok muteber fabrikacılarla erbab-ı ticaret de balada zikr edilen heyetlerin içtimaina iştirak etmişlerdir.

İçtimada münakalat-ı ticariyenin devam etmemesinden hâsıl olan vaziyet etraflı bir surette tetkik ve münakaşa edilmiş, neticede memleketin selamet-i iktisadiyesi namına münakalatın acilen temini hususunun hükümetten istirhamına karar verilmiş, Ticaret, Nafia, Dahiliye ve Ziraat Vekaletlerine telgrafla müracaatta bulunulduğu gibi bu telgrafın birer suretinin de Vilayet-i Mıntıka-i İktisad Müdiriyeti ve Ziraat Baş Müdiriyetine verilmesi karar-ı vaki cümlesinden bulunmuştur.

Çekilen telgraf suretini de aynen derc ediyoruz:

Yenice-Nusaybin hattı üzerinde devam eden grevin bais olduğu zaruret esasen (...) iktisadiyatı (...) azim müşkilata ilga etmiş ve ihracat muamelatı ve memleketin ihtiyacından olan ithalat işleri külliyyen tevakuf etmesiyle memleket iâşesi taht-ı tehdidde olduğu gibi mahrukatını celb edemeyen fabrikalar tatil-i faaliyete mecbur kalmak vaziyetine düşeceklerinden henüz başlayan pamuk hasadının fabrikalarda işletilmesi memleketin en mühim bir mahsulünün ihracatının tehhürünü intac edeceğinden halik müşkilatına inzimam eden muayyen bir istikbalin tehdidatı bais-i heyecan olmaktadır.

Binaenaleyh ticaret, ziraat odalarıyla borsa encümeni azalarının ve en yüksek çiftçilerimizle fabrikatörlerin iştirakiyle akd edilen içtimainda mezkur hat üzerindeki münakalat-ı ticariyenin sürat-i mümkün ile temini hususunun makam sahiplerinden istirham edilmesi kararlaştırılmıştır. Arz-ı ta'zimât olunur efendim.

Ticaret Odası Reis-i Sanisi Mühendis Ziya

Ziraat Odası namına Borsa Reisi Arifzade Asım Feyzi

Şimdiye bütün bunlardan anlaşıldığına göre memleket mühim bir buhran karşısında kumpanya hala atalet ve lakayda devam edecek mi?

(Yeni Adana, 17 Ağustos 1927)

ŞİMENDİFER KUMPANYASI MEMURLARINI AZLEDİYOR

Şimendifer idaresi greve iştirak eden bazı memurîn ve müdürana azl olunduklarına dair bir ihbarname göndermekte ve bu suretle kumpanya- da alâkaları kalmadığı bildirilmektedir.

(Yeni Adana, 18 Ağustos 1927)

ADANA GREVİ

Demiryolları Müdür-i Umumîsi Ne Diyor?

Demiryolları müdür-i umumîsi Muhtar Bey dünkü trenle şehrimize gelmiştir.

Mumaileyh bir muharririmize Adana grevi hakkında şunları söylemiştir:

-Adana'da bir grev yoktur. Bu, bazı şimendifer memurlarının grev teşebbüsünden başka bir şey değildir. Son günlerde çalışmak istemeyen amelenin diğer arkadaşlarını greve teşvik etmekte bulunduklarını, bazı demiryolu edevatını da tahrib ettiklerini biliyorum. Bu teşebbüsü izale için mahallinde tertibat-ı lâzime alınmıştır. Birkaç gün zarfında mesele kalmayacaktır. İstanbul'da birkaç gün kalarak bera-yı teftiş Samsun'a gidecektir.

Mamafih aldığımız malumata nazaran, Muhtar Bey Samsun'dan evvel Adana'ya da gidecektir.

(Vakit, 18 Ağustos 1927)

GREV HALA DEVAM EDİYOR

Murahhaslarla müzakereye yeniden başlanacak.

Müdür-i umumî Mösyö Fulye'nin hakikati görerek işçi hakkını teslim edeceğini ümid ediyoruz.

Hatta grev eski şiddetiyle devam ediyor. Dün Halep'ten şehrimize gelen müdür-i umumî Mösyö Fulye işçi murahhaslarıyla müzakereye başlayacak ve bugün on altıda makam-ı vilayette ilk içtima yapılacaktır.

Hatta vukuu bildirilen tahribat hakkında malumat edinmek üzere Islahiye'ye gitmiş olan amele murahhaslarından Alaaddin Bey hatta hiç

bir eser-i tahrib görmemiş ve bunun uydurma olduğunu anlamıştır. Bütün grev sahasında işçiler hal-i sükunettedirler. Yollarda, telgraf tellerinde, depolarda hiç bir suretle tahribat yoktur. Grevciler sükunetle neticeye ve haklarının teslim olunmasına intizar eylemektedirler. Müdür-i umumî Mösyö Fulye'nin hakikati görerek işçi hakkını teslim ve kabul eyleyeceğini ve şu suretle de bugünkü müzakere esnasında buna bir çare-i hal bulacağını ümid etmekteyiz.

(Yeni Adana, 20 Ağustos 1927)

AMELENİN HÜSN-Ü NİYETİNE RAĞMEN MÜZAKERE AKİM KALDI

Bizce en kestirme yol doğrudan doğruya amele ile anlaşmaktır.

Mösyö Fulye bu meselede yalnız kumpanyasına değil memleketimize de aynı dürüstü-i efkârı göstermiş olacaktı.

Evvelki gün daire-i vilayette bazı zevatın huzuruyla ve umumî direktör Mösyö Fulye'nin iştirakiyle bir içtima akd edilmişti.

Bu içtimada cereyan eden müzakere safahatı da netice itibariyle makamata müncer oldu. Bunun böyle olacağını ise biz daha evvelden takdir ve tahmin ediyorduk. Nitekim de o öyle oldu. Filhakika bir kere bu içtimai akd eden zevat arasında amelenin bugünkü tarz-ı hareketini makul görmeyenler hennen hemen ekseriyeti teşkil ediyorlar.

Binaenaleyh bu zevat huzuruyla akd edilen içtimada Mösyö Fulye'nin edineceği nihai fikir, muhakkaktır ki kumpanyanın nokta-i nazarında zarardan başka bir neticeye varmazdı. Ve öyle oldu. Bu vaziyet karşısında bizce en kestirme yol bizzat amele murahhaslarıyla görüşüp meseleyi bu suretle bir fikr-i rabt eylemektir. Bilhassa bu meselede Halk Fırkası muntaka müfettişi Hilmi Beyefendinin tavassutunun azami hayırhahlıkla ve bîtaraflıkla maruf olacağını bildiğimiz için bu işte kemal bir rol oynamasını çok şayan-ı temenni görürüz.

Biz grev meselesinde doğrudan doğruya kumpanyayı kabahatli mevkiinde görmekteyiz. Kumpanya bu meselede dürüst bir nokta-i nazar takib etmiş olsaydı muhakkak ki greve esasen meydan verilmezdi. Veya meydan verilmiş olan hadise bir an evvel nihayetlendirilirdi. Halbuki kumpanya hiç de dürüst olmayan harekâtıyla bu hadisede bizzat amil ol-

duğu gibi devamında dahi münhasıran kendisi mesul mevkidedir. Şu halde Mösyö Fulye bilmiş olsunlar ki kumpanya uhdesine düşen mesuliyetten bir vechle kendi kendisini tecrid ve tebriye edemeyecektir. Bu mesele hakkında tedkikatta bulunmak üzere Nafia Vekili Behiç Beyefendinin Adana'ya geleceğini işitiyoruz. Şüphe yok ki o zaman da bütün bu hakikatleri vuzuhuyla söyleyeceğiz. Çünkü bu mesele bir vatan ve bir vatandaş meselesidir. Bu bir vatan meselesidir: filhakika şimendiferin hareketinden veya hareketsizliğinden zarar gören münhasıran memlekettir; bu memleketin ticareti ve iktisadiyatıdır. Nitekim şu birkaç gün içinde meydana alan tehlike başlangıçlarını hemen hemen gözümüzle görüyoruz.

Memleketimizde ise elim bir pahalılık başlamak üzeredir. Fabrikalar ise mahrukatsızlık yüzünden durmak tehlikesiyle karşı karşıya bulunuyorlar. Pamuklar yetiştii. Fakat ne istemeye, ne de sevk edilmeye imkan var. Buna rağmen şimendifer duruyor. Ve bittabii bununla beraber memleketin iktisadiyatı da duruyor. Bu nokta-i nazardandır ki grev meselesini bir vatan meselesi zannetmekte yerden göğ'e kadar kendimizi haklı görüyoruz. Aynı zamanda bu mesele bir vatandaş meselesidir de... Çünkü bu sevkiyat ve nakliyatın durgunlaşmasından fiilen ve şahsen mutazarrır olan o kadar hemşehrilerimiz vardır ki bugün çok calib-i dikkat görünen şu hadise karşısında hareketsiz ve kudretsiz bekleyip durmaktadır. Daha sonra bizzat Türk işçileri düşünmek ıstırarındayız. Bu da bizim için bir vatandaşlık vazifesidir. Hülasa bir taraftan vatan ve bir taraftan vatandaş menafii itibariyle grevin bir an evvel hitama ermesi matlub ve mültezim bulunmaktadır. Bu ise dediğimiz gibi ancak amelenin hukukunu meşru ve hareketini makul görerek tavassutla meseleyi bir fikr-i itilafa bağlamaya mütevakkıftır.

Mösyö Fulye belki memleketimizin bu ıstırarı vaziyetini düşünmez, yine de bu iktisadi hadisenin vahim neticesi onu alâkadar edemez. Fakat böyle olmakla beraber binnefs kumpanyanın dahi zarar etmiş olmasına göre artık bu hususa acil bir tedbir bulmasına ancak intizar edilebilir. Biliyoruz ki bugün kumpanyada bulunan hatırı sayılır bazı Türk memurlar amelenin bu davasını hiçe çıkarmak azmiyle çalışmaktadırlar.

O sebebledir ki kumpanyanın göstereceği fikr-i itilafı hoş göremezler ve bunun için de her an amele aleyhinde kumpanyayı teşci ve teşvik-

ten hali kalmazlar. Fakat kumpanya, vatandaşlarının ve arkadaşlarının menafii şahsi endişelerinin dūnunda gören bu adamlara fazla itimad göstermemelidir. Hatta çok iyi hatırladığımızı göre grev meselesinde bu şahısların maddi tesirleri de çok büyük bir amil olmuştur. Bunlar, hatta amelenin herhangi bir arbedeye veya vukuata meydan vermesini bile hoş görürler. Çünkü bu suretle amelenin istihsal-i hakkı için gayr-i meşru bir tarık-i hareket takip etmekte olduğu fikrini ileri sürmeye bir vesile zuhur etmiş olur. Fakat Türk amelesi çok vakarlıdır ve çok vatanperverdir.

Yüzünde nikab olmayan bu insanların içleri çok saf ve temizdir. Onlardan hıyanet, onlardan zarar memul olamaz. Amele sadece haklarını istiyorlar ve bunun için yapabildikleri de münhasıran grevdir.

Bundan başka ise hiç birini yapamadılar. Yapmıyorlar.

Tekrar ediyoruz. Mösyö Fulye'nin bu meselede ibraz edeceği hüsn-i niyet amele için mucib-i emniyet olacağı gibi bizim için de en mühim hüsn-ü hareket teşkil edecektir.

(Yeni Adana, 20 Ağustos 1927)

YENİCE - NUSAYBIN HATTINDAKİ TATİL-İ EŞGAL

Tatil-i eşgal yapan amelenin istediği, Türkiye Cumhuriyeti dahilindeki diğer arkadaşları derecesinde para alabilmekten ibarettir. Kumpanyanın bu mutalebatı henüz kabul ve is'af etmemesi hasebiyle başlayan grevin devam edeceği anlaşıyor.

Bir müddet evvel Yenice-Nusaybin hattında şimendifer amelesinin ilân ettiği tatil-i eşgalın hitam bulduğuna aid bazı şayialar deveran etmekte idi. Adana'dan gelen son haberlere nazaran mezkur tatil-i eşgal hitam bulmamış, bilakis tevsi etmiştir.

Nafia Vekaleti demiryollar müdür-i umumîsi Muhtar Bey'den sonra Nafia Vekili Behiç Bey dahi Adana'ya gitmiş ve tatil-i eşgal hadisesini mahallinde tetkik ederek icab eden tedabiri ittihaz etmişlerdi.

Bununla beraber şimendifer kumpanyasının, amelenin ücret hususundaki mutalebatını henüz kabul etmemiş olmasına mebni tatil-i eşgalin devam edeceği anlaşılmaktadır. Vaziyetten sarahaten anlaşıldığına göre şimendifer amelesinin mutalebatı kumpanyaca kabul edilinceye

kadar tatil-i eşgal devam edecektir.

şimendifer amelesinin ücret hususundaki mutalebatı kumpanyaca gayr-i kabil-i is'af bir halde değildir. Amele ücretlerine gayr-i kabil-i kabul bir derecede zam talebi gibi bir talep de bulunmamaktadır. şimendifer amelesinin istediği şudur:

Türkiye Cumhuriyeti hududu dahilinde bulunan diğer şimendifer hatlarında çalışan ameleye verilen ücretle, Yenice-Nusaybin hattında çalışan şimendifer amelesinin aldığı ücret arasında büyük bir fark vardır. Yani Yenice-Nusaybin hattında çalışan ameleye verilen ücret, memleketimiz dahilinde bulunan diğer demir yollardaki ameleye verilen ücretten pek azdır. Tatil-i eşgal yapan ameले işte kendi ücretlerinin de diğer hatlarda çalışan amelenin aldığı ücret miktarında olmasını istemektedir. Bu talep bittabi ne gayr-i makuldür, ne de mantıksızdır. Kumpanyanın bu talebi is'af etmemesi ve ameleyi pek cüzi bir ücret mukabilinde çalıştırması tatil-i eşgalın zuhuruna nasıl sebeb olduysa, ameले mutalebatının is'af edilmemesi dahi devamını intac eyleyecektir.

Amele Tahripkar Değil:

Tatil-i eşgal yapan amelenin herhangi bir suretle bir tahribat yapmaya ve tecavüzde bulunmaya matuf hiç bir hareketi görölmemiştir.

Yalnız bir defa Adana'dan Halep'e hareket edecek tren lokomotifin önüne tatil-i eşgal yapan işçilerin ailesi yattığı gibi Mersin'e tahrik edilen bir trenin lokomotifi önüne dahi tatil-i eşgal yapan işçilerden bazısı yatmıştır. Fakat bu hareketlerde herhangi suretle hiç bir vaka zuhur etmemiştir.

Grevci Ameleye Müzaheret Gösteren Arkadaşları:

Yenice-Nusaybin hattında tatil-i eşgal yapan şimendifer amelesinin harekâtına imtisalen Yenice-Mersin hattı amelesi dahi tesanüd ve müzaheret grevi yapmış, bu greve dahi Ağustos'un on dördüncü günü başlamıştır.

Mardin hattında çalışan amelenin dahi aynı suretle tesanüd ve müzaheret grevi yaptığına dair bazı haberler gelmektedir. Bu son haberin derece-i sıhhatini tamamen tayin ve tesbit henüz mümkün olmamıştır. Halep hattında çalışan işçilerin kısm-ı azamisini Türk olmayan işçiler

teşkil ediyor. Bu işçilerin dahi işçilik tesanüdüne istinaden grev yapacakları musırane söylenmektedir.

Bir İşçinin Gösterdiği Tesanüd ve Müzaheret:

Şimendifer kumpanyası müdiriye muavini Mösyö Gotiye, grevcilere müzaheret göstermemiş olan bazı ameleye ekmek tedarik etmek için Osmaniye istasyonunda trenden inmiş ve bir otomobile binerek şehre giderek çarşıdan bazı erzak almış. Yine otomobiline binerek avdet etmek isteyen Mösyö Gotiye şoförünün savuşup gittiğini görmüştür. Mösyö Gotiye bundan sonra ne yapıp, yaparak istasyona gelmiş; fakat kendisini Osmaniye'ye getiren lokomotif makinistinin dahi savuşup, gittiğini anlamış ve bittabi hayrette kalmıştır. Tam bir patron zihniyetine malik olan Mösyö Gotiye Vali beye müracaat etmiş, iş başından ayrılan makinistin derdestini talep etmiş, halbuki Vali bey, ortada bir tecavüz ve bir cürm mevcut bulunmadığından makinistin derdestini icab edecek hiç bir hareket olmadığını cevaben bildirmiştir. Bunun üzerine Mösyö Gotiye Osmaniye'de kalmıştır.

Hükümetin Tasavvurâtı Hakkında:

Deveran eden şayialara nazaran hükümet Afyon Karahisar'dan Yenice-Nusaybin hattına şimendifer amelesi göndermek istemektedir. Bu ameleye Afyon Karahisar'da bulunan bir şimendifer taburu efradından ve bittabi şimendifer ameleliği yapacak askerdendir. Nafia Vekaleti demir yollar müdür-i umumîsi Muhtar Bey'den sonra Nafia Vekili Behiç Bey'in Adana'ya gitmesi neticesi meydana çıkan bu şayanın hakikate mukarin bulunmadığına daha fazla ihtimal verilmektedir.

Yolda Kalan Trenler:

Birkaç gün evvel Mardin'den hareket eden bir posta treni Meydan-ı Ekbez'de kalmış ve mezkur trenin işçileri dahi grevci ameleye iltihak etmiştir. Mezkur trende Hicaz'dan Nafia Vekaleti emrine giden ve miktarı otuza baliğ olan şimendiferci ile bazı efrad mevcut bulunmakta imiş. Bu yolcuların müzayaka içinde kaldıkları anlaşıyor.

Netice Ne Olacak?

Bu hattaki tatil-i eşgalin Adana havalisinin iktisadî muamelat ve vaziyeti üzerine ehemmiyetli tesirler husule geldiği beyan edilmektedir.

Elhasıl amelenin ücrete aid mutalebatının is'afına kadar bu tatil-i eşgalin devam edeceği anlaşıyor.

(İkdam, 20 Ağustos 1927)

SAAT SEKİZDE İSTASYONDA İŞ BAŞI ÇALDI FAKAT HİÇ BİR İŞÇİ BU DAVETE GELMEDİ

Şimendifer kumpanyası istasyon duvarlarına baş müdür Mösyö Fulye'nin imzasını taşıyan ilânlar ilhak etmiş ve bunda maaşı on beş liraya kadar olanlara yüzde yedi zam yapıldığından grev yapmış olan işçilerin nihayet Ağustos'un yirminci günü sabahleyin saat sekizde işe başlamalarını, işe başlamayanların suret-i katiyede müstafi addedileceklerini bildirmiştir.

Bu ilân mucibince bugün sabahleyin saat sekizde iş başı düdüğü çalınmış ve işçiler vazifeleri başına davet edilmişlerdir. Fakat bu davete hiç bir işçi iştirak etmemiş, yalnız Mersin hattı üzerinde greve en sonra iştirak eylemiş olan kırk kadar işçi cuma gününden çalışacaklarını bildirmişlerdir.

Haber aldığımıza göre işçiler şimdi talebnamelerindeki 29'uncu maddenin tamamî-i tatbikini istemektedirler. Karilerimiz malum bulunduğu üzere 29'uncu madde ile müstahdemîn maaşatından asgarisinin kırk beş lira olması ve yüz liraya kadar maaş alanlara yüzde yirmi beş, yüzden fazla maaş almakta olanlara da yüzde on beş zam yapılması talep olunmaktadır.

(Yeni Adana, 20 Ağustos 1927)

İSTANBUL'A DA TESİR ETMEYE BAŞLADI

Piyasada şiddetli bir yağ buhranının vukuundan korkuluyor.

Fakat ihracat eşyamızın Mersin limanı vasıtasıyla mevsiminde Avrupa'ya ihraç edilememesi tüccar ve iktisadiyatçılarımızı daha fazla endişeye düşürmektedir.

Adana'daki şimendifer amelesinin grevi devam etmektedir.

Adana-Mersin-Yenice-Nusaybin hatları üzerindeki münakalat hemen tamamen inkıtaa uğramış gibidir. Kumpanyaların, azami gayreti sayesinde, grev sahasındaki hatlarda, ancak bir iki tren, o da müşkülât ile tahrik olunabilmektedir.

Bittabii bunlar da ihtiyacı temin edememektedir. Bu hadisenin, ihracat mevsimine tesadüf etmesi, cenubi Anadolu'nun iktisadiyatı üzerinde vahim tesirler icra etmektedir.

Adana, Konya, Mardin gibi geniş hinterlandı olan Mersin limanı grevden en fazla müteessir olan bir mahaldir. Grevden evvel Adana-Mersin arasında günde (6) tren tahrik edilir, Ankara-Konya havalisine giden üç tren de Adana'nın sebze ve meyvesini taşıırken bugün söylediğimiz gibi bunların hiç birisi yapılamamaktadır. Bu vaziyet şehrimiz piyasasında da mahsus derecede tesirini göstermekte, seyr-i sefain idaresinin, Mersin hattında, eşya nakliyatının azaldığı göze çarpmaktadır.

Bundan başka piyasada yağ muvaredatı da azalmış, birkaç günden beri Halep yağı piyasada azalmaya başlamıştır.

Bu vaziyet devam ettiği takdirde piyasada şiddetli bir yağ buhranının vukuu muhakkak add olunmaktadır. Fakat bundan ziyade, ihracat eşyamızın Mersin limanı vasıtasıyla Avrupa'ya sevk edilememesi, ticarî mahafilde tesir ve endişe ile karşılanmaktadır.

(Vakit, 20 Ağustos 1927)

ŞİMENDİFER GREVİ

Grevden bilistifade yağ fiyatlarında ihtikar yapmak isteyenler de görülyor.

Şehrimizde bulunmakta olan Nafia Vekaleti demiryolları müdür-i umumîsi Muhtar Bey, Trakya tacirlerinin ihtiyacına kâfi vagon tahsis edilmesi için Şark Demiryolları idaresi ile temasta bulunmaktadır. Muhtar Bey, kendisiyle görüşen bir muharririmize bervech-i ati izahat vermiştir:

-Mevsim itibariyle mahsul fazla olduğu için Trakya tacirleri istasyonlarda mallarını toplayarak piyasa yükseldikçe ihracat yapmayı muvafık görmektedir. Kumpanya, tüccarın istediği vagonları, yirmi dört sa-

at zarfında vermek mecburiyetindedir. Bu hususta vaki müracaatlara nazaran, tevziatta noksanlık vardır. Serian, müşkilatın önüne geçilecektir.

Perşembe günü Samsun sahil demiryollarının kabul-ü kati muamelesini yapmak için Samsun'a müteveccihen hareket edeceğim.

Grev Meselesi Ne Olacak?

Yenice-Nusaybin şimendifer hattı amelesinin istediği zamma mukabil kumpanya: "İşletme masraflarını bile kapayamıyorum, ki işçilere fazla para vermek kabil olsun! Hükümet şimendifer ücretlerini arttırsa biz de amelenin metalibini kabul ederiz." Diyerek itiraz etmektedir. Filhakika kumpanya, işletme masarifini çıkaramıyor.

Biz tarifelerin tedkiki esnasında bu cihetin nazar-ı dikkate alınacağını, hesaplara göre, imkân varsa ücuratın tezyid olunacağını bildirip zammın kabulü cihete gidilmesi muvafık olacağını söyledik. Kumpanya ise zamların, tarifelerin tedkik ve tadiline kadar tehirini zaruri olacağını ileri sürdü. Amele ise, derhal zamların yapılmasında ısrar ediyordu.

İki tarafın nokta-i nazarlarını telif etmek imkanı yoktu. Kumpanya, tarife komisyonu ancak Şubatta inikat edeceği için şimdiden zammı kabul ederse müşkilata uğrayacağını iddia ediyordu. Bunun üzerine bittabi hükümet grevcileri, kanun dairesinde hareket etmekte serbest bıraktı. Grev yapanların, işleyenlere dokunmasına ve hat üzerinde tahribat izaa etmelerine meydan verilmeyecektir."

Grev ve Yağ Piyasası

Grev meselesinin bir takım yanlış neşriyata sebebiyet verdiği görülmektedir.

Grevden evvel şehrimize kâfi miktarda Urfa, Mardin, Bilecik ve Halep yağları vürud ettiği ve bir buçuk aylık kâfi yağ stoku bulunduğu için piyasa henüz tatil-i eşgalden müteessir olmamış ise de bazı muhtekirler, bu vaziyetten bilistifade yağlara ay başında üç kuruş kadar zam yapmışlar ve malları satmak hususunda müstağni davranmaya başlamışlardır.

Alâkadar tüccarın izahatına göre yağ fiyatları mahallinde on kuruş arttığı cihetle grev hitam bulsa da yeni gelecek mallar şimdikinden daha yüksek fiyatla piyasaya çıkarılacaktır.

Grevden evvel Mersin tarîkiyle haftada (300) sandık kadar mal gelmekte idi. Urfa ve civarı yağları da Halep yağı namı altında satılmakta ve büyük bir rağbet görmektedir.

(2000) sandık Urfa yağı sanduka mukabil (400) sandık Halep yağı bulunmaktadır.

Urfa yağları (130-160) kuruşa, Halep yağları (180) kuruşa muamele görmektedir.

Tüccar, Urfa'dan (3000) sandık yağ sipariş etmişlerdir.

(Milliyet, 21 Ağustos 1927)

ADANA GREVI

Gittikçe Tevessü Etmektedir.

Az kalsın İstanbul, Mersin trenleri arasında bir müsademe olacaktı.

Yenice-Nusaybin hattında bir hafta evvel ilân edilen grev el'ân bütün şiddetiyle devam etmektedir. Reviş-i hale göre epeyce bir zaman daha devam edecektir. Kumpanya gayr-i muntazam seferler tertib etmektedir. Bu cümleden olarak Ağustos'un on beşinci günü saat 16'da Mersin'den hareket eden 37 numaralı tren yirmi beş dakika tevhürle Adana'ya vasil olmuş ve saat altıyı elli beş geçce Adana'dan Mersin'e tahrik edilmiştir. Yollarda amele tarafından bir guna tecavüz ve müdahale vukuu olmamıştır. Islahiye cihetine hiç bir tren tahrik edilememiştir.

73 numaralı tren Yenice'den işaretsiz hareket ettiği için İstanbul treniyle Yenice'ye gelmiş olan Mersin ve Tarsus yolcularından erkek ve kadın bir kısmı orada kalmıştır. Bazıları güçlkle tedarik edebildikleri otomobillerle yerlerine gelebilmişlerse de ekserisi geceyi orada geçirmek mecburiyetinde kalmışlardır. 13 Ağustos tarihinde Adana'dan şarka hareket eden 22 numaralı katar yolcuları iki gün sonra tekrar Adana'ya avdet eylemişlerdir. Adana'ya gelmek üzere Mardin'den hareket eden 21 numaralı posta treni Meydan-ı Ekbez'de kalmıştır. Bu trende Şam'dan Ankara'ya Nafia Vekaleti emrine giden maaile otuz Hicaz şimendiferci-si ile bir miktar asker çok acınacak bir vaziyette bulunmaktadırlar.

Grev Tevessü Ediyor

Hemen her gün grevcilere iltihaklar vukuu bulmaktadır. Şark hattın-

da yalnız Toprakkale istasyon müdürü Raif Bey greve iştirak etmemiş ise de bilahare iltihak mecburiyetinde kalmıştır.

Yenice mevkıf müdürü Tahir Bey de umum arkadaşlarıyla beraber tatil-i eşgale iştirak etmiştir.

Ayrıca şimdiye kadar greve iltihak etmeyen Mersin memurlarından büyük bir grup dahi Adana'ya gelerek grevcilere iltihak etmişlerdir. Adana - Mersin hattında greve iştirak etmeyen yalnız Tarsus mevkıf memuru Emin Hanna, Halil Hanna ismindeki Katolik kardeşler kalmışlardır.

Bir de Ermeni işçi tedarik edildiği haber alınmıştır. Mamafih bu derme çatma amele ile tahrik edilen trenlere canını emniyet edemeyen halk yolculuğu otomobillerle yapmaktadır.

Ve hattâ Bedros ismindeki makinistin idaresindeki 71 numaralı katar üç gün evvel Mersin'e giderken Yenice istasyonunda Anadolu'dan gelen trenin yoluna girmiş ve iki katar arasında müthiş bir müsademe-ye ramak kalmış iken önü alınabilmıştır.

Haber aldığımızı nazaran kunduracılar, köşger ve debbağ esnafı grevci ameleye nakdi muavenette bulunmaya karar vermişlerdir.

Afyon Karahisar'ından bir şimendifer taburunun geleceği rivayeti deveran etmiş ise de bu rivayet henüz teeyyüd etmemiştir.

Haklarının verilmemesi yüzünden grev yapmış olan Yenice-Nusaybin hattı müdür, mernur ve işçileri İslahiye'den avdet eden trenin Mamure'de kalmasından dolayı tehir edecek olan İslahiye cihetine ait postaları kendi keselerinden para vererek araba tutmuşlar ve trendeki postayı memur-u mahsusunun nezareti altında ve sırtlarında arabaya nakl eyleyerek mahalline yetiştirmişler, Osmaniye'ye kadar sevk etmişlerdir.

Münakalatın durması üzerine Adana'da pahalılık başlamış ve fabrikalar mahrukatsızlıktan dolayı işleyemeyecek bir hale gelmiştir.

Ticaret odasında akd edilen bir içtima üzerine Adana iktisadiyatına azim tesirler yapmakta olan greve bir nihayet verdirilmesi Ticaret ve Nafia, Dahiliye ve Ziraat Vekaletlerinden rica edilmiştir.

(Cumhuriyet, 21 Ağustos 1927)

GREVCİLERLE İNKITAA UĞRAYAN MÜZAKERAT

Yenice -Nusaybin hattındaki grev henüz hitam bulmamıştır- Mersin jandarma efrad-ı cedide mektebi berayı muhafaza şimendifer hattını işgal için Umum Jandarma Kumandanlığından emir almıştır-Kumpanya nokta-i nazarında ısrar ediyor.

Dünkü posta ile şehrimize gelen Adana gazetelerinden 19 Ağustos tarihli Türk Sözü'nün verdiği malumatı aynen derc etmekteyiz:

Kumpanya ile Türk işçileri arasındaki ihtilâfa bir suret-i hal bulmak için her iki taraf murahhaslarının iştirakiyle vilayette bir içtima akd edilerek müzakerata yeniden başlanmıştır.

Evvelki gün akşam, vaziyeti yakından tedkik için Halep'ten şehrimize gelen Yenice-Nusaybin hattı müdür-ü umumîsi Mösyö Fulye'nin de iştirak ettiği bu içtimada vali vekili Raif, hat komiseri vekili Asım Beylerle Mösyö Odvan ve beş amele murahhası ve avukatları İlhami Bey de hazır bulunmuştur. İçtima saat 4:45'te başlamıştır. Umumî müdür Mösyö Fulye söz alarak, Halep'ten Adana'ya vaziyeti mahallinde tedkik için geldiğini, işçilerle uyuşmak için mümkün olacak her şeyi yapacağını söylemiş eğer ittifak edilemezse hattın sahibi olan hükümetin yardımıyla işçi tedarik ederek hattı işletebileceğini ilave etmiştir. Daha sonra amelenin mutalebatını madde madde okuyarak kumpanyaca kabulü mümkün olanlarla olmayanları göstermiştir.

Ezcümle kumpanyanın temin edebildiği kârın bir kısmını hükümete verdiğini söylemiş, kumpanyaya ait hattın Suriye'deki kısmından daha fazla hasılât alındığını ve bu hasılâtın bir kısmının Türk toprağındaki hatta sarf edildiğini iddia etmiştir.

Mösyö Fulye kumpanyanın, amelenin terfiğine çalıştığını söylemiş; sözünü teyid için de işçilerin ikametine vagonların tahsis edildiğini dermeyan etmiştir.

Daha sonra direktör kilometreye, sıhhi mutalebata ve bayram günlerine ait maddelerle Anadolu hattında tatbik olunan talimata tevfi kan yapılabacağını söylemiş, fakat bayram günlerinin tesbit edilmesi lüzumunu serd etmiştir.

İşçilerin mutalebatının en mühim noktası olan zam işine nihayet temas eden direktör, kumpanyaca temin edilen kârın bir kısmının hükü-

mete verildiği yolunda biraz evvelki ifadesini galiba unutmuş, zam yapmak mümkün olmadığını ve çünkü kumpanyanın kâr etmediğini iddia etmiştir.

Bu iddiasına kuvvet vermek için, tarifelerin ucuzluğundan, altının dünkü, bugünkü kıymetinden, evvelce bir ton parasıyla bugün ancak yarım ton kömür alındığından dem vurmıştır.

Yalnız muhterem direktör kumpanyanın senelik mesarifatıyla varidatı arasındaki kârın ne kadar olduğunu kati bir rakam ifadesiyle göstermeye lüzum görmemiş, bu noktalara hiç temas etmemiştir.

Zam yapılamarnasına gösterilen en mühim sebep, kâr etmemektir. Bu nokta üzerinde fazla izahat verilmesi lâzım iken bu yapılmamıştır.

Müdür-i umumî yardım sandığı maddesine nakl-i kelim ederek demiştir ki:

“Biz yardım için kullanılmak şartıyla bu sandığın mevcudiyetine taraftarız. Fakat ikide birde grev yapmak için bir istinad noktası olacaksa bunu kabul edemeyiz.”

İşçilerin seyahati meselesi için, dünyanın her tarafında tatbik olunan usulü zikr etmiş, iş elbisesiyle işçilerin furgonlarda seyahat edeceklerini, iş elbisesini labis değilse derecesine göre üçüncü ve ikinci mevki vagonlarda seyahat edebileceklerini söylemiştir.

Daha sonra direktör memurların ve işçilerin işten çıkarılması bir defa vuku bulmuş müstesna bir hadise olduğunu, fazla çalışanlara yüzde yüz zamlı ücret verildiğini, alınacak ceza ve kıstelyevmlerin yardım sandığına yatırılmayacağını, Anadolu hattı işçileri fazla alıyorsa onların kıdemli olduklarını söylemiştir.

Bunu müteakip işçilerin vekili avukat İlhami Bey söz alarak direktöre cevap vermiştir:

-İlhami Bey, yardım sandığının grevin istinad noktası olmak ihtimaline direktörün inanmaması lâzım geleceğini söylemiş, Türk amele işçilerinin herhangi bir hareketi için yalnız haklarının bir istinadgah olabileceğini beyan etmiştir. Amele vekili, işçileri terfi edecek ve hayatlarını tahammülü mümkün kılacak zam meselesinin hal olması için kumpanyanın hiç bir fedakarlığa yaklaşmadığını işaret ederek bu noktanın işçilerce mutalebatın esası olarak gösterildiğini söylemiştir. Bunun üzerine tali zamlar ve kilometre meselesi üzerinde biraz münakaşa edildik-

ten sonra her iki taraf biraz müzakere etmek üzere içtimaa birkaç dakika için fasıla verilmiştir.

İkinci celse Halk Fırkası müfettişi Hilmi Beyefendinin iştirakiyle akdedilmiş, bilhassa zam hakkındaki mevad üzerinde hararetli münakaşat cereyan etmiştir. Neticede amelenin, mutalebatının bazı fedakarlıklarına rağmen kumpanyanın kendi nokta-i nazarında ısrarı yüzünden müzakerat tekrar inkıtaa uğramıştır. Binaenaleyh grev devam edecektir.

Son dakikada haber aldığımıza nazaran Mersin jandarma efrad-ı cedide mektebi bütün mevcudiyetiyle berayı muhafaza şimendifer hattına dağılmak için Umum Jandarma Kumandanlığından emir almıştır.

18 Ağustos tarihli Türk Sözü dahi şu malumatı vermektedir:

"Amele ile yeniden müzakerata başlamak üzere Mösyö Fulye Halep'ten Adana'ya gelmiştir.

Grevin tevlid ettiği buhran neticesi olarak ihracat eşyası fiyatlarında tenezzül, ithalat eşyasında da tereffu vukuu bulmuştur. Kantariye emtiası toptan ve perakende satışlarda cinsine göre okka başına bir iki kuruş koymuştur. Grevden evvel buğdayın okkası on iki kuruşa kadar satılırken daha ziyade tereffu ihtimâli varken elyevm on buçuk kuruşa satılmaktadır ve bazen bu fiyata bile alıcı bulunamamaktadır! Münakalatın tevakkufa uğramasının tevlid ettiği tesirlerden ve zararlardan hemen hiçbir sınıf halk vâreste kalamamaktadır. Şehrin umumî hayatında bile mahsûs bir durgunluk müşâhede edilmektedir.

Grevin biraz daha devamı takdirinde mevâdd-ı ihtirakiyenin adem-i teminine binaen fabrikalarda bilmeceburiye tatil-i faaliyet eyleyeceklerdir.

Vaziyette hiçbir tebeddül hâsıl olmamıştır. Grev şâyân-ı şükran bir sükûnet içinde devam etmektedir. Mersin trenleri kemâfissabık bomboş ve gayr-i nizami bir surette seferlerine devam etmektedirler. Halep cihetine tren tahrik edilememektedir. İstanbul postası yolcularını Yenice'de bırakmakta, vagonlarını bu hatta vermemektedir. Mösyö Fulye'yi hamil olan tren ancak Mamure'ye kadar gelebilmiştir. Mösyö Fulye'yi aktarma suretiyle Adana'ya getirmek için bir furgon ve bir üçüncü mevki salondan ibaret küçük bir katar Mamure'ye gönderilmiştir.

(İkdam, 23 Ağustos 1927)

GREVCİ AMELEYE İŞ BAŞI BORUSU

Amele Taavün Cemiyetinin Muavenet Kararı.

Kumpanya müdür-i umumîsi Mösyö Fulye ile yapılan müzakerat neden akim kaldı? Mösyö Fulye'nin İlânı-Grevci ameleye iş başı borusu çalınca, davete yalnız on beş kişi icabet etmiş.

- “Dükkü posta ile gelen Türk Sözü refikimiz (21 Ağustos) şimen-difer amelesinin grevi hakkında şu malumatı veriyor:

Grevciler ile kumpanya arasında yeniden tesis edilen müzakeratın daha ilk celsesinde ne suretle akamete uğradığını bertafsil yazmıştık. İlhamî Nadir Bey'in beyanatından da anlaşılacağı veçhile amelenin asgarî taleplerinin dahi reddiyle kumpanyanın kendi nokta-i nazarında ısrar ve inadı, grevin imtidadı gittikçe daha tehlikeli bir safhaya giren ticarî buhranın azalmasını bir müddet gayr-i muayyene için tecil mahiyetindedir. Bidayette yüzde 15-20 pahalılık zammı talep eden amelenin nihayet yüzde ona kadar inmesini azami bir fedakarlık olarak kabulde kendimizi mazur görürüz. Kumpanyanın bu asgarî zam talebini adem-i kabulde ısrar için serd ettiği bahaneler hiçbir zaman şayan-ı kabul değildir. Hiçbir sahib-i insaf tasavvur etmiyoruz ki son vaziyet üzerine amelenin hakkını teslim ve amelenin fikr-i itilaf parodisini takdir etmesin. Biz sırf hadîseyi teşebbüs vazifesiyle mükellef olduğumuz için bu hususta fazla söz söylemekten ictinab ederiz.

Bütün endişemiz en hararetle bir mevsimde felce düçar olan faaliyet-i iktisadiyemizin hal-i sabıkâ ırcı için hüsn-i niyetle hareket edildiğini görmekten mütevelliddir.

Muhabir-i mahsusumuz da Mösyö Fulye'nin vilayet vasıtasıyla gazetemize gönderdiği bir ilân munderictir. Mösyö Fulye'nin imzasını taşıyan ve “hükümetin de inzimam-ı rey ve muvafakatiyle” ibaresiyle başlayan bu ilânda kumpanyanın maaşı 1500 kuruşa kadar olan işçiler için yüzde yedi zam kabul ettiği, 1500'den fazla olanlar için de keza, bu şerait tahtında bugün saat sekizden itibaren işe başlayacak olanlara grev günlerine ait yevmiyelerinin nısfı verileceği ve işe başlamayanların da suret-i katiyede müsta'fî add edilecekleri beyan edilmektedir. Aynı ibareleri havi, yalnız Cumartesi günü işe başlamayanlar ... ilh surette yazılmış diğer bir ilân da, nüshaları müstensih ile teksir edilerek Cuma günü istasyonun muhtelif mahallerine talik ve ameleye tevzi edilmiştir. Ame-

le bu ilânı bittabî istihfaf ile karşılamış ve okuduktan sonra yırtıp atmak suretiyle kararında sadık olduğunu teyid eylemiştir.

Dün sabah sekizde çalınan iş başı borusuna on beş kadar işçiden başka kimse icabet etmemiştir. Bunlar da Adana'dan kondüktör Salih, revizör Hikmet İnam, Hasan, Yenice'den mevkıf müdürü Tahir, bir fen ve bir hareket memuru, Toprakkale'den Mevkıf müdürü Yasin, Mersin'den İsmail Bekir ve daha birkaç kişidir. Hükümet hatta vaz-ı yed ettiği takdirde amele işlemeyen günlerin tazminatı olarak bir hafta meccanen çalışmaya ve hükümetin zam ve diğer mevad hakkındaki teklif ve teşebbüsünü bir emir olarak telakkiye karar vermiştir.

Evvelsi gece Ocak radyosunun verdiği malumata nazaran İstanbul Amele Teavün Cemiyeti grevcilere nakdî muavenette bulunmaya karar vermiştir.

Haber aldığımızı nazaran kumpanya grev münasebetiyle elyevm hattın Türkiye kısmında makinist İskender ve Abdullah isminde iki Ermeni Katoliği, A. Dinno isminde bir Rum ve ateşçi Abdo, ateşçi Mehmet Kasara, ateşçi Cemil, makinist Ömer, makinist Mehmet Sami, makinist Süleyman Hızır, gardıvagon Mehmet Salih ve Mustafa ve kanun hilâfına olan bu keyfiyet hakkında hükümetin ehemmiyetle neşir ve dikkatini celb ederiz.

Dün şehrimize gelmesi beklenen Nafia Vekilimiz Behiç Bey Efendi dünkü trenden çıkmamışlardır. Nafia Vekilimizin Konya'da kalmış olması muhtemeldir.

Dün amele vekili avukat İlhami Nadir Bey'le görüşen bir muharririmize mumaileyh demiştir ki:

‐Son müzakerat malum olduğu üzere Perşembe günü vukua gelmişti. Mösyö Fulye zam yapamamak mecburiyetinde bulunduğu hakkındaki beyanatını teyid için güya hattın Türkiye'ye ait olan kısmının Suriye'dekinden daha az kâr getirdiğini söylemişti. Bu ifadesinin hakikate muvafık olmadığını bilmekle beraber kuvve-i tediye olarak vesika da ibraz etmemiş olduğu cihetle tabii bizim için itminan-bahş olamazdı. Bu noktayı suret-i mahsusada işaret etmekle beraber mahza grev sebebiyle memleketimiz hayat mücadelesinin ma'ruz kaldığı müşkülata nihayet vermek emeliyle müzakeratta bulunmayı muvafık gördük ve ez cümle 29'uncu maddede istediğimiz yüzde yirmi beş ila otuz beş zamma mu-

kabil yüzde on zarn ile iktifa eylediğimizi bildirerek buna rağmen Ful-yé yüzde beşten fazla vermeyeceğini söyledi. Bu yüzde beş üzerimizde bulunan bâr-ı maişeti zayıflatmaktan pek uzak bulunduğu cihetle tabii kabul edemezdik. Gerçi hâzır bilmeclis bulunanlardan bazılarının tavas-sutuyla yüzde beş yüzde yediye kadar çıkmışsa da bittabi yüzde iki zam dahi bize hiçbir fayda temin etmeyeceğinden ve alelhusus grevin devam ettiği sekiz on güntin müddete ait yevmiyelerimizin verilemeyeceğini ve bunu ceza olarak tevkife mecbur olduğunu söylemiş olsa da hukuki bir ref' teşkil edemediğinden tarafımızdan kabul edildi. Ve rişte-i itilaf bu suretle münkâtı oldu. Hakkın tarifat-ı kanunîye dairesinde talebi bir cürm teşkil etmezdi ki buna ceza tertibi lâzım gelmeyen alelhusus yüz-de herhangi bir miktar zam suretiyle hakkımızın teslimi artık ceza tertibi mütalaasını tamamen gayr-i müstahak göstermeye sebep-i kafidir.

Şimdiki vaziyetimiz:

Kumpanya bizim hizmetimize arz-ı ihtiyaç ettiği takdirde 29'uncu maddenin tamamî tatbiki halinde kendilerine hizmet edebiliriz. Buna muvafakat etmezlerse diledikleri işçiye bulup hizmet ettirebilirler. Bit-tabi buna muhalefet aklımızdan geçmez. Şayet işlemez de hükümetçe işletmek zarureti hâsıl olursa bilabedel dahi hizmete hazırız. Grevin devamından memlekete gelmekte olan zararı işçiler tamamiyle müdrük ve bundan çok müteessirdirler. Fakat haklarını kabul için başka bir tarîk bulunmadığından ve geçim müşkülâtı kendilerini her an tazyik etmekte olduğundan bundan gayri bir şekilde hareket etmelerinde imkan görmü-yorlar. Kumpanya menafiine olmamak şartıyla faaliyet-i iktisadiyemi-zin hal-i sabıkına ırcarı için amele bilabedel dahi olsa hizmete hazırdır."

(İkdam, 25 Ağustos 1927)

GREV DEVAM EDİYOR

Şimendifer grevi hala devam ediyor. Haber aldığımıza göre işçi mu-rahhaslarından birisi bugün Nafia Vekili Behiç Bey'le temas etmek üze-re Konya'ya gitmiştir. Şimendifer işçilerinin grev meselesinden aldık-ları vaziyet ve talep ettikleri keyfiyet hakkında bu murahhas tarafından Behiç Beyefendi'ye izahat verilecektir.

Kumpanyanın ilânı üzerine bugüne kadar ancak yirmi beş memur

yeniden işe başlamış olup diğerleri grevde katıyen sebat etmeye karar vermişlerdir.

Ahiren bazı tüccarlar alâkadar makamata müracaatla grevin bir an evvel nihayetlendirilmesi esbabına tevessül edilmesini rica etmişlerdir. Mamafih henüz vaziyette bir tebeddül yoktur. Ticaret Odası tarafından bazı vekaletlere çekilen telgrafnamelere cevap da henüz vürud etmemiştir. Binaenaleyh makamat-ı resmiyenin grev hadisesine karşı ne vaziyet aldıkları malum değildir.

Ancak galeyanın bir an evvel teminiyle memleketin muhakkak bir buhrandan vikayesi için kumpanya nezdinde kati teşebbüsatta bulunacağı muhakkaktır. Belhiç Bey'in de bu gece veyahut yarın gece buraya muvasalatına intizar olunuyor.

Rivayet edildiğine göre Mösyö Fulye keyfiyeti bir kere de Paris'teki umumî heyet-i idareye yazacak ve bu mesele hakkında oradan direktif talep edecekmiş. Mumaileyhle beraber Halep'ten geldikleri yazılan şimendifer müstahdarnîni bugünkü şeraitle katar tahrikine imkan olmadığını görerek bilfiil katar tahrikinden feragatle sadece istasyonlarda bazı tali hizmetler deruhte eylemişlerdir. Bunların ecnebi olduklarına göre şimendiferin bilhassa Türkiye dahilindeki aksamında istihdamları çok şayan-ı nazardır. Alâkadarların bu cihetten haberdar olduklarını ve icabına tevessül etmiş bulunduklarını zan ediyoruz.

Grev yapan işçiler sakın bir vaziyetle neticeye muntazır olmaktadır. Bunlar haklarından çok emin görünüyorlar. Ümid ederiz ki hükümet de bu hakların meşru olması itibariyle Türk işçilerine zahir olmak lutfunu esirgemeyecektir.

(Yeni Adana, 22 Ağustos 1927)

ŞİMENDİFER GREVİ NİHAYETLENİYOR MU?

Murahhaslar kumpanyanın teklifini kabul ettik diyor.

Bugün netice anlaşılmış olacaktır.

Amele murahhasları bugün greve nihayet vereceklerini söylediler. Keyfiyet ayrıca vilayete de arz edilmiş ve bu hususta muktezi tedabir itihaz edilmek üzere bulunmaktadır.

Malum olduğu üzere şimendifer müdür-ü umumîsi Mösyö Fulye ile

son defa murahhaslar arasında cereyan eden müzakere neticesinde 1500 kuruşa kadar yüzde yedi zamma kumpanyaya muvafakat edildiği yazılmış idi. Fakat o zaman amele murahhasları bu teklifi kabul etmemişlerdi. Ve o sebeble de grev hadisesi bu güne kadar devam etmekte idi. Ahiren amele murahhasları bilhassa memleketin ve hükümetin ma'ruz kalacağı müşkülâtı düşünerek kendiliklerinden greve bir nihayet vermeyi kararlaştırmış ve kumpanyanın yüzde yedi teklifini kabul etmişlerdir.

Bu sabah kumpanyaya ilân edilen müddetin son günü olmak hasebîyle bütün amele hesaplarını kestirmek üzere kumpanyaya müracaat etmişlerdir. Mamafih mesele şu tarzda bir netice-i halle iktiran edeceği için kati hesap talebinin geri kalacağını zannediyoruz.

Daire-i vilayette bu meseleyi takibe gitmiş olan bir arkadaşımız bizat murahhaslarla görüşmüş ve bu ciheti onlardan tahkik eylemiştir. Makam-ı vilayette dahi polis müdürü ve Umur-ı Hukukiye müdürüyle mektupçu bey tarafından amele murahhasları dinlenmiş ve talepleri vecihile Mösyö Odvan'a haber gönderilerek meselenin halline teşebbüs edilmiştir. Bununla beraber vaziyetin nasıl bir şekil alacağı ve düçar-ı tebeddül olup olmayacağı hakkında şimdilik pek kati bir şey denilemez.

(Yeni Adana, 23 Ağustos 1927)

ŞİMENDİFER GREVİ

Son malumat nedir?

Amele memleketin iktisadi vaziyetini haleldar eden greve fiilen nihayet vermiş olmak için hükümete ve kumpanyaya müracaat ederek yüzde yedi zammı kabul ettiklerini beyan ve fakat ayrıca beş maddenin teklifi serd ve ityan etmişlerdir. Bu teklifât şunlardır:

- 1- Yüzde yedi zamaim kabul edilmiştir.
- 2- Grevcilerden kimse işten çıkarılmayacaktır.
- 3- İşlemedikleri müddete aid yevmiye tamam verilecektir.
- 4- Muhtar Bey'le tesbit edilen yirmi madde zabta geçirilecektir.
- 5- Bu mevad kabul edildiği halde grevcilerin hesabâtı rüyet ve alâkası kat edilmelidir.

Sabahleyin sekizde kumpanyaya verilen bu maddelere henüz kumpanya cevap vermemiştir. Ancak keyfiyet Halep'teki müdür-i umumî

Mösyö Fulye'ye yazılmış olup oradan dahi şimdiye kadar cevap varid olmamıştır. Binaenaleyh grev bu gün de devam edecektir.

(Yeni Adana, 23 Ağustos 1927)

GREV KISMEN NİHAYETLENDİ KISMEN DEVAM EDİYOR

*Kumpanya grevde amel olanlardan bazılarını almak istemiyormuş...
Bugün yeni bir müzakere cereyan ettiği söyleniyor.*

Mersin ve Islahiye cihetlerine katarlar tahrik edilmeye başlanmıştır. Bununla beraber grev henüz tamamlama mübeddel-i sükun olmuştur denilemez. Haber aldığımıza göre kumpanya, grevde amel olanlardan veya greve iştirak etmiş olanlardan bazılarını geri almak istemiyormuş. Bu hususta Mösyö Fulye'ye çekilen telgrafa cevap gelmiş ise de talimatnamenin yolda olduğu bildirilmiş bulunmasına mezkur talimatnameye intizar edildiği anlaşıyor. Mamafih bugün kumpanya memurlarından bazıları makam-ı vilâyata gelmiş olmasına göre bu meselenin mevzu-u bahs edildiği muhtemel görülmektedir. Eğer ameleden bazılarının işe alınmaması keyfiyeti sahih ve kumpanya bu nokta-i nazarında musır ise cidden mucib-i teessüf bir hareket sayılır.

Amele bu hususta yalnız bir hak talep etmiş ve bu hakkın istirdadı ve istihsali için de grev ilân eylemiştir.

Burada başka ne bir arbeye olmuş ne de kumpanyanın işletme alât ve edevatı üzerinde edna bir tahribat ika edilmiştir. Şu halde kemal-i sükunetle grev ilân eden bir takım amelenin grev neticesinde fiilen ve maddeten mesul addedilerek işlerinden alıkonulmuş olmaları hiç bir suretle kabul ve tecviz edilemez. Makam-ı vilâyet bu mühim noktayı kemal-i dirayet ve rüyetle hal ve intac edeceğini ümid ediyoruz. Bundan başka işlemedikleri günlere aid bu yevmiyelerinin nısf-ı hesap üzerinden tesviye edileceğini söylüyormuş. Halbuki nihayet kumpanyanın teklif ettiği yüzde yediye rıza göstererek işe başlamış olanlarına nazar bilmukabele ücretlerinin tamam olarak verilmesi icab ederdi. Bu cihetten dahi kumpanyanın ısrarı amelenin daha ziyade ızrarını binnetice belki de grev üzerinde müessir bir hareket sudurunu istilzam edeceğinden, amelenin kumpanyaya tevdi ettiği son mutalebelerinin tamamen

kabul ve tatbikini elzem görüyoruz. Hülâsa ne yandan bakılsa amele metalibinin şayan-ı kabul görülmesine hiç bir mani yoktur. Binaenaleyh biz de bu metalibin kabulü lehinde çalışılacağını ümid ediyoruz.

(*Yeni Adana*, 25 Ağustos 1927)

Son Söz Yerine

BU KİTAP NASIL OLUŞTU?

Elinizdeki kitabın esasını oluşturan *Amele Murahhası Alaaddin*'in Osmanlıca yazılmış şimendifer grevi günlüğü, hikaye edilen olayların Çukurova bölgesinde yaşandığı dönemden (Ağustos 1927) tam 87 yıl sonra aynı günlerde (Ağustos 2004) bir grup tarih meraklısı tarafından Marmaris-Fethiye arasındaki koylarda gerçekleştirilen bir mavi yolculuk sırasında günümüz Türkçesine çevrilmiştir.

Yıllardır Osmanlıca öğrenmeye çalışan bir grup tarih meraklısının(*) yaz aylarında bile Osmanlıca'dan uzak kalmama, Osmanlıca öğrenme zevkini tatil günlerinde de birlikte yaşama düşüncesiyle Prof. Dr. Mete TUNÇAY'ın katılımıyla, aileleriyle birlikte "denizin ortasında" gerçekleştirdikleri bir *çalışma kampında* bu kitabın temeli atılmış, daha sonra Cumhuriyet arşivleri ve dönemin yerel ve ulusal gazeteleri üzerinde devam ettirilen çalışmalar sonucunda elinizdeki kitap, *güzel bir yaz tatilinin yan ürünü* olarak ortaya çıkmıştır.

Kitabın nüvesini oluşturan hatıratın transkripsiyonunun bir mavi yolculuk sırasında tamamen deniz üzerinde yapılmış olması, her kitabın yazılması sırasında geçerli olan zorlukların yaşanmadığı anlamına gelmemektedir! Bu kitap da diğer birçok kitap gibi büyük özveri ve cefa çekilerek oluşturulmuştur. İçinde 12+ kişinin yaşadığı 80 m²'lik bir teknede Akdeniz'in en bakir koylarının mavisini, sahildeki yamaçların yeşili ve çarn kokuları arasında iken, bazı insanların başlarını öne eğip kötü çekilmiş fotokopi sayfalarındaki Osmanlıca yazılara konsantre olmaya çalışmasının zorluklarını tahayyül ediniz! Bu kitap işte bu tür zorluklara rağmen hazırlanmıştır!

(*) Ahmet Büyükerem, Bulut Büyükerem, Binnur Büyükerem, Celalî Yılmaz, Cemel Borluk, Cenk Borluk, Ebru Borluk, Gönül Paçacı, Kerem Coşkun, Müge Yılmaz, Şeyda Oğuz, Vağarşag Seropyan, Yücel Demirel.

Üstelik bazen denizin ortasında seyir halinde iken sürekli yer değiştiren Ağustos güneşinin yakıcılığından gölge bir nokta bulup kaçmaya çalışarak 87 yıllık Osmanlıca notlarda anlatılanları kavramaya çalışmanın zorluğunu ekleyiniz.

Ancak bütün bu zorluklara rağmen bahse konu Osmanlıca notları okuma hevesi bazen günlük çalışma programını aksatmamak, bazen de heyecanlı bir macera romanında bir sonraki sahneyi yakalama merakıyla yemek saatlerinin dahi ertelenmesine neden olmuştur. Bu merakın herkes tarafından anlaşılmasının kolay olmadığını biliyoruz. Nitekim olayın en heyecanlı yerinde bırakmamak için birkaç sayfa daha okumaya çalışırken teknede "eş durumundan" bulunan bazı tekne şakirdanı tarafından bile "yemek saati geldiği halde neden yenilmediği hususu" merak edilmiştir.

Amele Murahhası Alaaddin'in sözkonusu hatıratını neden çok eğlenceli bulduğumuz sorusunu tekrar düşününce şunu fark ettim: Osmanlıca'nın kendisi zaten yeterince "bulmaca gibi" olmasına rağmen, incelediğimiz notlar ekstra bilinmezlikler içermesi nedeniyle bize cazip gelmişti. Öncelikle içeriğine ilişkin herhangi bir başlık taşımayan metin, Balya-Karaaydın maden şirketine ilişkin bir dosya sanılarak tatilde incelenecek metin olarak ayrılmış ancak okunmaya başlanınca ilk sürprizle karşılaşarak "olayın Adana civarında geçtiği" fark edilmiştir.

İkinci olarak metnin yazılış üslubu ve olayların hikaye ediliş biçimi nedeniyle metnin yazarının kim olduğunun anlaşılması neredeyse metnin yarısına kadar mümkün olmamıştır. Yazarın kesin olarak tespit edildiği noktaya kadar yapılan tahmin ve spekülasyonlar çalışma sırasında katılımcılara ayrı bir zevk vermiştir. Keza hikaye tadında takip edilen olayların bir sonraki aşamasına ilişkin yapılan tahminler de o dönem işçilerin başından geçen olaylara gerçek hayattan alınmış bir polisiye roman niteliği kazandırmıştır. Ancak metnin yazarı bir demiryolu işçisi olmasına rağmen ifade üslubundaki çekiciliğin de hakkını vermek ve her okuduğumuzda gülme krizlerine girmemizi sağlayan "*Amele Düşmanı Nevres*"in şahsında bu üslup

başarısını teslim etmek gerekmektedir.

Büyük bir sevgi ve emek ürünü olan bu kitabın, Cumhuriyetin ilk yıllarının çalışma koşulları hakkında birincil kaynaklardan fikir edinmek isteyen araştırmacı ve tarih dostlarına faydalı olması yanında, bu kitabı hazırlamak için emek harcayanların süreç boyunca aldıkları zevki okuyanların da hissetmeleri dileğiyle...

Mütercimîn Murahhası Katip

Şeyda Oğuz'un koordinasyonunda, yine Yücel Demirel yönetimi-
mindeki çevrimyazı ekibinin kolektif çalışmasının bu ürünü, Tür-
kiye işçi hareketi tarihinde adı yaygın olarak bilinen 1927 Adana
Demiryolu Grevi hakkında ilk kez ayrıntılı bilgi edinmemizi sağlıyor.
Tatil-i Eşgal Kanunu'na uygun bir grevin nasıl yapılabildiğinden,
grevin nasıl yönetildiğine, grev boyunca başta Adanalı kadınlar ol-
mak üzere birçok kentten çok değişik kesimlerden grevcilere ne gi-
bi katkı ve destek sağlandığına kadar çok çeşitli bilgi ve ayrıntılar
var. Kitapta karşılaşılan kimi eski Türkçe kelimelerin ağırlığına kat-
lanmaya değecektir.

"Bu kitabın esası, Adana grevinde önderlik eden (Komünist
Partili) işçi temsilcisi Alaaddin'in hemen o günlerde elyazısıy-
la (ve doğal olarak eski harflerle) kaleme aldığı 47 sayfalık
anlatısıdır. Kitabı hazırlayan arkadaşlarım, bu metnin çevrim-
yazısını yaptıktan başka, konuyla ilgili belli başlı bakanlık ya-
zışmalarını toplamışlar ve günlük gazetelerde çıkan haber ve
yorumları da derlemişler. Böylelikle, yararlı bir örnek-olay ça-
lışması ortaya çıkmış. Elbette, bu nesnel bir tarih çalışması de-
ğildir; ama baş eylemcinin ağızından otantik bir tanıklıktır."

Mete TUNÇAY

Türkiye
Sosyal Tarih
Araştırma Vakfı

ISBN 975-8683-45-4

9 789758 683451